

SAMFUNNSSTRAFFEN I NORGE

2. rapport fra prosjektet «Hva nytter i Norge»

Erlend Sand Bruer

Forsidebilde og fotografier: Tormod Rype. Bildene er tatt ved Digerød fyr på Nesodden, som Arbeidsgruppa ved Oslo friomsorgskontor har bistått med å restaurere.
Layout og design: Thomas Sørлие Hansen.

Utgitt av Oslo friomsorgskontor
Postadresse: Dokumentsenteret
Postboks 694
4305 Sandnes

Copyright: Oslo friomsorgskontor, Oslo 2014

SAMFUNNSSTRAFFEN I NORGE

2. rapport fra prosjektet «Hva nytter i Norge»

2. utgave

Erlend Sand Bruer

Oslo friomsorgskontor/Kriminalomsorgsdirektoratet

2014

INNHold

FORORD	4
OPPSUMMERING AV RAPPORTEN	5
SUMMARY IN ENGLISH	7
INNLEDNING	9

DEL 1: HVILKE TILTAK BESTÅR SAMFUNNSSTRAFFEN AV?

HVA ER EN GOD SAMFUNNSSTRAFF?	12
SAMFUNNSNYTTIG TJENESTE	14
AKKREDITERTE PROGRAMMER.....	18
ANDRE PROGRAMMER OG KURS.....	22
De seks mest brukte kursene.....	24
Øvrige kurs	27
Programmer/kurs fra KRUS	28
Programmer/kurs utviklet av eksterne	28
Egenutviklede programmer/kurs	29
Akkrediterte programmer som del av samfunnsstraffen	30
ANDRE TILTAK.....	31
Generelle samarbeid	34
Spesifikke samarbeid.....	35
Oppfølgingsklassene.....	37
INDIVIDUELLE SAMTALER.....	38
Hva sier kontorene er formålet med samtalene?	38
Samtalemetoder i Friomsorgen	39
Endringssamtaler og praktisk problemløsning	41
Lang vei fra kontor til domfelt.....	42
ET MANGFOLD AV TILTAK.....	43

DEL 2: HVORDAN OPPELVER DOMFELTE SAMFUNNSSTRAFFEN?

Metode	45
ER UNDERSØKELSEN REPRESENTATIV FOR ALLE DOMFELTE?	46
Antall svar per kontor.....	46
Andre kjennetegn ved de som besvarte undersøkelsen.....	50
HVILKE TILTAK BRUKES FOR DOMFELTE I DE ULIKE LOVBRUDDSKATEGORIENE?.....	50
Typer tiltak som brukes i straffegjennomføringen generelt.....	51
Hvilke tiltak brukes i straffegjennomføringer i ulike lovbruddskategorier?.....	52
Hvilke tiltak brukes for domfelte med og uten sysselsetting?	53
I hvor stor grad brukes tiltak som er relevante for lovbruddstypen?	53
Hvordan varierer bruken av ulike tiltak mellom kontorer?.....	54
HVORDAN OPPELVES OPPDRAGSGIVERNE?	57
HVORDAN OPPELVES PROGRAMMER, KURS OG ANDRE TILTAK?	61
Programmer	61
Kurs	62
Andre tiltak	63
HVEM ER DE VANLIGSTE SAMARBEIDSPARTNERNE I SAMFUNNSSTRAFFEN?	67
HVORDAN OPPELVER DOMFELTE SAMFUNNSSTRAFFEN GENERELT?	68
Hvorfor er domfelte så positive til samfunnsstraffen?	73
BØR SAMFUNNSSTRAFFENS INNHOLD VÆRE STRAFFENDE?	74
Hva er forutsetningene for at straff skal virke?	74
Forskning på effekten av straffende tiltak	77

DEL 3: HVILKE TEORIER BØR MAN BRUKE FOR Å FORSTÅ SAMFUNNSSTRAFFEN?

HVA ER WHAT WORKS-BEVEGELSEN?.....	80
Hva sier What works-bevegelsen konkret om hvilke typer tiltak som nytter?.....	81
Hvor enkelt er det å bruke What works-perspektivet i samfunnsstraffen?.....	83
KRIMINALITET I ET LIVSLØPSPERSPEKTIV: DESISTANCE THEORY	86
KONKLUSJON	88
LITTERATUR	89

FORORD

Denne rapporten har blitt til i samarbeid med mange andre. Rapporten er en del av prosjektet «Hva nytter i Norge», hvor Kriminalomsorgsdirektoratet og Oslo friomsorgskontor samarbeider om å analysere og utvikle samfunnsstraffen.

Under arbeidet med rapporten har jeg hatt gleden av å diskutere den med ansatte og ledelse ved flere av friomsorgskontorene ved lokale besøk våren og høsten 2013. Ved disse besøkene ble spørsmålene som tas opp i denne rapporten formet og samarbeidet som gjorde datainnsamlingen mulig, ble opprettet. På kort tid har friomsorgskontorene bidratt til innsamlingen av et datamateriale som gjør det mulig å gi et overblikk over hva slags innhold samfunnsstraffen har rundt om i landet og hvordan den oppleves av de som soner den. Takk til alle friomsorgsansatte som har bidratt til datainnsamlingen!

Innholdet i rapporten har blitt fortløpende diskutert med ansatte og ledelse ved Oslo friomsorgskontor. Her vil jeg særlig takke Siham Sidali, Beate Kristensen og Julie Øfstedal, som har deltatt i en referansegruppe hvor vi har diskutert både metode og tolkning fortløpende. Jeg vil også gjerne takke leder ved Oslo friomsorgskontor, Reidar Espedal, for å være en entusiastisk pådriver for «Hva nytter i Norge»-prosjektet.

Jeg vil også gjerne takke de domfelte som bidro med innspill til spørreskjemaet under siste testrunde i august 2013, og alle som har valgt å dele sine opplevelser om straffegjennomføringen i spørreskjemaet.

Selv om jeg har diskutert denne rapporten med mange andre, er eventuelle feil og mangler i rapporten naturligvis helt og holdent mitt eget ansvar.

Erlend Sand Bruer
Desember 2013

OPPSUMMERING AV RAPPORTEN

Denne rapporten er delt i tre deler og presenterer resultater av en kartlegging som omhandler alle landets 17 friomsorgskontorer og hvordan de arbeider med gjennomføring av samfunnsstraff (del 1). Den presenterer også resultatene av en spørreundersøkelse blant domfelte som gjennomførte samfunnsstraff høsten 2013 (del 2). Rapporten avslutter med å se på teoriene Kriminalomsorgen bruker som grunnlag for faglige anbefalinger (del 3).

Samfunnsstraffen består i hovedsak av lokalt utviklede tiltak og lokalt samarbeid. Friomsorgskontorene baserer seg i stor grad på samarbeid med lokale ideelle organisasjoner og kommuner i gjennomføringen av samfunnsstraff. De samarbeider ofte med organisasjoner som har erfaring med å veilede personer i vanskelige situasjoner. Kontorene har hver for seg utviklet en rekke kurs og tiltak. Det har vært liten grad av samarbeid mellom friomsorgskontorene i utviklingen av tiltakene.

Domfelte opplever innholdet i straffegjennomføringen som nyttig, og opplever at de får gjort opp for seg. 89 % var helt eller litt enige i at straffen inneholdt nyttige tiltak. 86 % var helt eller litt uenige i at samfunnsstraffen har vært bortkastet tid. 86 % var også helt eller litt enige i at samfunnsstraffen hadde hjulpet dem til å gjøre opp for seg. 87 domfelte valgte å utdype svarene sine med kommentarer, og 72 av disse kommentarene var positive.

Domfelte opplever å bli godt tatt i mot av oppdragsgivere for samfunnsnyttig tjeneste. 98 % var helt eller litt enige i at de ble respektert hos oppdragsgiveren. 91 % var helt eller litt uenige i at de hadde hatt dårlige opplevelser. 64 % ønsket å ha kontakt med oppdragsgiveren etter fullført straff. 96 % oppga at de var veldig eller litt fornøyd med oppdragsgiverne de hadde vært hos. Kommentarene om oppdragsgivere var også svært positive.

Samfunnsstraffens innhold oppleves i liten grad som straffende. Domfelte vurderte de ulike tiltakene i straffen generelt positivt. 43 % av domfelte var litt eller helt enige i at samfunnsstraffen var krevende å gjennomføre. Psykologisk teori og forskning tilsier at samfunnsstraffen ikke burde oppleves som straffende, ettersom straff sjelden er effektivt for å endre kriminell atferd.

Lovbruddskategori har lite å si for innholdet i straffegjennomføringen, men hvilket kontor man soner ved har mye å si. Domfelte som sonet for ulike lovbruddskategorier hadde generelt ganske like tiltak i gjennomføringsplanen sin. Det var derimot stor forskjell på gjennomføringsplanene fra domfelte ved ulike kontorer.

Sentralt akkrediterte programmer fungerer dårlig som element i samfunnsstraffen.

Kun et fåtall av kontorene opplever at de akkrediterte programmer fungerer godt. Generelt mener friomsorgskontorene at programmene er for lange, har en for snever målgruppe og er for rigide i form til at de passer inn i samfunnsstraffen.

Kriminalomsorgen trenger et bredere teorigrunnlag for å utvikle samfunnsstraffen videre.

Kriminalomsorgen baserer seg i stor grad på «What works»-bevegelsens forskning. Denne forskningen sier mye om hvordan programvirksomhet bør drives, men gir begrensede verktøy for å forstå det sosialfaglige arbeidet som skjer i samarbeid mellom friomsorgskontorene og lokale aktører. «Desistance Theory» er et mulig teoretisk perspektiv som kan brukes i utviklingen av samfunnsstraffen videre.

SUMMARY IN ENGLISH

Community sentences in Norway. This report presents a study of what kinds of content is used in community sentences carried out by probation offices in Norway. The report furthermore presents the results of a survey among persons serving community sentences during autumn 2013. The report closes with a critical look at the theoretical foundation used by the Norwegian Correctional Services.

Community sentences in Norway consist mainly of locally developed components and cooperation with the local community. The probation offices cooperate with local non-governmental organizations and municipalities for carrying out community sentences. The offices cooperate to a large extent with organizations that specialize in helping people out of difficult life situations. The different probation offices have developed different kinds of courses or activities for use in the community sentences. There has been little cooperation between offices in developing these courses or activities.

Persons serving community sentences experience the sentence as helpful, and experience the sentence as helping them make up for harms caused. 89 % slightly or completely agreed that the sentence included components that were helpful to them. 86 % slightly or completely agreed that the sentence had helped them make up for harms caused. 86 % slightly or completely disagreed that the sentence had been a waste of time. 87 of the 312 respondents chose to answer an open question with further comments on their sentence, and 72 of these comments contained positive evaluations of the sentence.

Persons serving community sentences feel that the organizations where they are doing community service meet them with respect. 98 % slightly or completely agreed that the organization they worked for respected them. 91 % slightly or completely disagreed that they had bad experiences while doing community service. 64 % wanted to have contact with the organization after the sentence was finished. 96 % answered that they were somewhat or very satisfied with the organization they worked for.

The community sentence is generally not experienced as punishment. Persons serving community sentences generally rated the components of their sentence positively. Psychological theory and research evidence suggest that community sentence should not be experienced as punishing, as punishment is generally ineffective in stopping criminal behavior.

Which office the sentence is served at is very important in deciding the contents of the sentence, while the type of offence leading to the sentence is generally not important.

Persons serving sentences for different kinds of offences did not differ in the kinds of components making up their sentences. However, there are large differences in the types of local cooperation the different probation offices use in the community sentences.

Centrally accredited programmes do not function well as an element in community sentences. Only two of the probation offices report that the accredited programmes function well. Generally, the probation offices feel that the programmes are too long, have a too narrow target group and are too rigid to fit as part of a community sentence.

The Norwegian Correctional Services need a broader theoretical foundation in order to further develop community sentences. The Norwegian Correctional Services base their guidelines for the probation offices on research done by the What works-movement. This research gives a good basis for running programmes, but is of limited use for understanding the social work being done in cooperation between probation offices and local communities. The report points at Desistance theory as one possible perspective that can be used to guide the further development of community sentences in Norway.

INNLEDNING

Denne rapporten er en del av prosjektet «Hva nytter i Norge», som er et samarbeid mellom Oslo friomsorgskontor og Kriminalomsorgsdirektoratet. Rapporten er en oppfølging av «Hva nytter i Norge I», en intern rapport som analyserte materiale fra Kriminalomsorgens datasystem «Kompis» (Bruer, 2012a). Rapporten er også resultat av et ønske om å kartlegge domfeltes opplevelse av de ulike tiltakene som er del av straffen.

Målgruppen for denne rapporten er personer som arbeider med samfunnsstraff, enten som ansatte i Kriminalomsorgen, som del av rettssystemet eller som samarbeidspartner. Rapporten baserer seg derfor på at leseren har en viss kjennskap til samfunnsstraffen fra før.

Følgende spørsmål har vært sentrale i arbeidet med denne rapporten:

Hva sier internasjonal forskning om hva som er god eller effektiv straff?

Hva mener Kriminalomsorgen sentralt er god praksis i samfunnsstraffen?

Hva mener de ulike friomsorgskontorene er god praksis i samfunnsstraffen?

Hvordan oppleves det å gjennomføre samfunnsstraff?

Datamaterialet er samlet inn med henblikk på disse spørsmålene. Jeg har valgt å dele opp presentasjonen av analysene og relevant litteratur i tre deler. I første del gjengir jeg resultatet av en kartlegging av hvilke tiltak de ulike kontorene benytter seg av, og hva friomsorgskontorene mener er en god straffegjennomføring. I andre del gjengir jeg resultatet av en spørreundersøkelse blant domfelte hvor de svarer på hvilke tiltak de har som del av straffen og hvordan de opplever tiltakene. I tredje del ser jeg på hva Kriminalomsorgen sentralt har skrevet om god praksis, og hvordan dette passer inn med internasjonal forskning og med funnene i første og andre del av rapporten.

Metodene jeg har brukt i denne rapporten har til felles at de baserer seg på de ansatte i Friomsorgens egne prioriteringer. Jeg har forsøkt å arbeide på en åpen måte gjennom å få kontinuerlige tilbakemeldinger fra dem forskningen i hovedsak angår – nemlig saksbehandlere som jobber med samfunnsstraff. Jeg har blitt inspirert av verdiene og metodene i bevegelsen «Community Psychology», et perspektiv på psykologien hvor man forsker sammen med (og ikke på) andre mennesker – og arbeider sammen med andre for å omsette forskning til handling (Nelson & Prilletsensky, 2005).

DEL 1: HVILKE TILTAK BESTÅR SAMFUNNSSTRAFFEN AV?

Samfunnsstraffen er en straffereaksjon som potensielt kan inneholde mange ulike typer tiltak:

«§ 53. Innholdet i samfunnsstraffen

De idømte timene samfunnsstraff etter straffeloven § 28 a skal gå ut på

- a) *samfunnsnyttig tjeneste,*
- b) *program, eller*
- c) *andre tiltak som er egnet til å motvirke ny kriminalitet.*

Kriminalomsorgen fastsetter i hvert enkelt tilfelle det nærmere innholdet i samfunnsstraffen innenfor de rammene som retten har fastsatt i dommen.» (Straffegjennomføringsloven, 2001, §53)

Kriminalomsorgen har i §53 her og andre steder i loven fått vid fullmakt når det gjelder hvordan samfunnsstraffen konkret skal gjennomføres. I forskrift til lov om straffegjennomføring står det lite utdypende om hva straffen må inneholde, utover at program skal være frivillig og at timer brukt til kartlegging skal telle som straffegjennomføringstimer (Forskrift til lov om straffegjennomføring, 2002, §5-2.). Dette gir stort rom for faglig prioriteringer ved det enkelte friomsorgskontor. Gitt at samfunnsstraffen kan gjennomføres på mange ulike måter, hvilke elementer velger friomsorgskontorene å inkludere i straffegjennomføringen?

For å kartlegge hvilke tiltak Friomsorgen bruker har jeg gjennomført en spørreundersøkelse og en intervjuserie blant alle 17 friomsorgskontorer. Spørreskjemaet til friomsorgskontorene ble utviklet på grunnlag av uformelle intervjuer med saksbehandlere foretatt i forbindelse med foredrag våren 2013. Her spurte jeg om hvilke tiltak ulike kontorer hadde, og hva de mente fungerte bra eller mindre bra. Skjemaet ble gjennomgått av ledelsen ved Oslo friomsorgskontor og revidert etter deres tilbakemeldinger.

En liten feil snek seg dessverre inn i skjemaet; i spørsmål nummer ti kom «Program mot ruspåvirket kjøring» med uten at det ble spesifisert at dette kun gjaldt de samfunnsstraff-dømte som deltok på undervisningsdelen av program mot ruspåvirket kjøring. Det førte til at noen kontorer inkluderte dette programmet også i andre spørsmål, for eksempel hvilke kurs de har hatt flest deltakere på. Personer som er dømt til program mot ruspåvirket kjøring er ikke målgruppen for denne undersøkelsen og jeg har derfor fjernet henvisninger til dette programmet fra analysene.

Alle friomsorgskontorene ble kontaktet og intervjuet per telefon. Intervju-guide basert på tidligere samtaler med friomsorgskontorene tjente som en veiledning for å sikre at alle intervjuene dreide seg om samme forhåndsdefinerte temaer. Målet med intervjuene var å finne ut mer om forskjellene ved kontorene og for å gi anledning til å komme inn på tiltak eller faglige prioriteringer informantene selv mente var viktig, brukte jeg et semi-strukturert intervju med åpne spørsmål etterfulgt av mer spesifikke spørsmål (Flick, 2002).

	Årsverk	Domfelte aktive 2012
Agder friomsorgskontor	29	325
Akershus friomsorgskontor	25	368
Buskerud friomsorgskontor	14	344
Finnmark friomsorgskontor	8	57
Hedmark og Oppland friomsorgskontor	33	200
Hordaland friomsorgskontor	30	257
Møre og Romsdal friomsorgskontor	14	96
Nordland friomsorgskontor	23	167
Nord-Trøndelag friomsorgskontor	10	59
Oslo friomsorgskontor	57	475
Rogaland friomsorgskontor	36	285
Sogn og Fjordane friomsorgskontor	16	59
Sør-Trøndelag friomsorgskontor	18	148
Telemark friomsorgskontor	13	90
Troms friomsorgskontor	19	129
Vestfold friomsorgskontor	27	236
Østfold friomsorgskontor	21	260

Tabell 1: Antall domfelte aktive på samfunnsstraff og antall årsverk totalt i 2012.

Tabellen ovenfor viser kontorenes egne svar på hvor mange årsverk de har og hvor mange domfelte de hadde under gjennomføring av samfunnsstraff i løpet av 2012. Antall årsverk er totalt for hele kontoret, og det varierer fra kontor til kontor hvor mange av disse som arbeider med samfunnsstraff. Kontorene har ulik størrelse og dekker geografiske områder av ulike størrelser. Da denne kartleggingen ble gjennomført hadde for eksempel noen kontorer ansvar for hjemmesoning med elektronisk fotlenke, mens andre ennå ikke hadde begynt med slik soning.

HVA ER EN GOD SAMFUNNSSTRAFF?

I intervjuene stilte jeg blant annet spørsmål om hva de mente kjennetegnet en god straffegjennomføring og hvilke konkrete effekter de var ute etter i en samfunnsstraff. Svarene gir et generelt bilde av hva friomsorgskontorene mener er viktig i samfunnsstraffen. Jeg har gått systematisk gjennom alle intervjuene og sortert svarene etter tema. De fire temaene som kom klarest frem i intervjuene var individuell tilrettelegging, viktigheten av samarbeid, kriminalitetsforebygging og klare rammer. Nedenfor oppsummeres disse temaene kort.

Individuell tilrettelegging

«En straff som er tilpasset den enkeltes lovbrudd og situasjon.»

Agder friomsorgskontor

Individuell tilrettelegging av straffen var et tema nesten alle kontorene trakk frem. Dette vil si at straffen inneholder tiltak som den domfelte opplever som meningsfylt, tiltak som hjelper den enkelte videre i livet. En domfelt som er uten arbeid vil kanskje ha nytte av arbeidstrening i straffen, mens en domfelt som sliter med rusproblemer kanskje vil ha nytte av å delta i NA-grupper. Det ble trukket et skille mellom domfelte som har behov for tett oppfølging og samarbeid med andre, og domfelte som har «ting på stell» og ikke trenger intensiv oppfølging. Det ble ikke sett på som ønskelig å gripe for mye inn i det som allerede fungerte i livet til domfelte. Individuell tilrettelegging ble i intervjuene hovedsakelig forstått som et straffeinnhold som ga mestringsfølelse og som styrket domfelte.

Samarbeid

«Samarbeid. Jeg kan ha de beste planer, men om jeg ikke kan samarbeide er de vanskelige å gjennomføre. Mange i førstelinjetjenesten har evig kontakt [med domfelte], men vi har det bare over kort tid.»

Nordland friomsorgskontor

Et godt samarbeid med oppdragsgivere og andre aktører ble sett på som en sentral del av en god straffegjennomføring. Flere kontorer trakk frem at de har begrenset kontakt med domfelte, og at det derfor er nyttig å få til samarbeid som varer lenger enn straffegjennomføringen. Samarbeidet skjer mellom saksbehandler, domfelte, det eksisterende hjelpeapparatet rundt domfelte, potensielle nye hjelpere og med oppdragsgivere for samfunnsnyttig arbeid.

Kriminalitetsforebygging

«Man skal ikke jobbe med rehabiliterende tiltak uten at man knytter dem opp mot det som reduserer kriminalitet.»

Hordaland friomsorgskontor

Kriminalitetsforebygging ble sett på som en viktig del av straffen. Kontorene beskrev kriminalitetsforebyggingen som noe som skjer når domfelte får en meningsfylt straff. Dersom domfelte for eksempel får jobb under straffegjennomføringen vil en konsekvens kunne være at domfelte ikke begår flere kriminelle handlinger. En individuelt tilrettelagt straff ble sett på som å gjøre noe med de bakenforliggende årsakene til kriminalitet. Noen kontorer trakk frem at alle tiltak som brukes i straffen skal knyttes til kriminalitetsforebygging, men at dette må ses individuelt. Et tiltak kan være kriminalitetsforebyggende for én person, men unyttig for en annen. De individuelle samtalene og relasjonen mellom domfelt og saksbehandler ble sett på som sentral i det kriminalitetsforebyggende arbeidet. Denne relasjonen dannet i følge kontorene grunnlaget for et samarbeid hvor domfelte og saksbehandler fant frem til tiltak som fungerte kriminalitetsforebyggende for den enkelte.

Klare rammer

«Det er uhyre viktig at den som soner samfunnsstraff vet hva som forventes og hva som kan skje. Vi følger et lovverk. (...) Når det er på plass så skapes minimalt med usikkerhet og vi kan fylle tiden med et godt innhold. Rettssikkerhet og innhold går hånd i hånd.»

Vestfold friomsorgskontor

Selv om kontorene trakk frem viktigheten av god tilrettelegging og samarbeid, la de til at en god straffegjennomføring skjer innenfor tydelige rammer. Domfelte bør se en forutsigbarhet i straffegjennomføringen, at man legger en klar plan og at denne deretter følges. Domfelte bør også forstå konsekvensene av å ikke følge opp straffen. Selv om straffen kan inneholde mange ulike tiltak, er rammene felles for alle domfelte.

Friomsorgskontorene legger altså stor vekt på et godt lokalt samarbeid og straffegjennomføring tilpasset den enkelte. De ser på kriminalitetsforebygging som noe som skjer når enkeltpersoner blir styrket og får hjelp. Hvordan omsettes disse overordnede verdiene og prinsippene i praksis, når det enkelte friomsorgskontor må prioritere hvilke typer tiltak som skal brukes overfor de domfelte som gjennomfører straff hos dem? Nedenfor går jeg gjennom resultatene fra intervjuer og spørreundersøkelser og ser på de konkrete tiltakene som brukes.

SAMFUNNSNYTTIG TJENESTE

De fleste timene i en typisk samfunnsstraff er samfunnsnyttig tjeneste – oftest å utføre praktisk arbeid for en oppdragsgiver, vanligvis en ideell organisasjon eller en kommune. Avhengig av friomsorgskontor består i gjennomsnitt mellom 48 % og 78 % av timene i straffen av samfunnsnyttig tjeneste (Bruer, 2012a, s. 26). I spørreundersøkelsen som presenteres senere i rapporten svarte også 90 % av domfelte at samfunnsnyttig tjeneste var en del av straffegjennomføringen. Alle friomsorgskontorene har svart på hvilke typer oppdragsgivere de har brukt i 2012 og hvilke fem de har brukt mest. I tillegg har de blitt spurt om hvordan samarbeidet med oppdragsgivere fungerer og om de har behov for flere eller andre typer oppdragsgivere.

Det er litt ulik oppfatning mellom kontorene om hva som kalles samfunnsnyttig tjeneste og hva som kalles andre kriminalitetsforebyggende tiltak. Ved noen kontorer defineres det meste som gjøres hos eksterne oppdragsgivere som samfunnsnyttig tjeneste. Ved andre kontorer ser man på det å få opplæring og arbeidstrening som et tiltak, ikke som å utføre en tjeneste. Domfelte som har alvorlige rusproblemer eller psykiske lidelser er kanskje ikke i stand til å gjennomføre arbeid uten tett oppfølging, og alle arbeidstimene kan da ses på som arbeidstrening. I tillegg fortalte kontorene at mange oppdragsgivere følger opp de domfelte langt utover bare å gi arbeidsoppgaver. Følgende sitat illustrerer hvordan de fleste kontorene så på samfunnsnyttig tjeneste:

«Vi har jo trua på at dette med samfunnsnyttig tjeneste er en kjempeviktig del av samfunnsstraffen. Man får nye relasjoner, mestringsopplevelse, kan prøve noe nytt, kan komme inn i et nytt nettverk som er mer positivt. Vi har vært så heldige i enkelte saker at vi har hatt dem på samfunnsnyttig tjeneste og de har gått ut etter oss og fått arbeid hos en oppdragsgiver.»

Nordland friomsorgskontor

Samfunnsnyttig tjeneste ble beskrevet på litt ulike måter ved ulike kontorer. De positive sidene som Nordland friomsorgskontor trekker frem i sitatet ovenfor forutsetter at domfelte jobber hos en oppdragsgiver som følger opp vedkommende. Andre kontorer så på samfunnsnyttig tjeneste kun som arbeidet domfelte utfører, og mente at tiden som for eksempel brukes til opplæring eller sosial trening burde ses på som et separat tiltak.

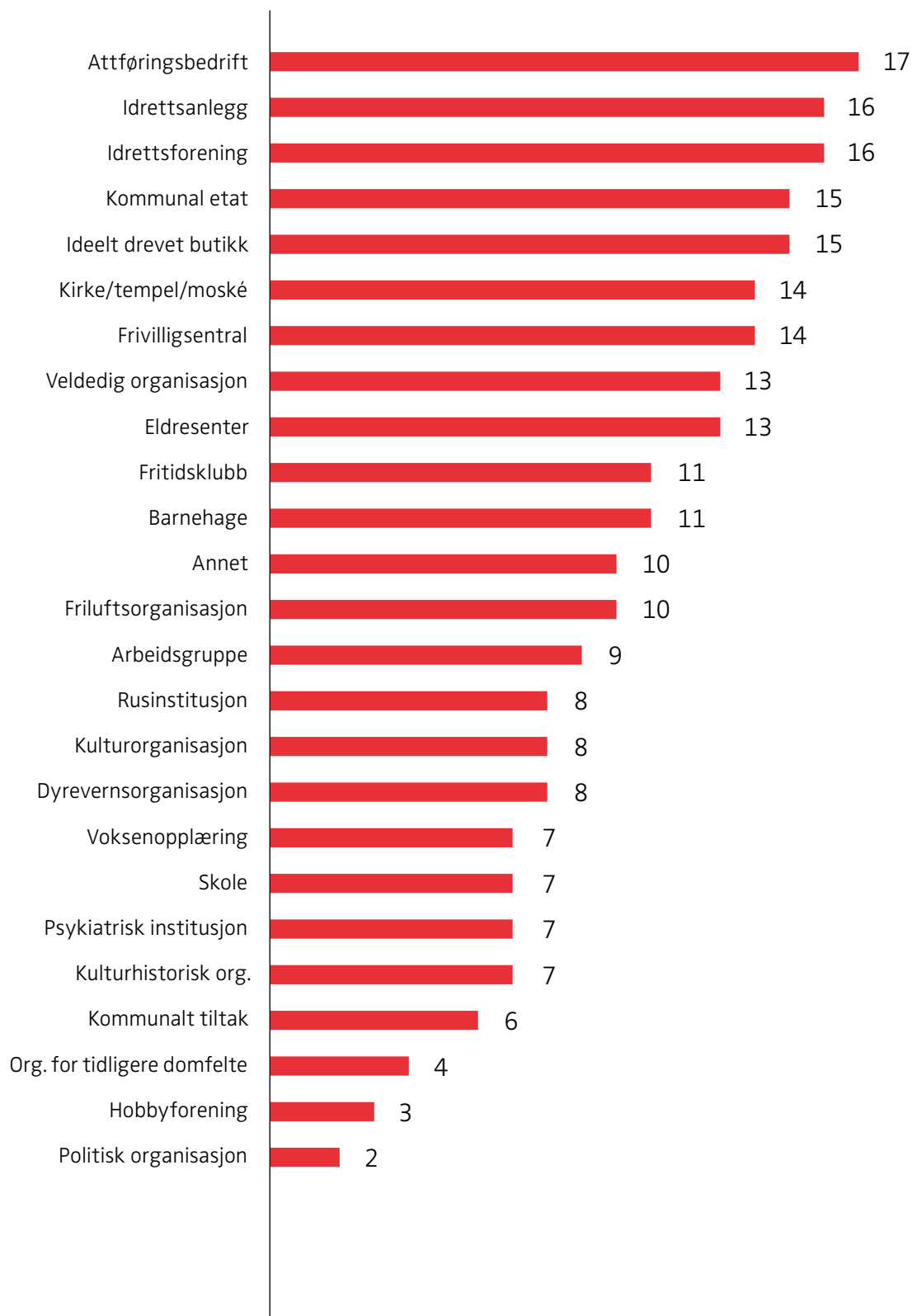
«Samfunnsnyttig tjeneste er det siste vi tyr til. Ser først på program og andre tiltak. Men noen ganger er det så mange timer i dommen at de må ha tjeneste. Og noen ganger er tjenesten bare fordi vi har ungdommer som skal tilbake til samfunnet med ingen arbeidserfaring, kan kanskje ikke stå opp om morgenen. Da prøver vi å få til oppdragsgivere som og er gode samtalepartnere. At de ikke bare skal jobbe for å jobbe, men ha et realistisk forhold til kollegaer, diskutere ordinær samfunnsproblematikk. Få reell arbeidserfaring. Så er vi heldige noen ganger og de får fortsette etter straffen.

Nord-Trøndelag friomsorgskontor

Det er viktig å merke seg at forskjellen mellom Nordland og Nord-Trøndelag antakelig ikke er veldig stor i praksis – begge er mest opptatt av at domfelte skal ha et innhold i straffen som passer vedkommendes situasjon. De omtalte imidlertid samfunnsnyttig tjeneste på ulike måter – Nord-Trøndelag så det som «rent» arbeid, som noe man bare gjør for å fylle opp timer. Nordland trakk frem at det kan ha mange positive effekter.

Andre kontorer trekker også frem at de har behov for oppdragsgivere som kun tilbyr arbeidsoppgaver, og ikke gir særlig opplæring eller oppfølging til domfelte. De fortalte at mange som idømmes samfunnsstraff har full jobb, familie og relativt problemfrie liv. Da legges det opp til en straffegjennomføring med noen få individuelle samtaler og en veldig stor andel ren samfunnsnyttig tjeneste.

I spørreskjemaet til friomsorgskontorene ble kontorene bedt om å krysse av for hvilke typer oppdragsgivere de hadde brukt i 2012. Kategoriene i skjemaet var basert på intervjuer med saksbehandlere og en detaljert gjennomgang av alle oppdragsgivere ved Oslo friomsorgskontor.

Figur 1: Antall kontorer som brukte en gitt organisasjonstype som oppdragsgiver i 2012.

Friomsorgskontorene bruker et stort mangfold av oppdragsgivere. Figuren ovenfor viser hvor mange kontorer som bruker en gitt type organisasjon. Attføringsbedrifter (arbeidsmarkedsbedrifter), idrettsorganisasjoner, kommunale etater og ideelle butikker brukes av de aller fleste kontorene. Selv om nesten alle kontorene brukte disse typene organisasjonene i 2012, er det ikke dermed sagt at de tok imot et stort antall domfelte. Friomsorgskontorene ble derfor også spurt om hvilke oppdragsgivere de sendte flest domfelte til i 2012.

Friomsorgskontor	Oppdragsgiver 1	Oppdragsgiver 2	Oppdragsgiver 3
Agder	Ideelt drevet butikk	Arbeidsgruppe	Idrettsforening
Akershus	Fretex	Foreningen for omplassering av dyr	Skedsmohallen
Buskerud	Kirkens bymisjon, Drammen	Fløya sentralkjøkken Drammen kommune	Fretex
Finnmark	Fretex	Frivillighetssentral	Idrettsforening
Hedmark og Oppland	Arbeidsgruppa	Ting og Tøy	Kirkeverge i Kongsvinger
Hordaland	Damsgård Kulturhistoriske forening	Fant	Bergen Indremisjon
Møre og Romsdal	Fretex	Kommunal etat	Idrettslag
Nordland	Fretex	Røde kors	Arbeidsmarkedsbedrift
Nord-Trøndelag	Idrettslag	Frivillighetssentral	Kommunal virksomhet
Oslo	Arbeidsgruppa	FOD - gården	Ungdom mot Vold
Rogaland	Fretex	Kirkens bymisjon	Kommunen
Sogn og Fjordane	Idrettsanlegg	Arbeidsgruppe	Kirkekontoret
Sør-Trøndelag	Wayback	Voll Gård 4H	Kirkegårder
Telemark	Fretex	Kirkens sosialtjeneste Tilja	Idrettsforeninger
Troms	Fretex	Kafe X	Røde Kors
Vestfold	Fretex	Gjenbruksbutikken (Indremisjonen i Sandefjord)	Natursenteret i Horten
Østfold	Kulturkvartalet	Varmestuene	Fretex

Tabell 2: De tre mest brukte oppdragsgiverne ved de ulike kontorene, målt i antall domfelte som plasseres der.

I kartleggings skjemaet ble det spurt om de fem største oppdragsgiverne, men i intervjuene kom det frem at kontorene ikke har en lett tilgjengelig oversikt over hvilke oppdragsgivere de bruker mest. Ikke alle kontorene kunne svare for de fem største, men alle har estimert hvilke tre de bruker mest. Selv om mange ulike oppdragsgivere er tilgjengelige, er det noen som klart brukes mest ved de ulike friomsorgskontorene.

Kristne organisasjoner forekommer ofte blant de mest brukte organisasjonene – i tillegg til de organisasjonene som åpenlyst har tilknytning til en kristen menighet er både Fretex, Varmestuen og Ting og Tøy knyttet til kristne organisasjoner. I alt har 22 av de 51 mest brukte oppdragsgiverne en eller annen tilknytning til en kristen organisasjon. Fretex oppgis av 10 av 17 friomsorgskontorer som en av de tre mest brukte oppdragsgiverne. I tillegg til de kristne organisasjonene brukes idrettsforeninger og kommuner mye.

Oppdragsgiverne som brukes mest sier noe om hva slags samfunnsnyttig tjeneste som brukes mest. Hos Fretex gjennomfører domfelte vanligvis praktiske oppgaver, og får ofte oppfølging og veiledning. Noen Fretex-butikker fungerer også som arbeidsmarkedsbedrifter. Noen av de domfelte som plasseres hos Fretex får antakeligvis arbeidstrening og møter ansatte som er vant med å jobbe for å få personer ut i jobb. Domfelte som plasseres hos veldedige organisasjoner som Kirkens Bymisjon jobber også med ansatte som er vant med å møte personer i vanskelige situasjoner og som har kompetanse til å følge opp de domfelte. Det er ikke dermed sagt at alle domfelte som avtjener samfunnsnyttig tjeneste hos Fretex, Kirkens Bymisjon eller andre ideelle organisasjoner får arbeidstrening og tett oppfølging. Likevel kan man se av kartleggingen at Friomsorgen i utstrakt grad samarbeider med organisasjoner som har kompetanse til å følge opp personer i vanskelige livssituasjoner.

AKKREDITERTE PROGRAMMER

Akkrediterte programmer er programmer som har blitt godkjent av et eksternt fagpanel. Det finnes i skrivende stund åtte slike programmer: Motivator, Brott-brytet, Sinnemestring, VINN, En-til-en, National Substance Abuse Program (NSAP), Relasjon og Samspill (ROS) og Pappa i fengsel. Programmene er rettet mot ulike grupper domfelte og har ulike temaer. I denne rapporten går jeg ikke nærmere inn på hva disse programmene konkret består i, ettersom alle som jobber med samfunnsstraff har tilgang på programmene gjennom Kriminalomsorgens utdanningssenter. For mer informasjon om programmene innhold henviser jeg til Kriminalomsorgens hjemmesider¹. Jeg kommer også tilbake til programmene i del 3 av denne rapporten.

Friomsorgskontorene ble spurt om hvilke programmer de driver, hvor mange som deltar og hvordan programmene fungerer hos dem.

---

¹ <http://www.kriminalomsorgen.no/paavirkningsprogrammer.237975.no.html>

Fromsorgskontor	Deltakere tot. 2012	Motivator	Brotts-brytet	Sinne-mestring*	VINN	En-til-en	NSAP**
Agder	0						
Akershus	0						
Buskerud	1					x	
Finnmark	0						
Hedmark og Oppland							
Hordaland	2					x	
Møre og Romsdal	1			x		x	
Nord-Trøndelag	12		x	x			
Nordland	6		x	x		x	
Oslo	20	x		x	x		
Telemark	3					x	
Troms	6		x	x			
Vestfold	4				x		
Rogaland	8		x		x		
Sogn og Fjordane	5			x			
Sør-Trøndelag	11		x	x			
Østfold	14		x		x		x

Tabell 3: Akkrediterte programmer som ble drevet ved de ulike fromsorgskontorene i 2012, og antall deltakere i akkrediterte programmer totalt. Relasjon og samspill (ROS) og Pappa i fengsel ble ikke drevet av noen kontorer.

* Sinnemestring etter Brøset-modellen

** National Substance Abuse Program

Tabellen ovenfor er en oversikt over hvilke av de åtte akkrediterte programmene som ble drevet ved de ulike fromsorgskontorene i 2012. ROS og Pappa i fengsel ble ikke brukt, mens Sinnemestring og Brott-brytet var de mest brukte programmene, brukt ved henholdsvis sju og seks kontorer. Totalt antall deltakere per kontor er også listet opp. Som det fremgår av tabellen var det generelt få deltakere på de akkrediterte programmene i 2012.

I telefonintervjuene ble alle kontorene spurt hvordan de akkrediterte programmene fungerte ved deres kontor. Nedenfor har jeg oppsummert svarene.

Programmer tilfører kompetanse til saksbehandlerne

«[Brotts-Brytet] er kjempebra, vi kjører langprogram, kortprogram og individuelle program. Vi kan plukke ut spesielle team og kjøre i individuelle samtaler. Kan ta inn og kombinere med programmer som ikke er akkreditert, og kan ta ut bolker fra det og bruke i andre sammenhenger.»

Nord-Trøndelag friomsorgskontor

Flere kontorer sa at programvirksomhet tilfører kompetanse. Særlig Brotts-brytet og En-til-en ble trukket frem. Kontorene fortalte at saksbehandlere trekker ut deler av programmene og bruker teknikker eller temaer fra programmene i andre sammenhenger, enten det er individuelle samtaler eller andre kurs.

Det er vanskelig å rekruttere deltakere til programmene

«(...) programmet i seg selv fungerer bra, og de som gjennomfører programmet, programansvarlige, er dyktige. Det som er at utfordringene vi har er jo å ha kandidater som kan delta i disse programmene. Sånn som sinnemestringsprogrammet, er kjempefornøyd med at det er to ansatte som har kurs på sinnemestring. Det som er synd er at det ikke er noen kandidater i våres system.»

Nordland friomsorgskontor

Mange kontorer fortalte at det er vanskelig å rekruttere deltakere til programmene. Programmene retter seg vanligvis mot domfelte med høy gjentakelsesfare og domfelte med tidligere straffeerfaring, noe som begrenser hvem som potensielt kan delta. Jeg har trukket frem en del sitater fra intervjuene fordi rekrutteringsproblemer ble nevnt av mange kontorer da jeg spurte om akkrediterte programmer. Det var også et av få temaer det ble uttrykt frustrasjon over.

«Vi ser at det er vanskelig å bruke gruppeprogram, og spesielt de lukkede programmene hvor folk ikke kan komme inn underveis, i Friomsorgen. Om man skal holde seg til målgruppa har man et begrenset antall i utgangspunktet. Noen faller fra før start og mange faller fra underveis. Vi prøvde Sinnemestring og satt igjen med kanskje to deltakere, til slutt.»

Hordaland friomsorgskontor

Mange kontorer trakk frem at det er svært få eller ingen mulige deltakere til enkelte programmer.

«Av de vi hadde under straffegjennomføring ble alle testet med apparatet til NSAP, men vi fant bare én som var i målgruppa.»

Rogaland friomsorgskontor

De fleste programmene tar mye tid og har en klart definert målgruppe. Friomsorgskontorene fortalte i intervjuene at dette fører til at få som soner samfunnsstraff kan bruke dem, fordi det i utgangspunktet er få i målgruppa som soner samfunnsstraff. Mange domfelte har også for kort straff, bor langt unna stedet programmet holdes eller har ikke mulighet til å ta seg fri fra jobb eller skole den tiden som kreves. Enkelte programmer har lagt opp til at domfelte skal delta flere ganger i uka, og dersom domfelte har annen aktivitet på dagtid kan det være vanskelig å finne tid.

To kontorer fortalte imidlertid at de ikke opplevde store rekrutteringsproblemer: Troms og Nord-Trøndelag. De rekrutterte også fra flere steder enn bare samfunnsstraff. I Troms deltok enkelte domfelte som sonet elektronisk kontroll. I Nord-Trøndelag rekrutterer de noe fra både fengsel og fra oppfølgingsklassen. I intervjuet med Nord-Trøndelag ble det lagt vekt på samarbeid med domfeltes skole eller arbeidsgiver; man forsøkte å legge programvirksomhet mot slutten av arbeids/skoledagen og finne dager som passet både instruktører og domfelte.

Friomsorgskontorene ønsker programmer til bredere målgrupper

Mange kontorer tok opp at de ønsker programmer flere kan delta på. Noen av kontorene som kjører VINN trakk frem som en særskilt fordel at dette programmet er åpent for alle kvinner. Noen kontorer har endret noe på eksisterende programmer eller utviklet egne for å ha tilbud som når bredere ut. Oslo friomsorgskontor foreslo for eksempel å utvikle et VINN-kurs for menn. Kontoret i Nord-Trøndelag trakk frem at de ikke har noe godt tilbud til sedelighetsdømte, og Troms friomsorgskontor fortalte at de er i ferd med å utvikle et eget program for denne gruppen. Møre og Romsdal friomsorgskontor fortalte på sin side at de hadde utviklet en egen versjon av «Sinnemestring» for å ha et kortere program som passer inn i straffegjennomføringstiden.

Flere kontorer kom inn på egenutviklede kurs da jeg spurte om akkrediterte programmer. Mange kontorer har utviklet egne kursrekker for sine domfelte. Vanligst er kurs om trafikk og fart og kurs om økonomi, samt noen mer generelle kurs i livsmestring. Dette kommer jeg tilbake til i avsnittet nedenfor om andre kurs og programmer.

Friomsorgskontorene opplever en innsnevring av hvilke programmer de kan tilby

Noen kontorer nevnte frustrasjon over det de oppfattet som innsnevring av tilbudene når gamle kurs erstattes av nye programmer. Kontorene nevnte overgangen fra kurset «Alternativ til Vold» til «Sinnemestring» og fra Mitt valg til NSAP.

«Nå har vi vært uten noen form for sinnemestring en periode. Det har vært en overgang fra ATV til sinnemestring. Vi har kjøpt psykologhjelp – domfelte har fått oppmøter hos psykolog på bestilling fra friomsorgen i de tilfellene de ikke har fått til ordinær ATV.

(...)

Mitt Valg ble heller ikke overlappet – NSAP er det nye kurset. Det innebærer 26 uker med fast oppmøte på dagtid.»

Vestfold friomsorgskontor

Mange friomsorgskontorer har hatt instruktører skolerte i Alternativ til Vold og har fått direkte eller indirekte signaler fra regionskontorene om at ATV skulle avvikles og eventuelt erstattes av programmet Sinnemestring.

«Det bytter stadig [hvilke programmer man forventes å drive], vi drev jo Mitt valg. Men vi har ikke drevet NSAP, synes det er et alt for omfattende program. (...) Man lærer opp folk i programvirksomhet og så finner KRUS noe annet og så, ja...»

Akershus friomsorgskontor

Noen kontorer har også drevet Mitt valg. Kun noen få kontorer har fått til programmet som skulle erstatte Mitt valg, NSAP. Kun Østfold drev NSAP i 2012, og de fortalte at dette var et krevende program å rekruttere til og drive.

ANDRE PROGRAMMER OG KURS

Friomsorgskontorene driver en rekke kurs og programmer som ikke har blitt akkreditert av Kriminalomsorgens akkrediteringspanel. Mange av disse kursene er ikke påvirkningsprogrammer, men dreier seg mer om å gi informasjon om ulike temaer. Noen av kursene drives av ett eller to kontorer, andre kurs drives av mange kontorer.

Frimsorgskontor	Antall deltakere 2012
Agder frimsorgskontor	50
Akershus frimsorgskontor	I/T*
Buskerud frimsorgskontor	25
Finnmark frimsorgskontor	I/T
Hedmark og Oppland frimsorgskontor	I/T
Hordaland frimsorgskontor	50
Møre og Romsdal frimsorgskontor	165
Nordland frimsorgskontor	14
Nord-Trøndelag frimsorgskontor	4
Oslo frimsorgskontor	416
Rogaland frimsorgskontor	55
Sogn og Fjordane frimsorgskontor	I/T
Sør-Trøndelag frimsorgskontor	29
Telemark frimsorgskontor	20
Troms frimsorgskontor	41
Vestfold frimsorgskontor	90
Østfold frimsorgskontor	106

Tabell 4: Antall deltakere totalt på alle ikke-akkrediterte programmer og kurs i 2012.

* I/T – ikke tilgjengelig

I tabellen ovenfor ser vi at det er til dels svært mange deltakere på de ulike kursene. Merk at kontorene har svart for totalt antall deltakere, ikke unike domfelte. Samme domfelt kan delta på to ulike kurs og dermed telles to ganger. Tallene er ikke helt presise da det ikke finnes noen enkel funksjon i Kompis for å telle deltakere på ulike opplegg. Kontorene har derfor basert seg på egen registrering og til dels estimert antall deltakere. Tabellen gir imidlertid et inntrykk av hvor omfattende kursvirksomheten ved enkelte kontorer er. Kontorene i Akershus, Finnmark, Hedmark og Oppland og Sogn og Fjordane har ikke oppgitt hvor mange domfelte som deltok på kurs hos dem.

De seks mest brukte kursene

Friomsorgskontor	ATV	Kurs hos konfliktråd	Kurs om trafikk	Kurs om økonomi	Sinnemestring (KRUS)	Temakvelder
Agder		x	x	x		
Akershus	x					x
Buskerud					x	x
Finnmark	x		x		x	
Hedmark og Oppland			x			
Hordaland		x	x	x		x
Møre og Romsdal		x	x	x		x
Nordland			x	x		
Nord-Trøndelag			x	x		
Oslo				x		x
Rogaland	x	x	x			x
Sogn og Fjordane					x	
Sør-Trøndelag			x	x		
Telemark			x	x		x
Troms	x		x	x		
Vestfold	x	x				x
Østfold	x	x	x	x	x	x

Tabell 5: Oversikt over hvor de seks mest brukte kurstypene ble drevet i 2012.

Tabellen ovenfor viser de seks ikke-akkrediterte programmene eller kursene som drives ved flest ulike kontorer. Nedenfor oppsummerer jeg kort innholdet i disse oppleggene.

Alternativ til Vold (Akershus, Finnmark, Rogaland, Troms, Vestfold, Østfold). En privat stiftelse som fungerer som behandlings- og kompetansesenter på vold, særlig vold i nære relasjoner (ATV, udatert). ATV har lært opp en rekke instruktører innen friomsorgen, og ble drevet som tilbud til domfelte ved seks kontorer i 2012. I tillegg har enkelte friomsorgskontorer samarbeid om veiledning av saksbehandlere fra ATV. ATV-programmet som drives i samfunnsstraffen ble søkt akkreditert i 2008, men fikk ikke godkjenning av panelet (KSF, 2012)². Ettersom mange saksbehandlere har kompetanse i ATV-metoden har flere konto-

² Etter at første utgave av denne rapporten ble trykket ble jeg gjort oppmerksom på at rapporten jeg henviser til her dessverre ikke er allment tilgjengelig. Den er en foreløpig rapport fra en intern arbeidsgruppe som ikke er ferdig behandlet. Jeg har likevel valgt å beholde referansen i teksten for å bevare gjennomsiktigheten i hvor jeg har hentet informasjon fra.

rer fortsatt å drive programmet også etter at KRUS sluttet å utdanne nye instruktører og arrangere erfaringsamlinger. Rogaland friomsorgskontor forteller for eksempel om aktivt samarbeid med ATV, og sier de får nødvendig kompetanse derfra.

Mange av kontorene har tatt opp ATV-samarbeidet i intervjuene. Kriminalomsorgens samarbeid med ATV og prosessen rundt akkreditering er imidlertid litt utenfor denne rapportens område. Temaet er behandlet grundigere i evalueringsrapporten om programmer fra KSF (KSF, 2012).

Sinnemestring (KRUS) (Buskerud, Finnmark, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Østfold). Det finnes to programmer med tittelen Sinnemestring: Sinnemestring etter Brøset-modellen og et Sinnemestringskurs utviklet av KRUS. Brøset-programmet er akkreditert, mens det KRUS-utviklede er ikke akkreditert. KRUS-programmet har blitt beskrevet som noe kortere enn Brøset-kurset. Ved enkelte kontorer har man byttet til Sinnemestring, mens andre kontorer ikke anser den «nye» sinnemestringen som like relevant for dem som ATV.

Kurs hos konfliktråd (Agder, Hordaland, Møre og Romsdal, Rogaland, Telemark, Vestfold og Østfold.) De fleste friomsorgskontorene har en form for samarbeid med konfliktrådet, men ikke alle bruker konfliktrådet til å arrangere en kursrekke for domfelte som del av straffegjennomføringen. Dette er typisk sett en serie samlinger på ettermiddagen hvor domfelte får undervisning i og deltar i dialog om kommunikasjon og konflikthåndtering. Kurset drives av konfliktrådet, og det koster noe penger for det enkelte friomsorgskontor å bruke tilbudet. Et unntak er Møre og Romsdal, hvor konfliktrådet driver et gratis enkeltstående firetimerskurs.

Kurs om trafikk (Agder, Finnmark, Hedmark og Oppland, Møre og Romsdal, Nordland, Nord-Trøndelag, Rogaland, Sør-Trøndelag, Telemark, Troms, Østfold.) 12 av 17 kontorer driver en form for kurs om trafikk. Kursene er utviklet lokalt, og hvert kontor har utviklet sin egen variant av kurset. De fleste driver kurset i samarbeid med lokale partnere, for eksempel Trygg trafikk, veivesen, politi, ambulansetjeneste eller Personskadeforbundet LTN. Lengden på kurset varierer fra en kveldssamling på tre timer (Hordaland) til kurset «Trafikk og fart» på 20-30 timer (Finnmark). Kursene er generelt åpne for alle domfelte, ikke bare de som er dømt for trafikklovbrudd. Enkelte kontorer rekrutterer også domfelte fra EK til kursene. Troms friomsorgskontor trakk frem at mange som soner EK hos dem er dømt for ruspåvirket kjøring, men ikke til å delta i RK-programmet. De er i ferd med å utviklet et eget trafikk-kurs for domfelte som soner EK.

«[De som har] risikabel atferd i trafikken er kanskje noe av de mest farlige domfelte vi har, det er de som med størst sannsynlighet kommer til å forårsake skade hos andre.»

Agder friomsorgskontor

Flere kontorer trakk fram kurs om trafikk som et viktig tilbud. Både Agder og Finnmark trakk for eksempel frem at de som dømmes for trafikklovbrudd er blant de farligste samfunnsstraffdømte. Kontorene fortalte også at det var mange domfelte i denne kategorien og de hadde et behov for tilbud rettet spesifikt mot dem.

Tidligere har friomsorgskontorer i region Nord samarbeidet med Statens Veivesen om å lage en felles kursrekke. Permen «Trafikk og fart» er resultat av dette samarbeidet. Permen ble spredd til kontorer over hele landet, men forsøket på å få til et felles kurs strandet. Kun Finnmark friomsorgskontor har oppgitt at de fortsatt bruker Trafikk og fart-permen.

Kurs om økonomi (Agder, Hordaland, Møre og Romsdal, Nordland, Nord-Trøndelag, Oslo, Sør-Trøndelag, Telemark, Troms, Østfold.) 10 av 17 kontorer driver en form for kurs om økonomi. I likhet med kursene om trafikk er kursene utviklet lokalt og drives i samarbeid med lokale samarbeidspartnere, i stor grad fra NAV. Kursene varierer en del i innhold og lengde. I Nordland er kurset rettet særlig mot selvstendig næringsdrivende og inneholder informasjon om regnskapsloven og merverdiavgiftsloven. I Agder dreier kurset seg om gjeldsrådgivning, og er en del av et opplegg som eventuelt kanaliserer domfelte videre til ekstern gjeldsrådgivning. I Nord-Trøndelag tar økonomikurset også opp kriseforløpet og skammen mange opplever av å ikke kunne betale. Her er kurset delvis basert på Brotts-brytet, og er dokumentert i en egen manual.

I likhet med trafikk-kursene trakk flere kontorer frem at økonomikursene er viktige for å ha et målrettet tilbud til en gruppe domfelte de har mange av.

Temakvelder (Akershus, Buskerud, Hordaland, Møre og Romsdal, Oslo, Rogaland, Telemark, Vestfold, Østfold). Temakvelder vil si en serie samlinger hvor domfelte får undervisning eller deltar i diskusjoner om en rekke ulike temaer. Innholdet i temakveldene varierer mye, men typiske temaer er rus, økonomi, trafikk og konflikthåndtering. Temakveldene drives på litt ulike måter. I Telemark og Vestfold er de en del av samarbeidet med oppfølgingsklasser, og er delvis en del av opplegget der (se kapittelet om andre tiltak for mer om oppfølgingsklasser). I Oslo henter man inn eksterne foredragsholdere og har temakveldene på selve friomsorgskontoret. I Vestfold er temakveldene delvis et samarbeid med Kirkens Bymisjons FRI-prosjekt, som arrangerer motivasjonskvelder, og delvis et samarbeid med oppfølgingsklassen «Utsikten», som har enkeltsamlinger med ulike kurs.

Temakveldene utfyller til dels tilbudet til friomsorgskontoret. Kontorer som ikke driver egne kurs om økonomi eller trafikk tar for eksempel gjerne opp disse temaene på en temakveld. Temakveldene kan også inneholde temaer som er annerledes enn de andre tiltakene domfelte møter. Følgende historie fra Østfold friomsorgskontor kan illustrere dette:

«Vi hadde to ganger nå en temakveld med en som er prest og forfatter. En person med mange års erfaring fra døende og pårørende fra riksen og radiumhospitalet. Den temakvelden har tittelen 'hvordan omfavner vi det livet vi har fått?' Det er mer som en filosofikveld. Han kommer inn med et helt annet perspektiv enn det vi har. Vi hadde en sånn temakveld i fjor, da kjente jeg det litt i magen. Han var direkte og empatisk, ivaretagende for alle. Det ble veldig annerledes. De domfelte opplevde det som veldig bra, også de som ikke sa et ord. I etterkant har vi bedt alle saksbehandlere å snakke med sine domfelte, de tilbakemeldingene vi har fått er positive. Det satte i gang en del refleksjoner om eget liv og om man aksepterer livet sitt...»

Østfold friomsorgskontor

Øvrige kurs

Friomsorgskontor	Kurs
Agder	Russamtalen, Bevisstgjøring om eget rusbruk (BRUS)
Akershus	Kjærestevold
Buskerud	
Finnmark	
Hedmark og Oppland	
Hordaland	Kostholdskurs
Møre og Romsdal	Russamtalen
Nordland	
Nord-Trøndelag	
Oslo	Ditt valg-dine muligheter, Kjærestevold, Russamtalen
Rogaland	Russamtalen, PREP, Kommunikasjon og samliv, Mitt valg
Sogn og Fjordane	
Sør-Trøndelag	
Telemark	
Troms	Gatemeklingskurs, Fokus – stressmestring for kvinner
Vestfold	Foreldreveiledningsgrupper
Østfold	Førstehjelpskurs

Tabell 6: Oversikt over hvilke andre kurs de ulike kontorene drev i 2012.

I tillegg til de seks mest brukte kursene, driver de ulike friomsorgskontorene et knippe andre kurs. Nedenfor følger korte beskrivelser av kursene, basert på kontorenes egen presentasjon av kursene og på publisert litteratur.

Programmer/kurs fra KRUS

Russamtalen (Agder, Oslo, Møre og Romsdal, Rogaland). Russamtalen ble utviklet som en alternativ sanksjon mot innsatte som ruser seg under fengselssoneing. Enkelte friomsorgskontorer bruker samtalen som et tilbud til domfelte som ønsker å snakke om rusproblemene sine. Russamtalen skal motivere til å endre rusvaner, og opplegget består av tre samtaler som bygger på Motiverende samtale og Bygging av mestringstillit (se del om individuelle samtaler for mer om disse metodene). En rekke saksbehandlere i Friomsorgen har kompetanse til å kjøre Russamtalen, men kun fire friomsorgskontorer har rapportert at de brukte opplegget i 2012. Russamtalen er utviklet av KRUS (Lauritzen et al, 2010).

Foreldreveiledningsgrupper (Vestfold). Saksbehandlere i Vestfold fikk opplæring fra KRUS i et opplegg hentet fra familierådgivningskontorene. Programmet går over seks samlinger med tre-fire deltakere hver samling, og retter seg mot domfelte som har barn. Programmet tar opp verdier og andre temaer knyttet til foreldreskap.

Mitt valg (Rogaland). Dette programmet har blitt drevet ved mange ulike friomsorgskontorer, og ble opprinnelig utviklet som et rusprogram for friomsorgen. Kun Rogaland oppgir å ha brukt programmet i 2012. Programmet er opprinnelig kanadisk, men KRUS har oversatt og tilpasset programmet til norske forhold (Nesvik, 2004). Som nevnt i avsnittet om akkrediterte programmer ovenfor har KRUS sluttet å støtte Mitt valg, og kontorene har sagt i intervjuene at de er bedt om å gå over til NSAP i stedet.

Programmer/kurs utviklet av eksterne

Kjærestevold (Oslo, Akershus). Et kurs utviklet av Reform ressurscenter for menn. Målgruppen er jenter og gutter i alderen 17-23 år. Kurset drives av eksterne fra Reform og tar opp ulike temaer knyttet til vold, kjæresteforhold og bevisstgjøring av egne og andres grenser.

Kostholdskurs (Hordaland). Kurs drevet av en ekstern ernæringsfysiolog. Dreier seg om kosthold og matlaging. En serie samlinger på dagtid.

Gatemeklingskurs (Troms). Dette kurset drives av Røde Kors. Kurset gir i følge Røde Kors sine nettsider opplæring i konflikthåndtering og er åpent for ungdom mellom 13 og 25 år. Oslo friomsorgskontor har også tidligere benyttet seg av kurset.

Førstehjelpskurs (Østfold). Kurset er et samarbeid med Røde Kors. Kurset gir deltakerne grunnleggende innføring i førstehjelp. I følge Østfold friomsorgskontor er noe av tanken med å tilby kurset av mange domfelte kan havne i situasjoner hvor man kan få bruk for førstehjelp. De har evaluert kurset med egenutviklede skjemaer og oppgir at tilbakemeldingene er veldig gode.

Prevention and Relationship Enhancement Programme (PREP) (Rogaland). Kurs opprinnelig utviklet i USA for å hindre skilsmisser og styrke tilfredshet med parforhold (Renick, Blumberg, Markman, 1992). Saksbehandlerne som driver kurset ved Rogaland friomsorgskontor har fått opplæring fra Modum Bad. Versjonen som brukes i Friomsorgen handler om å bedre kommunikasjonen og generelt styrke parforhold (Modum Bad, udatert).

Egenutviklede programmer/kurs

Dine valg – dine muligheter (Oslo). Kursserie utviklet i samarbeid mellom Grønland voksenopplæring (GVO) og Oslo friomsorgskontor. Består av syv ulike temaer som hver har en til tre samlinger. Temaene spenner fra kostholdskurset «Suppe på en spiker» til filosofigruppe.

Good life er et gruppeprogram basert på Good Life Model (GLM), en modell utviklet som alternativ til blant annet Andrews og Bontas RNR-modell (Ward & Brown, 2004). I følge Hordaland friomsorgskontor er programmet utviklet i samarbeid med psykologer ansatt i Bergen fengsel, og det drives etter en manual utviklet av en av psykologene.

Bevisstgjøring om eget rusbruk (BRUS) er et program utviklet av Agder friomsorgskontor. I følge kontoret er det seks samlinger hvor målet er å øke den enkeltes refleksjon om sitt eget rusbruk. Domfelte får en realitetsorientering om egen rusbruk og blir utfordret til å tenke over dette.

Fokus – stressmestring for kvinner er et program utviklet av en saksbehandler ved Troms friomsorgskontor. I følge kontoret er dette et program hvor deltakerne samtaler og får undervisning om stress. Programmet bruker blant annet mindfulness som verktøy for å håndtere stress.

Program om sedelighet er et program under utvikling i Troms friomsorgskontor. Programmet skal muligens utvikles i samarbeid med institusjoner som har spesialkompetanse på sedelighetsforbrytelser.

Akkrediterte programmer som del av samfunnsstraffen

De siste par årene har bruken av programmer i både fengsel og friomsorg gått ned fra over 1600 deltakere i 2009 til estimert rundt 800 deltakere i 2012 (KSF, 2012, s. 19). KSF har pekt på korte dommer, få domfelte på samme sted, kostnader forbundet med programdrift og kompleks akkrediteringsprosess som mulige årsaker til nedgangen (KSF, 2012, s. 22-25).

I intervjuene fortalte friomsorgskontorene mye om hvordan programmene fungerte hos dem. Kun Nord-Trøndelag og Troms friomsorgskontor svarte at programmene fungerte bra. De andre kontorene fortalte om varierende grad av vanskeligheter med å få programmene til å fungere. Rekrutteringsproblemer ble trukket frem som den største utfordringen. Innenfor rammene av en samfunnsstraff kan det være vanskelig å sette av tid. Dette kan være at friomsorgskontorene er avhengige av å drive programmer på dagtid mens mange domfelte har andre aktiviteter, og friomsorgskontorene vil nødvendigvis gripe for mye inn i skole og arbeid. Det kan også være at programmene er såpass lange at det ikke er tid til å drive dem innenfor timerammene til mange av straffene. Flere kontorer uttrykte ønske om mer fleksible programmer, eller kortere versjoner.

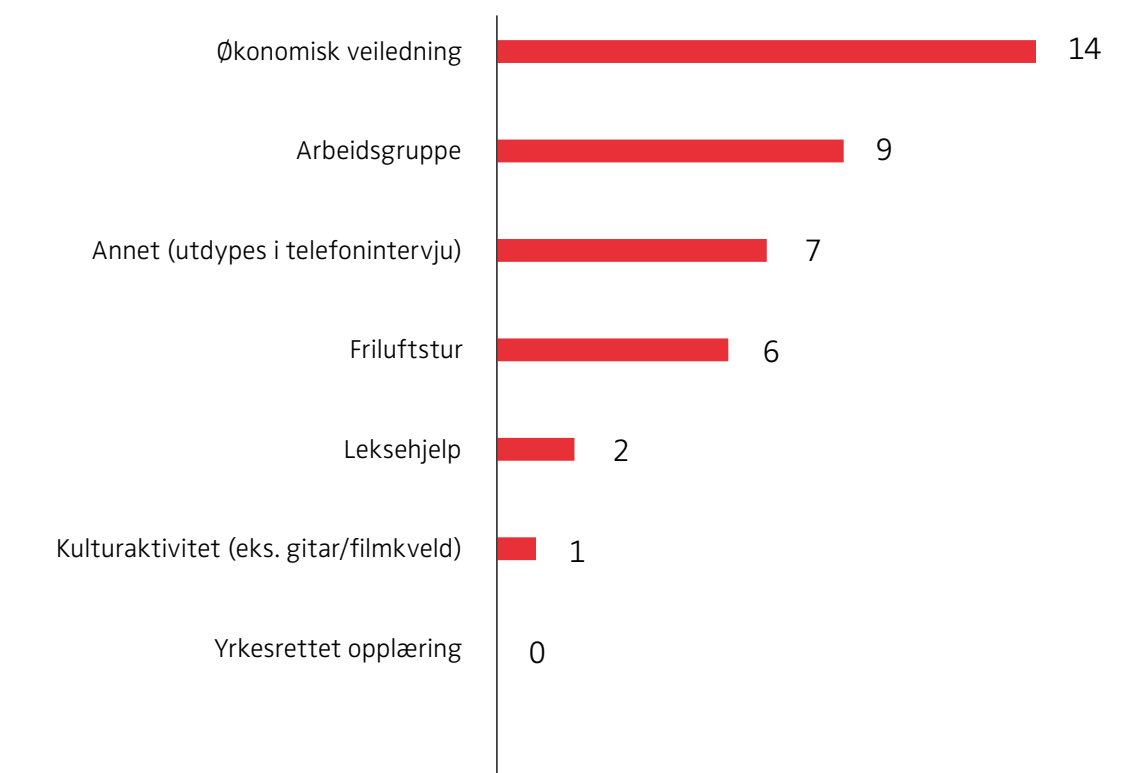
Dette går imidlertid på tvers av programmenes teoretiske begrunnelse. En forutsetning for at programmer av typen som drives i Kriminalomsorgen skal fungere er nettopp at de har en viss lengde – det tar tid å håndtere temaene som programmene tar opp, å bygge en god dynamikk i gruppa og å motivere programdeltakerne til endring (Polaschek, 2011). En annen forutsetning er at de retter seg mot en klart definert målgruppe (Andrews, Bonta & Wormith, 2006). Jeg kommer tilbake til teorien bak programvirksomheten i del 3 av rapporten, men poenget mitt er at forutsetningene for at programmer skal fungere ikke er tilstrekkelig til stede i samfunnsstraffen. Utfordringer med rekruttering kan ses på som et symptom på dette.

ANDRE TILTAK

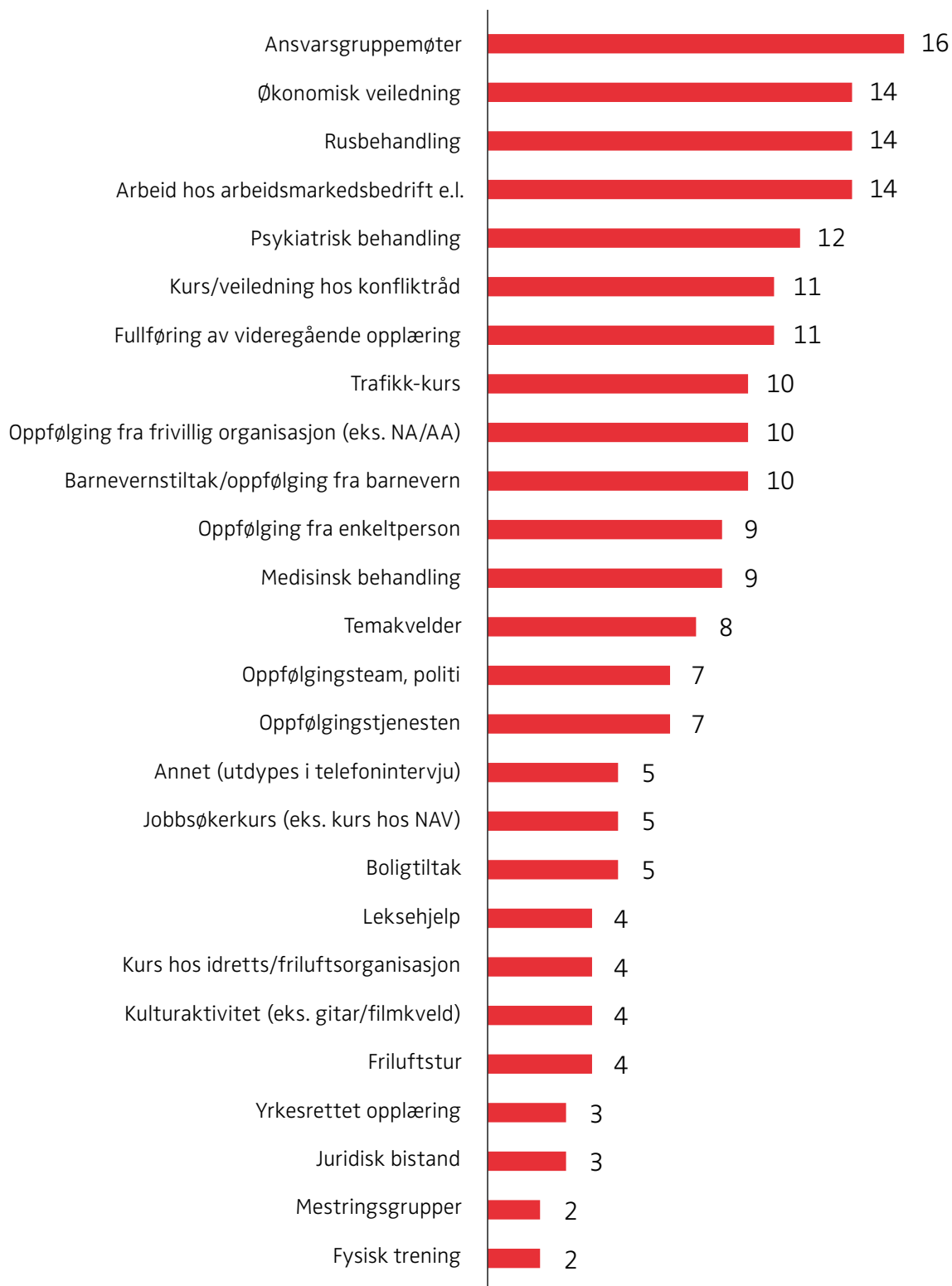
I tillegg til programmer, kurs og samfunnsnyttig tjeneste kan samfunnsstraffen bestå av ulike andre tiltak. Dette kan være alt fra psykiatrisk behandling til familierapi eller arbeids- trening. Det er et stort mangfold av ulike tiltak som brukes hos de ulike friomsorgskonto- rene. Jeg skal først gi et overblikk over de tiltakene som brukes, og deretter gå litt mer i detalj om noen av tiltakene.

I spørreskjemaet til kontorene ble det spurt om hvilke typer tiltak kontorene drev internt og i samarbeid med eksterne. Kategoriene i skjemaet var basert på samtaler med saksbehand- lere og referansegruppen.

Figur 2: Antall kontorer som har arrangert et gitt tiltak internt i 2012

Figuren ovenfor viser hvor mange kontorer som har arrangert et gitt tiltak internt. Dette er tiltak som ansatte ved friomsorgskontorene selv driver.

Figur 3: Antall kontorer som har samarbeidet med eksterne om et gitt tiltak i 2012

Figuren ovenfor viser hvor mange kontorer som har brukt et gitt tiltak i samarbeid med en annen organisasjon.

Frimsorgs-kontor	Andre tiltak 1	Andre tiltak 2	Andre tiltak 3	Andre tiltak 4	Andre tiltak 5
Agder	Arbeidsgruppe	Rusbehandling	Oppfølging fra friv. org.	Trafikk-kurs	Ansvars-gruppemøter
Akershus	Arbeidsgruppe	Temakvelder	Arbeidstrening		
Buskerud	Temakvelder	Oppfølgings-klassen			
Finnmark	Trafikk og fart	Psykatri	Rusbehandling	Økonomisk veiledning	Oppfølgings-tjenesten
Hedmark og Oppland	Arbeids-trening	Sosial trening	Trafikk-sikkerhetskurs		
Hordaland	Kurs i konfliktråd	Trygg Trafikk-kurs	Behandling Helse Vest - rus/psykiatri	Bergen Turlag - som frivillig	Ansvarsgruppe-møter
Møre og Romsdal	Tur og samtale	Veitrafikk	Konflikthånd-tering/ kommunikasjon	Musikk i frihet	Økonomikurs
Nordland	Oppfølgings-tjenesten, kommunen	Ansvars-gruppemøter	Møter med Nav	Møte med opp-dragsgivere	
Nord-Trøndelag	Furuskogen oppfølgings-klasse	Ansvars-grupper	Psykiatrisk behandling	Økonomisk veiledning	Rusbehandling
Oslo	Temakvelder	Ungdom mot Vold	Dine valg - Dine muligheter	Behandling	Oppfølging fra friv. org.
Rogaland	Ansvars-gruppemøter	Rusbehandling	Yrkesretta opplæring	Økonomisk veiledning	Arbeids-markedsbedrift
Sogn og Fjordane	Arbeids-markedsbedrift	Friluftstur	Ansvars-gruppemøter	Økonomisk veiledning	Psykiatrisk behandling
Sør-Trøndelag	Charlottenlund VGS. Oppfølgingsbasen	Kirkens Bymisjon	Individuelle samtaler	Yrkesrelatert opplæring	Konfliktrådet «Offerfokuserte samtaler»
Telemark	Slusa oppfølgingsklasse	Arbeidsgruppe	SOS - kurs	Tilja - Kirken sosialtjeneste	Fretex
Troms	Individuelle samtaler	TAFU (Tilbakeføring i arbeid, fritid og utd.)	Behandling	Ansvars-gruppemøter	
Vestfold	Utsikten oppfølgingsklasse	Arbeids-treningsgruppa	Ansvarsgrup-per	Arbeid hos arb.markeds-bedrifter	Behandling
Østfold	Kurs hos konfliktråd	Førstehjelps-kurs	Trafikkurs	Temakveld	Barneverns-tiltak

Tabell 7: Kontorenes svar på spørsmålet «Hvilke fem 'andre tiltak' brukte dere mest for domfelte i 2012, målt i antall domfelte som deltok?»

Som tabellen ovenfor viser, skiller kontorene selv i liten grad mellom kurs, individuelle samtaler og andre tiltak. Nedenfor gir jeg en kort beskrivelse av de ulike tiltakene. Jeg har delt dem i to kategorier for å lette oversikten: generelle samarbeid hvor friomsorgskontorene samarbeider med flere aktører og spesifikke samarbeid hvor det enkelte friomsorgskontor samarbeider med én partner om et tiltak.

Generelle samarbeid

Alle kontorene tar kontakt med helsevesenet, rusomsorg, psykiatri, NAV, barnevern, skole eller andre deler av hjelpeapparatet der hvor det er relevant. Alle kontorene har også svart at de bruker ansvarsgrupper som del av straffegjennomføringen i de tilfellene hvor det er relevant at Friomsorgen deltar. Mange av tiltakene i figur 3 er selvforklarende, for eksempel psykiatrisk behandling eller jobbsøkerkurs. De generelle samarbeidene har ikke vært et stort tema i intervjuene, men noen av kategoriene kan trenge litt forklaring.

Arbeid hos arbeidsmarkedsbedrifter: Mange kontorer samarbeider med ulike arbeidsmarkedsbedrifter. Noen anser dette som samfunnsnyttig tjeneste, mens de fleste bruker bedriftene for å gi et tilbud til domfelte som trenger arbeidstrening eller hvor det er viktig at den som leder arbeidet har kompetanse til å samarbeide med personer som har falt utenfor arbeidsmarkedet.

Friluftsturer: Friluftsturer brukes i utstrakt grad bare ved kontorene i Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. Ved Hordaland friomsorgskontor innebærer det i hovedsak at domfelte deltar som frivillige og hjelper Bergen Turlag med å gjennomføre friluftssarrangementer. Ved Finnmark og Oslo friomsorgskontor dreier det seg om tiltak brukt overfor noen få domfelte, for eksempel i samarbeid med Jeger- og fiskerforbundet. Ved Sogn og Fjordane er friluftsturene del av et større samarbeid, se «Aktiv på dagtid i Sogn og Fjordane», nedenfor. I Møre og Romsdal brukes friluftsturer spesifikt som kriminalitetsforebyggende tiltak. De arrangerer dagsturer til en turistforeningshytte hvor saksbehandlerne har en samtale med de domfelte underveis på turen. De arrangerer også en helgetur i året hvor tre-fire domfelte og tre saksbehandlere i fellesskap forbereder turen og samtaler underveis.

Kulturaktivitet: Under utviklingen av kartleggingseskjemaet fortalte saksbehandlere fra ulike kontorer om bruken av kulturaktivitet som del av et samtaleopplegg. For eksempel har noen friomsorgskontorer tidligere brukt en film som grunnlag for diskusjon omkring et tema. I kartleggingen og intervjuene har det imidlertid vist seg at kulturaktiviteter brukes i liten grad, med unntak av «Musikk i fengsel og frihet», beskrevet nedenfor.

Veiledning hos konfliktråd: Konfliktrådene tilbyr både kurs, som beskrevet tidligere i rapporten, og veiledning i enkeltsaker. Dette kan være mekling, samtaler med offeret eller samtaler med domfelte.

Oppfølging fra frivillig organisasjon: Dette dreier seg om frivillige organisasjoner som kan følge opp domfelte tettere enn bare gjennom samfunnsnyttig arbeid. Det er en rekke ulike samarbeid mellom Kriminalomsorgen og ideelle organisasjoner, og noen av disse samarbeidene brukes også av Friomsorgen. I intervjuene ble noen eksempler trukket frem, jeg har beskrevet disse nedenfor.

Oppfølging fra enkeltperson: Flere friomsorgskontorer benytter seg av enkeltpersoner som kan hjelpe til under straffegjennomføringene. Dette kan være lokale kontrollører som har kontakt med oppdragsgivere og ser til at domfelte møter opp til avtalt tid, eller det kan være enkeltpersoner som hjelper domfelte med dårlig fysisk eller psykisk helse til å komme seg til en oppdragsgiver. Personene er vanligvis pensjonister som får en liten sum penger for hjelpen. Ved friomsorgskontorer som betjener store geografiske områder kan enkeltpersoner brukes for å ha bedre oppfølging med domfelte som bor langt unna kontoret.

Boligtiltak: Dette er vanligvis samarbeid med kommunale boligtiltak, for eksempel sosialboliger.

Kurs hos idretts/friluftsansjon: Under utviklingen av kartleggings skjemaet fortalte saksbehandlere ved enkelte kontorer at de brukte kurs hos idretts- eller friluftsansjon som tiltak i straffegjennomføringen – for eksempel trenerkurs. Tre kontorer har svart at de brukte denne typen kursene, men de har ikke blitt trukket frem i intervjuene.

Spesifikke samarbeid

Arbeidsgruppe (Agder, Akershus, Hedmark og Oppland, Hordaland, Oslo, Rogaland, Sogn og Fjordane, Telemark, Troms, Vestfold): Ni kontorer har oppgitt at de har en egen arbeidsgruppe. Denne drives vanligvis av en ansatt på deltid som møter en liten gruppe domfelte én til to ganger i uka og leder dem i praktisk arbeid, gjerne enkle rehabiliteringsoppgaver ved offentlige bygg. To friomsorgskontorer samarbeider med en ekstern aktør om gruppa. I Telemark er arbeidsgruppa basert hos Fretex. I Hordaland drives gruppa i samarbeid med en arbeidsmarkedsbedrift, hvor de lønner en pedagog til å drive en gruppe én dag i uka og arbeidsmarkedsbedriften står for lokaler og selger produktene som lages i arbeidsgruppa.

Arbeidsgrupper ble nevnt av mange kontorer som et viktig tilbud til domfelte som ikke kan plasseres hos eksterne oppdragsgivere. Dette gjelder særlig domfelte med store rusproblemer eller med psykiske lidelser som gjør det vanskelig å forholde seg til en oppdrags-

giver. Blant de kontorene som ikke hadde arbeidsgrupper hadde de vanligvis samarbeid med arbeidsmarkedsbedrifter eller lokale kommuner som gjorde det mulig for domfelte fra denne gruppen å utføre samfunnsnyttig tjeneste.

Aktiv på dagtid: Sogn og Fjordane fortalte om et større samarbeid med det kommunale tiltaket «aktiv på dagtid», som tilbyr tilrettelagt fysisk aktivitet på dagtid, særlig rettet mot personer på uføretrygd eller under rehabilitering. En friluftstur hver mandag er en viktig del av tilbudet, og det arrangeres også trening andre dager i uka. Tiltaket ledes av en fysioterapeut, og det koordineres med lokale rusbehandlingstilbud.

Kirkens Bymisjons FRI-prosjekt: Buskerud og Vestfold friomsorgskontor bruker dette prosjektet både ved å la domfelte delta på motivasjonskvelder og som oppdragsgiver for samfunnsnyttig tjeneste. Prosjektet er et samarbeid mellom fagfolk og tidligere domfelte som tilbyr bolig, arbeid og nettverk for de som løslates fra fengsel. De følger opp løslatte individuelt og arrangerer motivasjonskvelder for deltakerne i prosjektet. Motivasjonskveldene kan ha mange ulike temaer, og minner om temakveldene som arrangeres ved ulike friomsorgskontorer.

Musikk i fengsel og frihet: Møre og Romsdal friomsorgskontor samarbeider med «Musikk i fengsel og frihet» (Miff), et nasjonalt prosjekt i Musikkens studieforbund. Miff gjennomfører gitarundervisning for domfelte ved friomsorgskontoret i Møre og Romsdal. På Miffs nettsider skriver de at de samarbeider med Kriminalomsorgen over hele landet, men tiltaket har ikke blitt nevnt av andre friomsorgskontorer.

Sammen lager vi et trygt Oslo (SaLTO): Oslo friomsorgskontor er med i et samarbeid om rus- og kriminalitetsforebygging blant unge som samler en rekke offentlige aktører. Oslo kommune og Oslo politidistrikt er hovedsamarbeidspartnerne, og de har lokale SaLTO-koordinatører i alle Oslos bydeler. Oslo friomsorgskontor deltar på månedlige SaLTO-møter hvor man deler informasjon om kriminalitet blant unge. I tillegg kan SaLTO-koordinatorene hjelpe til med å finne tiltak til domfelte lokalt i bydelene. Noen bydeler har også en mer omfattende avtale med Oslo friomsorgskontor hvor de forplikter seg til å samarbeide tett med Friomsorgen om domfelte i deres bydel. For mer informasjon om SaLTO, se Oslo kommunes nettsider.³

Tilbakeføring gjennom arbeid, fritid og utdanning (TAFU): TAFU er et samarbeid mellom NAV, kriminalomsorgen, kommunen, fylkeskommunen og ulike tiltaksarrangører med målsetting om å tilbakeføre tidligere straffedømte til samfunnet gjennom utdanning og arbeid (Neumann & Pettersen, 2013). Friomsorgskontorene i Rogaland og Troms nevnte TAFU som et tiltak de brukte overfor domfelte, men tiltaket har i liten grad blitt brukt for domfelte som gjennomfører samfunnsstraff.

---

³ <http://www.salto.oslo.kommune.no/>

Trappen motiveringssenter: Trappen er en organisasjon som følger opp personer som er på vei ut av rusmisbruk. De bruker blant annet kosthold og trening som metode. Hordaland friomsorgskontor bruker denne organisasjonen for domfelte som har store rusproblemer, og domfelte kan blant annet delta på trening hos dem.

Ungdom mot Vold: Oslo friomsorgskontor har i flere år hatt et samarbeid med den ideelle stiftelsen Ungdom mot Vold, som både jobber kriminalitetsforebyggende og følger opp enkeltungdommer etter at de har begått kriminelle handlinger. Unge domfelte har fått individuell oppfølging fra stiftelsen.

Oppfølgingsklassene

Friomsorgskontorene i Nordland, Buskerud, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Telemark og Vestfold samarbeider med hver sin oppfølgingsklasse – henholdsvis Bodø oppfølgingsklasse, Drammen oppfølgingsklasse, Furuskogen, Oppfølgingsbasen, Slusa og Utsikten.

Det finnes ti oppfølgingsklasser i Norge. Disse ble opprettet for at de som hadde startet med utdanning i fengsel kunne fullføre denne etter løslatelse (St. mld. nr. 27 (2004-2005), 2005). I intervjuene fortalte friomsorgskontorene at oppfølgingsklassene er åpne for alle som er tidligere dømt eller soner en eller annen form for straff. Oppfølgingsklassene tilbyr utdanning på grunnskole- og videregående nivå. Klassene er knyttet til en lokal videregående skole, og henter lærere fra denne skolen. Elevene får tilrettelagt og fleksibel undervisning i en rekke ulike fag. Klassene er et samarbeid mellom fylkeskommunen, fengsel og friomsorg. I Sør-Trøndelag møtes også leder for oppfølgingsbasen, rektor for moderskolen og region Nord i en styringsgruppe.

De fem friomsorgskontorene som bruker oppfølgingsklassene i ustrakt grad forteller om et tett og godt samarbeid. Alle fem oppgir også at oppfølgingsklassen er et av tiltakene de bruker mest utover samfunnsnyttig tjeneste. I følge friomsorgskontorene blir de fleste som kan ha nytte av oppfølgingsklassen videreformidlet til en samtale ved skolen. Dersom domfelte er motivert for å få undervisning blir vedkommende raskt og ubyråkratisk tatt med i undervisningen. Klassene har fortløpende opptak. Alle hovedkontorene er geografisk nær oppfølgingsklassen. Hovedkontoret i Trondheim deler også bygg med Oppfølgingsbasen, og kan ta med domfelte dit til samtale på kort varsel.

Nord-Trøndelag, Vestfold og Telemark trakk særskilt frem kurs som holdes av oppfølgingsklassene. I Nord-Trøndelag og Vestfold kalles kursene «Sammen om livsmestring» (SOL), mens Telemark kalte det SOS-kurs. Disse kursene minner om temakveldene som arrangeres ved andre kontorer. Utsikten oppfølgingsklasse i Vestfold har SOL-kurs i seks ganger i

halvåret, med temaer som NAV, boveiledning, økonomi, kosthold, matlagingskurs med billig mat og konflikthåndtering. De har også hatt grupper for spilleavhengige, musikkgrupper og en gartnergruppe (med det treffende navnet «Fra lange til grønne fingre»). Kursene ved oppfølgingsklassene i Telemark og Nord-Trøndelag minner om disse. Nord-Trøndelag trakk i tillegg frem et opplegg ved Furskogen hvor domfelte lærer å bruke data og forbedre norsk-kunnskapene ved å skrive selvbiografi. Historiene som kommer frem brukes noen ganger til særskilt oppfølging eller videreformidling til psykologhjelp.

Domfelte som deltar som elever ved oppfølgingsklassene gjennomfører typisk en stor del av straffen sin der. Antallet samfunnsstraff-timer de får godskrevet varierer; få eller ingen domfelte får godkjent alle timene i en utdanning som samfunnsstraff. I stedet blir et fåtall av timene regnet som samfunnsstraff, mens resten er frivillig innsats fra domfelte. Ved Nord-Trøndelag friomsorgskontor samarbeider de med Furskogen om «pakker» hvor man setter av et antall timer til aktivitet ved oppfølgingsklassen og det konkrete innholdet til en viss grad er opp til Furskogen selv.

INDIVIDUELLE SAMTALER

Møtene mellom saksbehandler og domfelt er sentrale i samfunnsstraffen. Flere kontorer har beskrevet de individuelle samtale som «limet» i straffen. Relasjonen mellom saksbehandler og domfelt oppfattes som vel så viktig som de ulike tiltakene i straffegjennomføringen.

Det er få føringer fra lovverk eller forskrift om hva innholdet i en individuell samtale bør være. Den enkelte region kan sette mål for hvor stor andel av straffen som bør bestå av individuelle samtaler, men hver saksbehandler står i teorien ganske fritt til å velge samtale-teknikk og tema for samtale. Saksbehandlere kan også velge å ikke ta opp noen spesielle temaer utover grunnleggende informasjon om samfunnsstraffen. I intervjuene med friomsorgskontorene spurte jeg om hvordan de brukte individuelle samtaler ved hvert kontor, og om de mente det var stor variasjon mellom saksbehandlerne. Jeg spurte også om det var noen spesielle metoder hvert kontor brukte.

Hva sier kontorene er formålet med samtale?

Jeg har valgt ut et knippe sitater for å vise hvordan de ulike kontorene ser på individuelle samtaler.

«Utgangspunktet er at man skal snakke om kriminalitet, og samtalen skal være kriminalitetsforebyggende.»

Hedmark og Oppland friomsorgskontor

Sitatet ovenfor oppsummerer hva mange kontorer sa om individuelle samtaler – samtalen skal først og fremst dreie seg om kriminalitet og forebygging av kriminaliteten. I samtaler med saksbehandlere ved ulike kontorer har enkelte vært bekymret for at individuelle samtaler i for liten grad dreier seg om lovbruddet som førte til straffen. Antakelig tenker flere at man bør gå direkte inn i lovbruddet for å best kunne komme til «kjernen» i hvorfor den domfelte har begått et lovbrudd. Dette gjelder også for domfelte hvor gjentakelsesfaren oppfattes som lav.

«På tross av at noen har alt »på stell« havner de dog hos oss, og de skal ikke tilbake hit. De skal plagres av samtaler om kriminaliteten. (...) [vi skal] pirke litt borti folk.»

Oslo friomsorgskontor

Flere kontorer tok opp at alle som sonet samfunnsstraff skulle diskutere lovbruddet sitt. Ett kontor fortalte at de hadde hatt domfelte som aldri tidligere hadde snakket om kriminaliteten sin, på tross av at de hadde sonet i fengsel. Under en samfunnsstraff mente kontoret at man hadde en større mulighet til å prate med domfelte om kriminalitet. I spørreundersøkelsen til domfelte som presenteres i del 2 av denne rapporten ble det spurt om hvilke temaer som ble diskutert i individuelle samtaler. Lovbruddet viser seg å være tema i løpet av de aller fleste straffegjennomføringer.

Målet med samtalerne er kriminalitetsforebygging og samtalerne skal være limet i straffegjennomføringen. Hvilke metoder bruker saksbehandlerne i samtalerne for å få til dette? I tillegg til at de fleste saksbehandlerne har sosialfaglig utdanning og at mange har erfaring fra andre deler av hjelpeapparatet, brukes det en rekke samtalemetoder i de individuelle samtalerne. Nedenfor følger en oversikt over metodene som ble nevnt i intervjuene.

Samtalemetoder i Friomsorgen

Motiverende samtale (MI) (Alle kontorer): Alle friomsorgskontorene kurser saksbehandlerne i motiverende samtale (MI). MI ble først utviklet som verktøy for å behandle alkoholisme, og da som en tilnærming til terapi hvor terapeuten bygger opp under både klientens egen tvil om bruken av alkohol og styrker klientens selvtillit og mestringstillit³ for å motivere klienten til å senke alkoholinntaket (Miller, 1983). MI har senere blitt en populær tilnærming til mange typer endringsarbeid, og har utviklet seg til en omfattende modell for endringssamtaler (Rollnick & Miller, 1995; Miller & Rose, 2009). KRUS tilbyr kurs i motiverende intervju for saksbehandlere i Friomsorgen, og de fleste som arbeider med samfunnsstraff har deltatt på minst ett av disse kursene.

Klient- og resultatstyrt praksis (KOR) (Akershus og Vestfold): To kontorer fortalte at de noen ganger bruker KOR-skjemaer som verktøy i samtaler. Dette er enkle verktøy som lar klienten vise hvordan vedkommende opplever livssituasjonen sin akkurat nå og hvordan samtalen med saksbehandleren fungerer. KOR-skjemaer er den mest utbredte metoden for å fortløpende følge terapiprosesser i Norge, og brukes ved en rekke terapi- og helseinstitusjoner (Sundet & Johansen, 2012).

Nettverkskartlegging (Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag): To kontorer trakk frem nettverkskartlegging spesifikt. De beskrev en metode hvor man tegner opp domfeltes nettverk og bruker tegningen som grunnlag for samtale. I samtalen spørres det om hvem i nettverket de vil ha mer kontakt med, om det er noen som eventuelt mangler. Nord-Trøndelag friomsorgskontor fortalte at de kan følge opp kartleggingen ved å invitere personer domfelte vil ha mer kontakt med til å delta for eksempel på et ansvarsgruppemøte.

Mentaliseringstrening (Hordaland, Rogaland): To kontorer fortalte at de var i ferd med å utdanne saksbehandlere i mentaliseringstrening. Treningen er basert på en relativt ny terapiform som forsøker å fremme mentalisering, evnen til å forstå hvordan andre mennesker tenker. Terapiformen er opprinnelig utviklet for personer med borderline personlighetsforstyrrelser, men er i ferd med å prøves ut for en rekke andre psykiske lidelser (Bateman & Fonagy, 2013). I Norge er dette en raskt voksende terapiform som brukes ved en rekke ulike sykehus og institusjoner (Karterud, 2008). I Friomsorgen brukes ikke metoden til terapi, men til trening i mentalisering.

Bygging av mestringstillit⁴ (BaM) (Alle kontorer): Fire kontorer trakk særskilt frem Bygging av mestringstillit som metode, men de fleste kontorene har antakelig saksbehandlere med utdanning i denne metoden. BaM-samtalen baserer seg på motiverende samtale (MI) og bruker elementer fra ulike endringsteorier (Højdahl, 2013) BaM-samtalen består av en rekke på seks strukturerte samtaler rundt temaene sterke og svake øyeblikk og hvordan man kan forebygge risikosituasjoner (Højdahl, 2013, s. 8). Et viktig verktøy i BaM er det såkalte «FAK-skjemaet», hvor FAK står for «Foranledning-Atferd-Konsekvens». Flere kontorer fortalte at de bruker dette skjemaet som verktøy også utenfor BaM-samtalene. Skjemaet brukes for å diskutere seg systematisk gjennom en hendelse, for eksempel lovbruddet domfelte er dømt for, ved å se på hva som skjedde før, under og etter hendelsen.

---

⁴ Mestringstillit er oversettelsen av det engelske «self-efficacy»; en persons egen tillit til at vedkommende kan mestre en gitt situasjon.

Andre samtalemetoder

Samtalemetodene nevnt ovenfor er de hvor friomsorgskontorene har fortalt om en systematisk skolering av saksbehandlere – altså at friomsorgskontoret har prioritert denne samtalemetoden over andre metoder. I intervjuene fortalte kontorene at andre metoder brukes der hvor den enkelte saksbehandler har kompetanse til det. Saksbehandlere som har kurs i metoder som gestaltterapi, coaching eller utdanning i kognitiv terapi bruker dette i sine individuelle samtaler. Fra utdanning og tidligere yrkeserfaring har antakelig også saksbehandlere med seg ulike metoder. Med andre ord er det potensielt stor variasjon i hvordan den enkelte saksbehandler gjennomfører sine individuelle samtaler.

Endringsamtaler og praktisk problemløsning

«Får da håpe at om en MI-instruktør hadde vært flue på vegg ville man kjent igjen noe av det, men en sånn type samtaleteknikk kan man bruke til det ekstreme. Vi ønsker at det skal være en oppmerksomhet rundt det åpne spørsmål, vi skal ikke virke styrende. (...) En relasjon kan lide om man blir veldig oppmerksom på teknikk i samtalegjennomføring.»

Agder friomsorgskontor

Samtalemetodene beskrevet ovenfor er for det meste hentet fra terapisammenhenger. Motiverende samtale ble for eksempel opprinnelig utviklet som en terapiteknikk for behandling av alkoholisme. Hordaland og Rogaland friomsorgskontor er også i ferd med å skolere saksbehandlere i mentaliseringstrening, en tilnærming som stammer fra terapi for personer med borderline personlighetsforstyrrelse. Når målet for samtalen er kriminalitetsforebygging, kan dette ofte innebære at domfelte hjelpes til å endre deler av livet sitt. Da kan det være nyttig å trekke på det store forskningsgrunnlaget som finnes om terapi, og hente inn samtalemetoder som ble utviklet for å styrke personer i en endringsprosess. Som sitatet ovenfor illustrerer er ikke de individuelle samtalene bundet av noen enkeltteknikk. Ofte kan de være preget av rent praktiske gjøremål, som å avtale med oppdragsgivere, ansvarsgrupper, behandlingssenheter – eller diskutere hvordan domfelte kan søke penger til å betale regningene. Saksbehandlere bruker en kombinasjon av ulike samtalemetoder, sosialfaglig utdanning og egen erfaring i samtalene. Noen kontorer trakk frem at man kanskje ikke bør hjelpe domfelte til endring kun gjennom de individuelle samtalene.

«I alt det vi foretar oss så må det være en retning, fordi vår kontakt er tidsbegrenset. (...) Det å bruke tid på å etablere varige kontakter det er noe av de som er viktig. Vår relasjon er flyktig og er ikke noe å dyrke for mye, selv om den skal være bra.»

Agder friomsorgskontor

Samfunnsstraffen er kort og man bør forsøke å opprette samarbeid som varer lenger enn selve straffen. Dette er et område hvor man kan se at ulike kontorer har litt ulike faglige prioriteringer. Grovt sagt kan man si at noen kontorer kurser de ansatte i samtalemetoder som kan brukes overfor domfelte med ulike problemer, for eksempel Russamtalen eller økonomisk veiledning. Andre kontorer prioriterer heller å samarbeide med eksterne organisasjoner, for eksempel rusinstitusjoner eller NAV. Dette må også ses i sammenheng med hva som finnes av mulige samarbeidspartnere for et gitt friomsorgskontor. Dersom det ikke finnes gode tilbud for sinnemestring andre steder i lokalmiljøet, så bør kanskje friomsorgskontoret ha et slikt tilbud. Andre ganger må man velge mellom enten å samarbeide med lokale aktører, for eksempel Alternativ til Vold, eller å skolere saksbehandlere i for eksempel Sinnemestrings-programmet.

«Er det forskjell [på samtalegjennomføringene]? Ja, det er det. Derfor er vi opptatt av at de forskjellene ikke skal komme fordi saksbehandleren ikke er skolert eller ikke trygg nok. Noen er mer akademisk utdannet, noen mer sosialfaglig trent i samtaleteknikk fra utdanningen. Da deler de erfaringer med hverandre. Og når noen er spesielt kompetente kan den andre kollegaen be om/henvise til sin egne kollega for ting de ikke kommer videre med»

Vestfold friomsorgskontor

Hva man velger å bruke de individuelle samtaler til er opp til den enkelte saksbehandler og det enkelte friomsorgskontor. I praksis er det antakelig ingen som arbeider etter én metode - saksbehandlerne kombinerer ulike metoder i de individuelle samtaler. Målet for samtaler er imidlertid det samme ved alle kontorene: å bygge en god relasjon og få til en kriminalitetsforebyggende straffegjennomføring.

Lang vei fra kontor til domfelt

De fleste friomsorgskontorene dekker store og til dels vanskelig tilgjengelige geografiske områder. I intervjuene spurte jeg alle kontorene hvordan de håndterte store avstander til domfeltes bosted og om det var forskjeller i type tilbud avhengig av hvor domfelte bodde.

«Vi reiser jo ikke rundt og avholder program eller kurs. Så litt begrensning blir det jo, vi stiller ikke krav om at de som bor lenger unna enn en time skal delta. (...) Så vi har jo folk som reiser inn og deltar på program fra distriktene. Det kan jo være både tre og fire timers reise.»

Sør-Trøndelag friomsorgskontor

De fleste kontorene hadde enkelte domfelte som bodde flere timers reisevei unna nærmeste kontor. I intervjuene trakk de fram at dette i hovedsak påvirker muligheten til å arrangere kurs- og programsamlinger. Domfelte rekker kanskje ikke både frem og tilbake på samme dag, og kontoret må da betale overnatting på hotell. Kontorene i region Nord trakk fram at dette både kan bli for kostbart for kontoret og for tidkrevende for domfelte til at de som bor langt unna kan delta på kurs og programmer i særlig grad.

Alle kontorene hadde samarbeid med organisasjoner og kommuner i hele fylket, og fortalte at de i de fleste tilfeller fant steder hvor domfelte kunne avtjene samfunnsnyttig tjeneste. Selv om det er mange ulike typer oppdragsgivere som brukes, er innholdet i den samfunnsnyttige tjenesten i følge kontorene ganske lik. Typiske samarbeid for domfelte som bor langt unna kan være praktisk arbeid hos en kommunal etat eller å hjelpe en lokal idrettsforening.

Kontorene fortalte at de hadde omtrent like hyppige individuelle samtaler med domfelte som bodde nære og de som bodde langt unna nærmeste kontor – vanligvis hver 14. dag eller hver tredje uke. For domfelte som bodde langt unna ble samtalen typisk sett avholdt ved at saksbehandlere reiste ut og møtte domfelte på et lensmannskontor eller innleid møterom. For kontorer som dekker særlig store avstander kan dette bety at mesteparten av arbeidstiden går med til reise i de periodene de har domfelte som bor langt unna. Ikke alle kontorene følger denne praksisen – kontoret i Møre og Romsdal fortalte at de fleste domfelte må reise til kontoret selv om de bor langt unna. Domfelte får da godskrevet inntil en time av reiseveien som del av samfunnsstraffen.

ET MANGFOLD AV TILTAK

I intervjuene har friomsorgskontorene stadig trukket fram at straffen skal være tilpasset den enkelte domfelte. Kartleggingen viser at kontorene bruker et stort mangfold av ulike tiltak for å oppnå dette. De fleste tiltakene skjer i samarbeid med andre aktører som arbeider profesjonelt med å hjelpe mennesker i vanskelige situasjoner, enten det er ved å holde kurs, drive behandling eller følge opp enkeltindivider. Ikke alle tiltak lar seg lett kategorisere. Et eksempel på dette kom fram i intervjuet med Nord-Trøndelag friomsorgskontor.

Nord-Trøndelag friomsorgskontor fortalte om en mannlig domfelt som sonet samfunnsstraff for seksuelle overgrep. Mannens far var også domfelt og sonet ved samme kontor. Moren og faren deltok på ansvarsgruppemøtene, og det kom fram at faren hadde fått kreft og begynt å drikke – og at moren nå var «limet» i familien. Domfelte hadde forgrepet seg på sin kusine og moren fortalte på ansvarsgruppemøtet at hun følte seg isolert og savnet sine søstre. Saksbehandleren foreslo overfor moren at de kunne hjelpe henne å ta kontakt

med søstrene, og de skrev da et brev til disse sammen. Saksbehandlerne med ansvar for mannen og sønnen la til rette for et møte mellom moren og søstrene, og de gjenopprettet noe kontakt. Nord-Trøndelag avsluttet historien slik:

«Vi hjalp hele nettverket, også moren som ingen så. Ringte fastlegen hennes så hun fikk hjelp hos psykolog, at hun og mannen kom til psykolog i lag. Og moren har kontakt med familien sin. (...) Vi tøyer oss og gjør kanskje ikke typiske straffegjennomføringssaker men ser at her er det andre ting som her er veldig nyttig. Vi gjør det lille ekstra. Selv om det er arbeidskrevende der og da så er det nyttig.»

Nord-Trøndelag friomsorgskontor

I samtaler med saksbehandlere ved andre kontorer har jeg hørt liknende historier. Saksbehandlere gjennomfører nå og da tiltak som ikke er del av noe kurs eller formelt samarbeid, men som de selv mener er formålstjenlige for å få til en kriminalitetsforebyggende straff. Saksbehandleren i eksempelet ovenfor valgte å bruke ressurser på en mor som ikke var straffedømt. Saksbehandleren mente antakelig at domfelte i saken best ble hjulpet gjennom å hjelpe deler av nettverket, ikke bare gjennom tiltak der kun han deltok.

DEL 2: HVORDAN OPPLEVER DOMFELTE SAMFUNNSSTRAFFEN?

Del 1 ga en oversikt over hvilke tiltak de ulike friomsorgskontorene hadde tilgjengelig. Spørsmålet i denne delen er hvilke tiltak som brukes for hvilke domfelte, og hvordan domfelte selv opplever straffegjennomføringen.

Metode

For å finne ut hvilke tiltak som brukes og hvordan disse oppleves ble det gjennomført en elektronisk spørreundersøkelse som var åpen for alle som var under aktiv straffegjennomføring.

Spørreundersøkelsen ble sendt via e-post til alle saksbehandlere som arbeider med samfunnsstraff, ledelsen ved hvert kontor ble kontaktet personlig. Saksbehandlere fikk instruksjon om å fylle ut skjemaet sammen med domfelte. Undersøkelsen ble utført i perioden fra 5. september til 15. november 2013. Undersøkelsen var frivillig for både domfelte og saksbehandlere.

Spørreskjemaet ble utviklet i samarbeid med saksbehandlere som arbeider praktisk med samfunnsstraff. Første versjon var basert på tidligere spørreskjemaer til domfelte på samfunnsstraff og elektronisk kontroll (Højdahl & Kristoffersen, 2006; Rokkan, 2012). Skjemaet ble først diskutert og revidert i referansegruppen ved Oslo friomsorgskontor. Deretter ble skjemaet presentert ved ulike friomsorgskontorer på våren og tidlig høst i 2013. Etter dialog med disse kontorene ble skjemaet ytterligere revidert for å ta med de elementene kontorene mente var mest interessante å vite mer om. En endelig revisjon skjedde i samråd med domfelte som testet skjemaet sammen med meg eller saksbehandlere ved Oslo friomsorgskontor. Skjemaet ble utviklet i tråd med psykologisk teori om spørreskjemaer (Bordens & Abbot, 2005; DeVellis, 2003).

Undersøkelsen ble gjennomført via den digitale plattformen SurveyMonkey (www.surveymonkey.com). Ingen unike identifiserende opplysninger ble lagret i det elektroniske skjemaet. Skjemaet samlet heller ikke inn noen personopplysninger. I perioden kom det inn 317 svar, hvorav fem ble forkastet fordi de var ufullstendige.

I undersøkelsen ble saksbehandlere bedt om å fylle ut skjemaet sammen med domfelte. Denne metoden ble i hovedsak valgt fordi den enkleste måten å nå ut til de domfelte er under selve straffegjennomføringen. En annen grunn er at jeg ønsket å koble informasjon

om straffens innhold med domfeltes egne vurderinger. I de tilfeller der den domfelte har problemer med å skrive eller lese norsk, kan saksbehandler også være behjelpelig. Normalt sett møter alle domfelte som er under soning sine saksbehandlere i løpet av en gitt periode på to måneder. . En tidligere spørreundersøkelse til domfelte viste at ikke alle husket hele gjennomføringsplanen sin – for eksempel var det vanskelig å kartlegge hvilke «andre tiltak» som ble brukt (Højdahl & Kristoffersen, 2006, s. 106). Ettersom informasjonen om gjennomføringsplan er sentral i denne undersøkelsen var det viktig å sikre at besvarelsene fikk med alle planlagte tiltak.

Den største ulempen med å besvare skjemaet sammen med saksbehandleren er antakeligvis at domfelte må vurdere straffen mens en representant fra Kriminalomsorgen er til stede. Skjemaet ble testet av seks domfelte ved Oslo friomsorgskontor, og flere av dem trakk frem at mange ville svare positivt for å «få poeng» hos saksbehandleren. For å vurdere dette har jeg sammenliknet svarene med forrige spørreundersøkelse om samfunnsstraff. I det store og hele virker det som de som har svart på denne undersøkelsen er omtrent like positive til straffegjennomføringen som de som svarte på en tidligere undersøkelse. I forrige undersøkelse svarte for eksempel kun 4,9 % at innholdet i samfunnsstraffen var «dårlig» eller «meget dårlig», mens 76,7 % svarte «god» eller «meget god» (Højdahl & Kristoffersen, 2006, s.83).

ER UNDERSØKELSEN REPRESENTATIV FOR ALLE DOMFELTE?

En elektronisk undersøkelse ble altså sendt ut til alle kontorene. Den var åpen for alle domfelte uansett hvor de var i straffegjennomføringen. Imidlertid var det bare en del av de domfelte som svarte på undersøkelsen. Kan vi likevel si at svarene representerer alle som gjennomfører samfunnsstraff?

For å finne ut av dette kan vi se på om gruppen som har svart på undersøkelsen likner på alle andre som gjennomfører samfunnsstraff. I spørreskjemaet spurte vi etter kjønn, alder, lovbruddskategori og idømte timer. Vi har også data om disse bakgrunnsvariablene i data-systemet Kompis. Dersom det viser seg at de som har svart på spørreskjemaet har samme fordeling på bakgrunnsvariablene som alle som gjennomfører samfunnsstraff, kan vi anta at spørreundersøkelsen representerer alle domfelte.

Antall svar per kontor

Jeg har sammenliknet antall svar per kontor med tall fra Kompis over hvor mange aktive saker hvert kontor faktisk hadde i perioden 5. september til 15. november 2013.

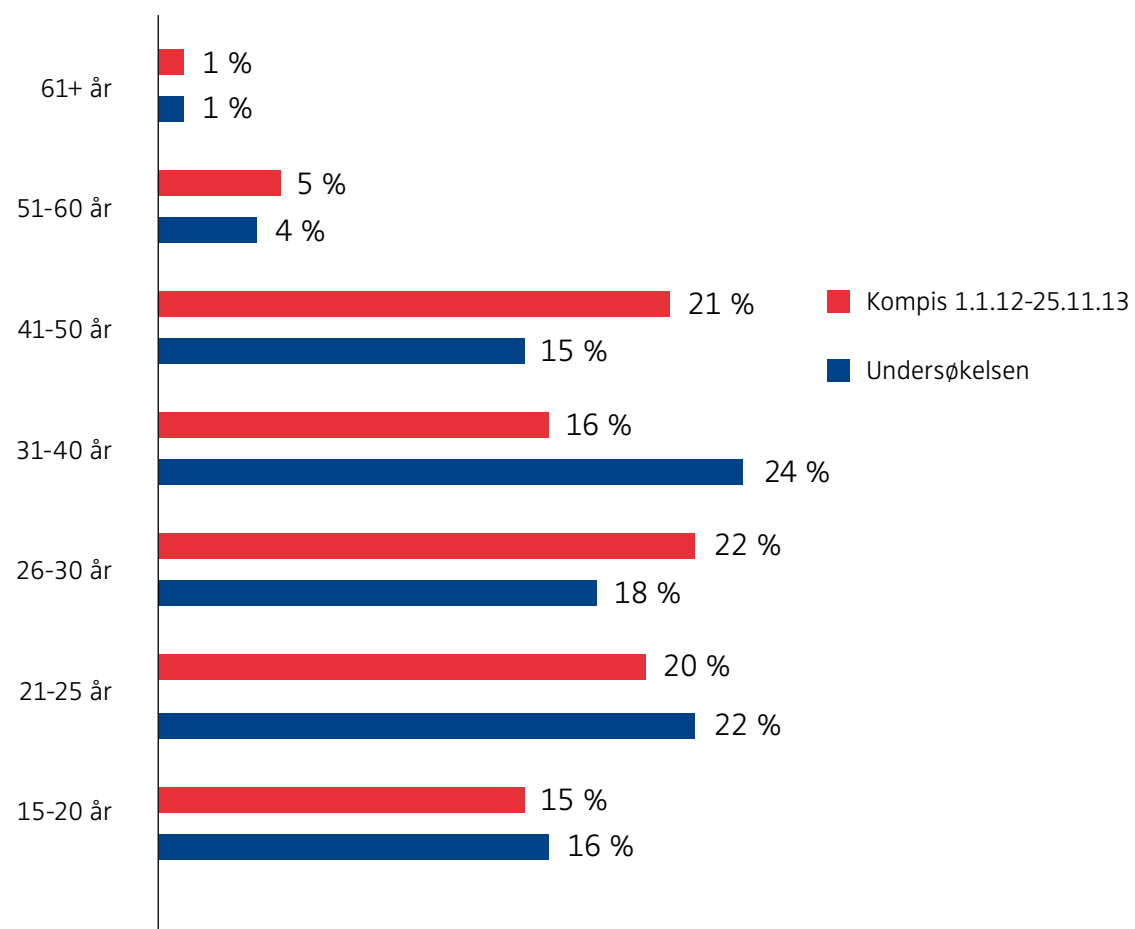

	Svar	Aktive saker 5.9-15.11	Svarprosent
Agder	32	101	32 %
Akershus	27	107	25 %
Buskerud	24	62	39 %
Finnmark	10	22	45 %
Hedmark og Oppland	14	83	17 %
Hordaland	4	93	4 %
Møre og Romsdal	21	44	48 %
Nordland	3	18	17 %
Nord-Trøndelag	5	67	7 %
Oslo	54	180	30 %
Rogaland	28	110	25 %
Sogn og Fjordane	4	15	27 %
Sør-Trøndelag	24	92	26 %
Telemark	8	38	21 %
Troms	4	33	12 %
Vestfold	22	74	30 %
Østfold	28	90	31 %
Totalt	312	1229	25 %

Tabell 8: Antall svar og antall aktive saker per friomsorgskontor

Totalt er det altså 25 % av de domfelte under gjennomføring av samfunnsstraff i denne perioden som har svart på skjemaet. For å finne ut om disse besvarelsene avspeiler den faktiske sammensetningen av alle som gjennomfører samfunnsstraff har jeg sammenliknet svarene i undersøkelsen med informasjon fra Kompis. Det var ikke mulig å se kun på aktive saker i datamaterialet jeg har tilgang til, men jeg har gjort et datauttrekk fra Kompis om alle straffegjennomføringer iverksatt mellom 1. januar 2012 og 25. november 2013. Dette er et utvalg som gir et godt bilde av sammensetningen av domfelte som gjennomfører samfunnsstraff i 2013. I datauttrekket fra Kompis gjort 25.11. er det 4340 saker registrert som iverksatt siden 1.1.2012.

I spørreundersøkelsen er 20 % av respondentene kvinner, og 80 % menn. I datauttrekket er 17 % kvinner og 83 % menn. Kjønnsbalansen i spørreundersøkelsen speiler derfor godt kjønnsbalansen i samfunnsstraffen generelt.

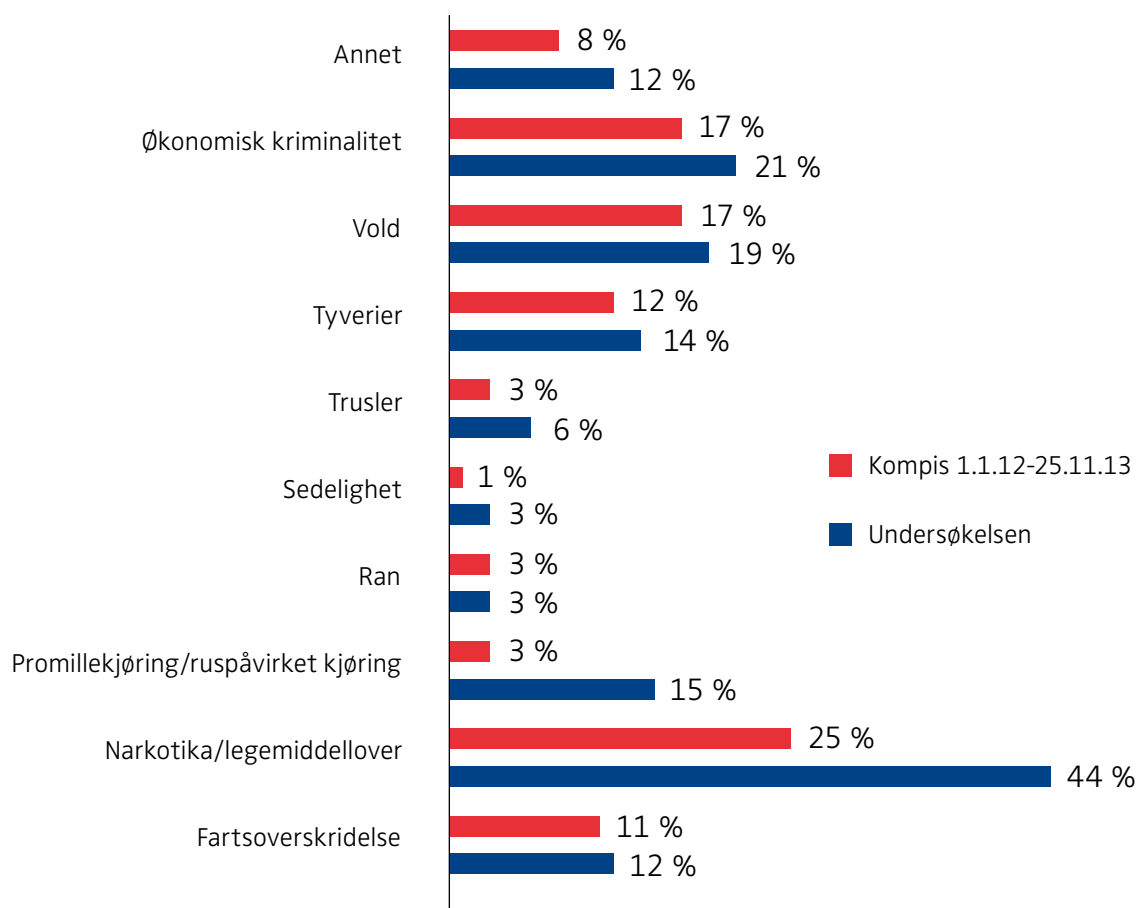

Figur 4: Aldersfordeling undersøkelsen og datauttrekk fra Kompis

Aldersfordelingen i spørreundersøkelsen er ganske jevn, men relativt til datauttrekket har flere i gruppen 31-40 år og færre i gruppene 26-30 år og 41-50 år svart.

De som har svart på undersøkelsen er dømt til i gjennomsnitt 118 timer samfunnsstraff, med median på 75 timer. I datauttrekket er det i snitt idømt 88 timer samfunnsstraff, med median på 50 timer. Med andre ord er besvarelsene i spørreundersøkelsen fra noe strengere straffer enn blant samfunnsstraffer generelt.

Lovbruddskategoriene i Kompis og i spørreundersøkelsen er noe ulike: i Kompis registreres kun hovedlovbruddskategorien, mens i undersøkelsen ville vi vite om alle lovbruddene som inngikk i dommen. Figuren nedenfor viser hvordan lovbruddskategoriene fordeler seg etter at jeg har kategorisert lovbruddene i datauttrekket i samme kategorier som spørreskjemaet:

Figur 5: Lovbruddskategorier undersøkelsen og data fra Kompis

I spørreundersøkelsen har 32 % av de som svarte krysset av for mer enn én lovbruddskategori. Narkotika/legemiddelover og promillekjøring/ruspåvirket kjøring er sterkt overrepresentert. Dette skyldes antakelig delvis at disse lovbruddstypene ofte inngår i større dommer på mer alvorlige lovbrudd. For eksempel kan en person som dømmes for ran også dømmes for besittelse av narkotika. Kompis vil da kun registrere dommen under den mest alvorlige kategorien som antakelig er ran. I spørreundersøkelsen kunne man derimot krysse av for både ran og narkotika. Undersøkelsens andre lovbruddskategorier samsvarer ganske bra med samfunnsstraffdata fra Kompis, men med en generelt høyere prosentandel for alle kategoriene. Spørreundersøkelsen viser at mange av dommene inneholder et narkotika- eller alkoholrelatert lovbrudd.

Gruppen som har besvart undersøkelsen likner stort sett på alle andre som gjennomfører samfunnsstraff, med unntak av at de som har besvart soner noe lengre straffer. De som har svart på undersøkelsen kan derfor til en viss grad sies å representere alle domfelte med hensyn på alder, kjønnsfordeling, lovbruddskategori og idømte timer. Vi vet imidlertid ikke sikkert om de som takket nei til å besvare undersøkelsen, eller som ikke ble spurt, hadde gjennomføringsplaner eller opplevelser av straffen som var ulik de som faktisk svarte.

Andre kjennetegn ved de som besvarte undersøkelsen

I jobb	59 %
Under utdanning	22 %
Hverken jobb eller utdanning	32 %

Tabell 9: Andel som var i jobb eller utdanning

Totalt var 32 % av de som besvarte undersøkelsen uten jobb eller skole – altså uten sysselsetting. En tidligere gjennomgang av alle unge domfelte ved Oslo friomsorgskontor fant at 30 % var uten sysselsetting (Bruer, 2012b). I forrige spørreundersøkelse om samfunnsstraff oppgav omtrent halvparten at de jobbet eller gikk på skole (Højdahl & Kristoffersen, 2006, s. 6).

Født i Norge av norske foreldre	79 %
Født i Norge av utenlandske foreldre	5 %
Født i utlandet	16 %

Tabell 10: Innvandrerbakgrunn

21 % av de som besvarte undersøkelsen var enten født av to utenlandske foreldre eller født i utlandet. Med andre ord hadde 21 % av de som svarte innvandrerbakgrunn. En tidligere gjennomgang fant at 67 % av de unge domfelte ved Oslo friomsorgskontor hadde innvandrerbakgrunn (Bruer, 2012b). Andelen som har innvandrerbakgrunn er med andre ord antakelig ganske forskjellig fra kontor til kontor. Grunnen til at vi spurte om innvandrerbakgrunn var for å undersøke om det var ulikheter i hvilke tiltak domfelte med og uten innvandrerbakgrunn fikk, eller i hvordan de opplevde straffen. I denne undersøkelsen har jeg ikke funnet noen ulikheter mellom domfelte med innvandrerbakgrunn og domfelte uten innvandrerbakgrunn, og kommer derfor heller ikke til å se på dette som noen egen kategori i analysene nedenfor.

HVILKE TILTAK BRUKES FOR DOMFELTE I DE ULIKE LOVBRUDDSKATEGORIENE?

Hovedformålet med å gjennomføre spørreundersøkelsen var å se nærmere på hvilke tiltak som brukes i straffegjennomføringen. Domfelte svarte på åpne spørsmål om hvilke oppdragsgivere de skulle til, hvilke kurs de skulle delta på og hvilke andre tiltak som var planlagt. De krysset i tillegg av på en liste over ulike typer tiltak. Jeg har gått gjennom de åpne spørsmålene og kategorisert svarene der hvor domfelte selv ikke hadde krysset av. Nedenfor er en kort forklaring av kategoriene, se del 1 for mer detaljer om innholdet i de ulike tiltakene. Samtaler med saksbehandler ses her ikke på som et eget tiltak, da dette er noe alle domfelte har som del av straffegjennomføringen.

Kurs: En serie samlinger om et gitt tema. Typiske kurs er økonomikurs, trafikk-kurs og Oslo friomsorgskontors «Dine valg – dine muligheter».

Temakvelder: Enkeltstillinger om et gitt tema.

Behandling: Behandling hos rusinstitusjon, psykolog eller psykiater.

Veiledning/rådgivning: Veiledning hos NAV, gjeldsrådgiver, ruskonsulent og skolerådgiver.

Noen har antakelig også huket av for dette alternativet når saksbehandler har gitt særlig rådgivning til domfelte.

Oppfølging fra andre: I hovedsak oppfølging fra ansvarsgruppe. Noen har også svart at de har fått oppfølging fra politi, Kirkens Bymisjon og fra stiftelsen Ungdom mot vold.

Opplæring: Oppfølgingsklasse, arbeidstrening eller annen opplæring.

Friluftaktiviteter: Deltakelse i turgruppe, turer med støttekontakt. En domfelt svarte at det ble brukt turer sammen med saksbehandler på grunn av angstdiagnose.

Kulturaktiviteter: Gitarundervisning, filmgruppe og Street Art.

Annet: Dette er en samlekategori for tiltak som ikke passet inn i noen av de forhåndsplanlagte kategoriene. Eksempler på slike tiltak er sosial trening i gruppe, holdningsskapende samhandling med Natteravnene og å holde innlegg på en oppdragsgiversamling.

Typer tiltak som brukes i straffegjennomføringen generelt

Samfunnsnyttig tjeneste	90 %
Kurs	21 %
Temakvelder	19 %
Behandling	13 %
Veiledning/rådgivning	12 %
Oppfølging fra andre	11 %
Tiltak i samarbeid med konfliktråd	8 %
Opplæring	7 %
Program	6 %
Annet	3 %
Friluftaktiviteter	2 %
Kulturaktiviteter	2 %

Tabell 11: Prosentandel av domfelte som oppga å ha en gitt type tiltak i gjennomføringsplanen.

Tabellen ovenfor oppsummerer hvor ofte ulike typer tiltak utover samtale brukes i straffegjennomføringen. 90 % av de domfelte har samfunnsnyttig tjeneste som en del av samfunnsstraffen sin. Det nest mest brukte tiltaket er kurs, deretter følger temakvelder

og veiledning. 38 % av de domfelte har ikke oppgitt noen tiltak utover samfunnsnyttig tjeneste. Svært få oppga å bruke friluftaktiviteter eller kulturaktiviteter som del av straffegjennomføringen.

Hvilke tiltak brukes i straffegjennomføringer i ulike lovbruddskategorier?

	Fart	Promille	Økonomi	Narkotika	Vold	Tyverier	Annet	Alle
Samfunnsnyttig tjeneste	85 %	89 %	86 %	91 %	89 %	86 %	84 %	90 %
Behandling	3 %	17 %	8 %	16 %	18 %	16 %	8 %	13 %
Opplæring	5 %	17 %	6 %	9 %	8 %	9 %	14 %	7 %
Oppfølging fra andre	3 %	13 %	6 %	11 %	8 %	18 %	8 %	11 %
Friluftaktiviteter	3 %	4 %	2 %	2 %	3 %	2 %	0 %	2 %
Kulturaktiviteter	3 %	0 %	3 %	2 %	2 %	0 %	3 %	2 %
Kurs	28 %	28 %	29 %	19 %	18 %	14 %	27 %	21 %
Tiltak i samarbeid med konfliktråd	10 %	13 %	8 %	7 %	13 %	9 %	8 %	8 %
Temakvelder	21 %	26 %	12 %	28 %	16 %	16 %	22 %	19 %
Veiledning/rådgivning	0 %	11 %	22 %	11 %	11 %	9 %	5 %	12 %
Program	0 %	4 %	5 %	7 %	7 %	5 %	5 %	6 %
Annet	0 %	2 %	5 %	2 %	5 %	2 %	0 %	3 %
Ingen tiltak utover Samf.nyttig tj.	38 %	28 %	34 %	38 %	31 %	39 %	38 %	38 %

Tabell 12: Prosentandel av domfelte i de største lovbruddskategoriene som hadde en gitt type tiltak i gjennomføringsplanen.

Tabellen ovenfor oppsummerer hvilke tiltak som brukes for de som soner for ulike lovbruddskategorier. De fleste tiltakstypene ligger på omtrent samme nivå på tvers av lovbruddskategoriene. Blant de som er dømt for fartsovertredelse eller økonomisk kriminalitet får færre behandling som en del av straffegjennomføringen, mens flere deltar på kurs. De som er dømt for promillekjøring er de som i størst grad har tiltak utover samfunnsnyttig tjeneste og individuelle samtaler. Besvarelsene tyder på at lovbruddskategorien ikke er avgjørende når man planlegger hvilke tiltak som skal være del av straffen.

Hvilke tiltak brukes for domfelte med og uten sysselsetting?

	Ikke sysselsatt	Sysselsatt	Differanse
Samfunnsnyttig tjeneste	82 %	94 %	-12 %
Behandling	19 %	9 %	9 %
Opplæring	8 %	7 %	1 %
Oppfølging fra andre	19 %	7 %	12 %
Friluftaktiviteter	3 %	2 %	1 %
Kulturaktiviteter	2 %	2 %	0 %
Kurs	25 %	19 %	5 %
Tiltak i samarbeid med konfliktråd	9 %	8 %	1 %
Temakvelder	21 %	18 %	2 %
Veiledning/rådgivning	14 %	10 %	3 %
Annet	3 %	2 %	1 %
Program	7 %	6 %	1 %
Ingen tiltak utover samf.tj	30 %	42 %	-12 %

Tabell 13: Tiltak brukt i saker hvor domfelte var sysselsatt og ikke sysselsatt.

Tabellen ovenfor viser hvor mange prosent av domfelte med og uten sysselsetting som hadde et gitt tiltak i gjennomføringsplanen. Domfelte uten sysselsetting har oftere oppfølging fra andre og sjeldnere samfunnsnyttig tjeneste. 42 % av de domfelte som var sysselsatt har kun individuelle samtaler og samfunnsnyttig tjeneste som planlagte tiltak.

I hvor stor grad brukes tiltak som er relevante for lovbruddstypen?

Alle besvarelsene er gjennomgått manuelt og kodet etter om det er planlagt minst ett tiltak som direkte tar opp noe som har med en av lovbruddskategoriene å gjøre. Det kan for eksempel være sinnemestring for voldsdømte, kurs om trafikkikkerhet for trafikkdømte eller økonomikurs for de som er dømt for økonomisk kriminalitet. For eksempel ble følgende plan for en person som sonet for et narkotikarelatert lovbrudd kodet som ikke relevant: Samfunnsnyttig tjeneste på en frivilligsentral og kursene økonomikurs, NAF-kurs og konflikthåndteringskurs. Selv om disse tiltakene antakelig er relevante for den domfelte, er de ikke relevante for lovbruddskategorien narkotika. En annen domfelt dømt for narkotika hadde følgende tiltak i planen: Oppfølging fra Jobb-resept, behandling, ansvarsgruppemøter og oppfølging ved Veksthuset ettervern for rusmisbrukere. Denne ble kodet som relevant for narkotikalovbruddet.

Merk at alle domfelte får individuelle samtaler og at de kan ha deltatt på temakvelder – men dette kodes ikke som direkte relevante tiltak, ettersom dette er generelle tiltak alle domfelte kan delta på. Enkelte besvarelser oppgir «behandling» som tiltak uten at det spesifiseres hva slags behandling det er snakk om. Her har jeg kodet dette som relevant dersom domfelte har en lovbruddskategori som for eksempel vold eller narkotika og behandling anses som relevant.

106 av de 312 besvarelsene, 34 %, hadde tiltak som var direkte relevante for lovbruddskategorien i gjennomføringsplanen.

Hvordan varierer bruken av ulike tiltak mellom kontorer?

Bruken av ulike tiltak ble gjennomgått for de friomsorgskontorene som hadde 20 svar eller mer. Svarprosentene fra disse kontorene fordelte varierte fra 25 % for Rogaland til 48 % for Møre og Romsdal. Flertallet av de domfelte har med andre ord ikke svart, og vi kan ikke si sikkert om variasjonene mellom kontorene skyldes reell variasjon eller tilfeldigheter.

	Behandling	Opplæring	Oppfølging fra andre	Veiledning/rådgivning
Agder	13 %	3 %	3 %	13 %
Akershus	0 %	4 %	0 %	11 %
Buskerud	8 %	8 %	13 %	13 %
Møre og Romsdal	14 %	10 %	19 %	5 %
Oslo	9 %	6 %	7 %	6 %
Rogaland	4 %	4 %	4 %	7 %
Sør-Trøndelag	17 %	13 %	21 %	13 %
Vestfold	9 %	27 %	9 %	18 %
Østfold	18 %	4 %	11 %	21 %

Tabell 14: Bruk av behandling, oppfølging og opplæring

Det er til dels store forskjeller i hvor mange av de domfelte ved hvert kontor som har planlagt oppfølging eller opplæring i straffegjennomføringen. Ingen av de 27 domfelte som svarte fra Akershus har oppgitt behandling som del av straffen. 5 av de 28 domfelte som svarte fra Østfold (18 %) har oppgitt at de har dette som del av gjennomføringsplanen. Denne forskjellen kan skyldes at de som har behandling i gjennomføringsplanen i Akershus rett og slett ikke har svart, eller den kan skyldes ulikheter i de faglige prioriteringene.

De kontorene som i intervjuene har oppgitt at de satser på opplæring har også høyere andel av dette tiltaket. Samarbeidet med oppfølgingsklasser i Vestfold og Sør-Trøndelag gjenspeiles i en høyere andel opplæringstiltak ved disse kontorene. Oppfølging fra andre enn friomsorgen, særlig ansvarsgrupper, brukes mest i Sør-Trøndelag, men ikke i noen av gjennomføringsplanene fra Akershus. Veiledning eller rådgivning brukes til viss grad ved alle kontorene.

	Friluftaktiviteter	Kulturaktiviteter	Annet
Agder	9 %	3 %	0 %
Akershus	0 %	0 %	0 %
Buskerud	0 %	0 %	0 %
Møre og Romsdal	10 %	24 %	0 %
Oslo	0 %	0 %	2 %
Rogaland	0 %	4 %	7 %
Sør-Trøndelag	0 %	0 %	4 %
Vestfold	0 %	0 %	5 %
Østfold	0 %	0 %	4 %

Tabell 15: Bruk av friluftaktiviteter, kulturaktiviteter og annet.

Kun Møre og Romsdal friomsorgskontor bruker kulturaktiviteter i nevneverdig grad. I intervjuet fortalte de om et samarbeid med Musikk i fengsel og frihet, og i besvarelsene står gitarundervisning oppført i flere gjennomføringsplaner herfra. Friluftaktiviteter brukes også i begrenset grad, og få kontorer har i intervjuene gitt uttrykk for at de prioriterer dette som tiltak.

	Kurs	Program	Tiltak i samarbeid med konfliktråd	Temakvelder
Agder	0 %	3 %	3 %	0 %
Akershus	4 %	4 %	0 %	26 %
Buskerud	8 %	21 %	0 %	13 %
Møre og Romsdal	14 %	0 %	0 %	5 %
Oslo	24 %	7 %	6 %	54 %
Rogaland	18 %	0 %	14 %	4 %
Sør-Trøndelag	42 %	13 %	25 %	0 %
Vestfold	45 %	0 %	32 %	45 %
Østfold	39 %	7 %	0 %	25 %

Tabell 16: Bruk av kurs og programmer.

Det er store forskjeller mellom kontorenes bruk av kurs, programmer og konfliktråd. 45 % av de som svarte fra Vestfold har deltatt på en form for kurs, mens ingen fra Akershus og få fra Agder har det. Bruken av programmer varierer også mye, men siden dette er noe relativt få deltar på i utgangspunktet kan tilfeldigheter ved hvem som har svart på skjemaet slå sterkt ut. I spørreskjemaet til friomsorgskontorene rapporterte Østfold nest flest deltakere på programmer i 2012, med 14 deltakere, mens i spørreundersøkelsen til domfelte er det ingen ved dette kontoret som har deltatt på program (se s. 14 for mer). Buskerud friomsorgskontor hadde høyest andel, med 21 % eller fem domfelte som hadde deltakelse på program som del av gjennomføringsplanen.

Noen kontorer har prioritert samarbeid med konfliktråd, og ved Vestfold og Sør-Trøndelag svarer en stor andel domfelte at de har et tiltak i samarbeid med konfliktråd i gjennomføringsplanen sin.

Bruken av temakvelder ser ut til å variere mye. 54 % av de 54 som svarte fra Oslo friomsorgskontor har planlagt å delta på temakvelder, mens få eller ingen ved Agder, Møre og Romsdal, Rogaland eller Sør-Trøndelag har planlagt dette. Agder og Sør-Trøndelag har ikke oppgitt at de bruker temakvelder i spørreundersøkelsen til friomsorgskontorene.

	Samfunnsnyttig tjeneste	Ingen tiltak utover samf.nyttig tjeneste
Agder	94 %	66 %
Akershus	96 %	63 %
Buskerud	96 %	50 %
Møre og Romsdal	90 %	33 %
Oslo	93 %	26 %
Rogaland	86 %	43 %
Sør-Trøndelag	79 %	21 %
Vestfold	82 %	18 %
Østfold	96 %	25 %

Tabell 17: Andel samfunnsnyttig tjeneste og ingen tiltak utover samfunnsnyttig tjeneste.

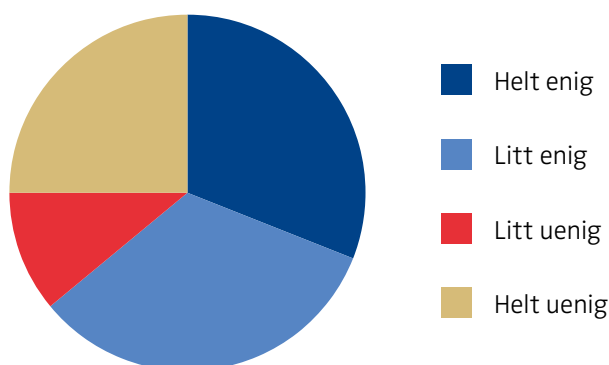
Tabellen ovenfor gir et generelt blikk på prioriteringene de ulike kontorene gjør. Ved Agder har 21 av de 32 domfelte (66 %) som har svart ingen tiltak utover individuelle samtaler og samfunnsnyttig tjeneste, mens ved Vestfold er tallet 4 av 22 (18 %).

Samlet sett er det er større forskjell i bruken av tiltak mellom friomsorgskontorene enn mellom domfelte. Dette tyder på at hvilke tiltak de ulike kontorene har tilgjengelig er viktigere for hvordan straffegjennomføringen blir enn typen lovbrudd som straffes og sysselsettingsstatus til den som gjennomfører straffen.

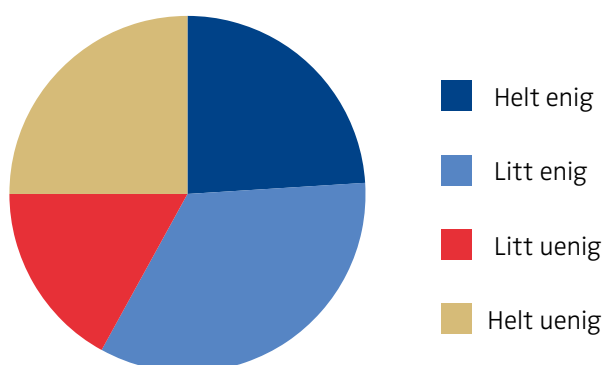
HVORDAN OPPLEVES OPPDRAGSGIVERNE?

260 av de 312 som svarte hadde deltatt på samfunnsnyttig arbeid, og kunne derfor svare om opplevelsene sine av oppdragsgiverne. Spørsmålene ble formulert for å favne det generelle inntrykket domfelte har av alle oppdragsgiverne de har vært hos, men de aller fleste hadde kun vært hos en oppdragsgiver.

JEG ØNSKER Å HA KONTAKT MED NOEN AV OPPDRAGSGIVERNE ETTER FULLFØRT STRAFF

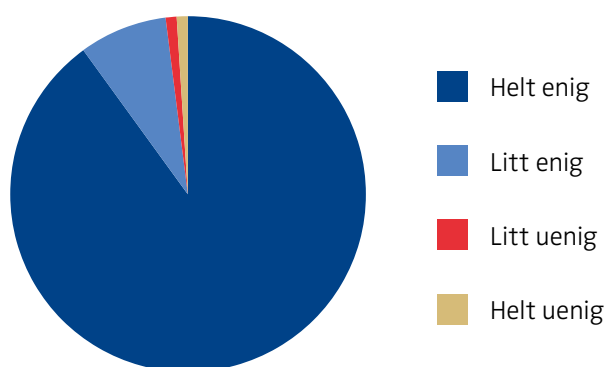
JEG HAR FÅTT NYE VENNER

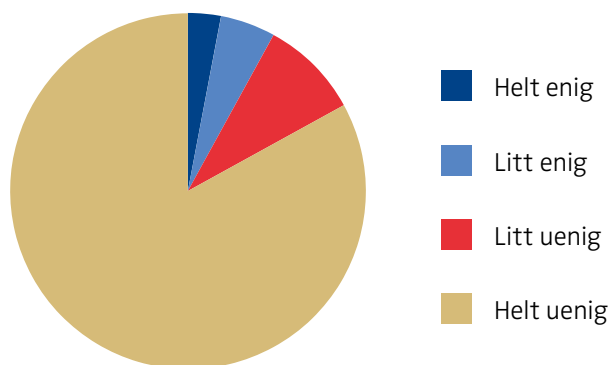
Figur 6: Ønske om videre kontakt med oppdragsgiver

Omtrent en fjerdedel av de som svarte oppga at de var helt enige i påstanden om å ha kontakt med oppdragsgiverne etter fullført straff, mens en like stor andel sa seg helt uenig. På spørsmålet om man hadde fått nye venner fordelte svarene seg ganske likt: Omtrent en fjerdedel var helt enige i at de hadde fått nye venner hos oppdragsgiveren, mens en fjerdedel var helt uenige. Disse to spørsmålene har med andre ord fanget opp en variasjon i hvordan domfelte opplever oppdragsgiverne. Omtrent en fjerdedel opplever å få nye venner og ønsker mer kontakt, mens omtrent like mange ikke ønsker mer kontakt med oppdragsgiverne.

JEG HAR BLITT RESPEKTERT

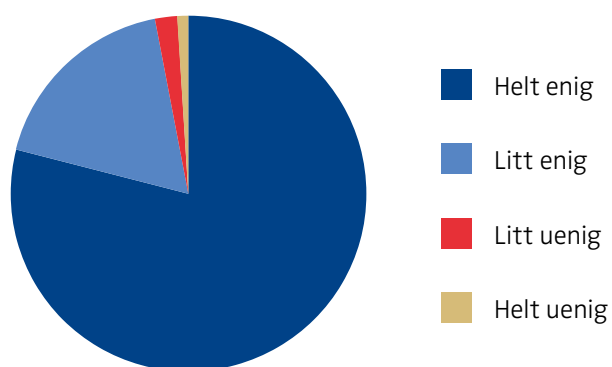
JEG HAR HATT DÅRLIGE OPPLEVELSER

Figur 7: Opplevelse av respekt hos oppdragsgiver

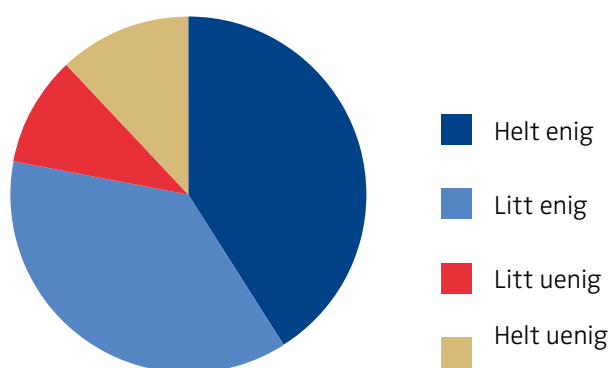
98 % av de som svarte var helt eller litt enige i at de hadde blitt respektert hos oppdragsgiverne. 92 % svarte at de var helt eller litt uenige i at de hadde hatt dårlige opplevelser. En veldig stor andel av de som svarte har altså opplevd å bli respektert, og har ikke hatt noen dårlige opplevelser hos oppdragsgiverne.

JEG HAR HATT GODE SAMTALER MED FOLK

JEG HAR FÅTT ERFARING SOM KAN VÆRE RELEVANT I ARBEIDSLIVET

Figur 8: Gode samtaler og arbeidsrelevant erfaring

97 % svarte at de var helt eller litt enig i at de hadde hatt gode samtaler med folk hos oppdragsgiverne. Så godt som alle opplever altså å få kontakt med andre der de jobber, selv om ikke alle opplever å få nye venner. Omtrent en tredjedel sier seg helt enig i at de har fått erfaring som kan være relevant i arbeidslivet. 22 % er helt eller litt uenig i at de har fått slik erfaring.

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg har fått erfaring som kan være relevant i arbeidslivet	42 %	37 %	10 %	12 %
Jeg har blitt respektert	90 %	8 %	1 %	1 %
Jeg har hatt gode samtaler med folk	79 %	18 %	2 %	1 %
Jeg har fått nye venner	24 %	34 %	17 %	25 %
Jeg har hatt dårlige opplevelser	3 %	5 %	9 %	83 %
Jeg ønsker å ha kontakt med noen av oppdragsgiverne etter fullført straff	31 %	33 %	11 %	25 %

Tabell 18: Oppsummering av spørsmål om holdning til oppdragsgiverne.

Tabellen ovenfor gir eksakte tall og et overblikk over svarene om oppdragsgivere.

Hvor fornøyd er du totalt sett med oppdragsgiverne du har vært hos?	
Veldig fornøyd	86 %
Litt fornøyd	10 %
Hverken/eller	3 %
Litt misfornøyd	1 %
Veldig misfornøyd	0 %

Tabell 19: Fornøydhet med oppdragsgiverne.

Spørreskjemaet spurte også om hvor fornøyd domfelte totalt sett var med oppdragsgiverne sine, i tillegg til de mer konkrete spørsmålene. 96 % oppga at de var veldig eller litt fornøyd med oppdragsgiverne de hadde vært hos. De aller fleste ga oppdragsgiverne toppkarakter.

100 av de 260 som hadde deltatt på samfunnsnyttig arbeid valgte å svare på et åpent spørsmål om oppdragsgiverne de har vært hos. Kun åtte av disse kommentarene inneholdt negative vurderinger om oppdragsgiverne. De aller fleste av de resterende kommentarene var positive. Jeg har valgt ut noen eksempler for å gi et inntrykk av kommentarene:

Eksempler på positive kommentarer

«Blitt tatt svært godt i mot hos [ideell forening] og ser for meg en framtid i foreningen!»
«De ansatte er flinke og hyggelige. Dette er et fint tiltak for brukerne av frivillighets-sentralen.»

«Er overrasket over hvor god jobb deltakerne ved [arbeidsmarkedsbedrift] gjorde, på tross av ulike handicap.»

«Er veldig fornøyd, folk var koselige og imøtekommende.»

«Fin plass med mange forskjellig type mennesker.»

«Oppløpde de som en vanlig arbeidsgiver.»

«Opplever det som positivt å komme i rutine med å gå på jobb. Har fortsatt å jobbe på stedet etter gjennomført samfunnsnyttig tjeneste.»

«Positivt med mosjon før og etter dugnad for Turistforeningen, da vi måtte gå 3 km hver vei. Godt å jobbe ute.»

Eksempler på negative kommentarer

«Negativt å være sammen med aktive rusmisbrukere i en endringsprosess der du har kommet så langt at rusen er tatt helt bort.»

«Drittsekker. Det var en som påstod at han var sjef for hele lageret og han 'sjefet' alle rundt.»

«Bra oppdragsgiver, men litt lite oppfølging. Lett å snike seg unna da det er mange folk der på arrangementer.»

Totalt sett tyder svarene om oppdragsgivere på at domfelte som utfører samfunnsnyttig tjeneste generelt er fornøyde med både innholdet i arbeidet og relasjonen med oppdragsgiveren. Mellom en fjerdedel og halvparten ønsker også å ha kontakt med oppdragsgiveren etter endt straff. Som beskrevet i avsnittet om bruk av oppdragsgivere ved ulike friomsorgskontorer finnes det et stort mangfold oppdragsgivere. Friomsorgen samarbeider med forskjellige organisasjoner i forskjellige deler av landet, og arbeidet som utføres varierer fra oppussing til kontorarbeid. På tvers av forskjellene svarer de domfelte likevel at de generelt er fornøyde. Jeg kommer noe tilbake til dette i avsnittet om generell opplevelse av samfunnsstraffen, men totalt sett tyder intervjuene med Friomsorgskontorene og spørreundersøkelsen til domfelte på at samarbeidet med oppdragsgivere fungerer godt i Friomsorgen.

HVORDAN OPPLEVES PROGRAMMER, KURS OG ANDRE TILTAK?

De som hadde møtt på programmer, kurs eller andre tiltak svarte på noen spørsmål om hvordan de hadde opplevd disse.

Programmer

Kun 19 av de 312 som svarte oppga å ha deltatt på programmer. Disse svarene er derfor vanskelige å tolke generelt, og det er ikke mulig å sortere svarene for å se om ulike programmer vurderes forskjellig.

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg bruker ofte det jeg har lært	47 %	40 %	13 %	0 %
Det var vanskelig å forstå det som ble sagt	7 %	0 %	20 %	73 %
Programmet passet godt for meg	67 %	27 %	7 %	0 %
Programmet fungerte ikke for meg	0 %	13 %	13 %	73 %
Programmet var interessant for meg	73 %	13 %	13 %	0 %

Tabell 20: Oppsummering av spørsmål om deltakelse i programmer

Tabellen ovenfor viser at de som deltok på programmer generelt var fornøyde med dem. 87 % var helt eller litt enige i at de ofte bruker det de har lært, og 86 % var enige i at programmet var interessant for dem.

Hvor fornøyd er du, totalt sett, med programmet du har deltatt på?	
Veldig fornøyd	80 %
Litt fornøyd	13 %
Hverken/eller	7 %
Litt misfornøyd	0 %
Veldig misfornøyd	0 %

Tabell 21: Fornøydhet med program

På det generelle spørsmålet om hvor fornøyde domfelte var med deltakelse i programmet svarte 93 % at de var litt eller veldig fornøyd.

6 av de 19 som hadde deltatt i programmer svarte på det åpne spørsmålet. Kommentarene var positive, og dreide seg blant annet om at flere burde få delta i program uavhengig av om de er straffedømte.

Kurs

67 av de 312 som svarte på skjemaet oppga å ha møtt på et kurs. Som beskrevet tidligere i rapporten finnes det mange ulike kurs i Friomsorgen. Både kurs i trafikk og fart, økonomikurs og Alternativ til Vold faller for eksempel i denne kategorien. Med såpass få svar er det ikke mulig å sammenlikne svar for ulike kurs. Svarene bør heller ses på som en generell indikasjon på hvordan lokalt drevne kurs oppleves av deltakerne.

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg bruker ofte det jeg har lært	28 %	55 %	6 %	10 %
Det var vanskelig å forstå det som ble sagt	3 %	6 %	15 %	76 %
Kursene passet godt for meg	52 %	37 %	6 %	4 %
Kursene fungerte ikke for meg	3 %	5 %	26 %	67 %
Kursene var interessante for meg	64 %	25 %	6 %	4 %

Tabell 22: Oppsummering av spørsmål om deltakelse på kurs.

Tabellen ovenfor viser at domfelte generelt svarer at kursene var relevante og nyttige. Kun 10 % var litt eller helt uenige i at kursene var interessante eller passet godt for dem. 83 % svarte at var litt eller helt enige i at de ofte bruker det de har lært.

Hvor fornøyd er du, totalt sett, med kursene du har deltatt på?	
Veldig fornøyd	64 %
Litt fornøyd	22 %
Hverken/eller	10 %
Litt misfornøyd	1 %
Veldig misfornøyd	1 %

Tabell 23: Fornøydhet med kurs.

På det spørsmål om hvor fornøyde domfelte var, oppga 86 % at de var litt eller veldig fornøyde med kursene.

26 av de 67 som har deltatt i kurs valgte å svare på det åpne spørsmålet. Ingen av kommentarene var negative til kursene. Noen kommenterte også her at kursene burde være åpne for flere enn straffedømte. For eksempel skrev en respondent: «Hvorfor bli kriminell for å få disse tilbudene?».

Andre tiltak

100 av de 312 som svarte på spørreskjemaet hadde deltatt på andre tiltak enn kurs og programmer, og svarte på noen spørsmål om disse. Kategorien «andre tiltak» er i denne undersøkelsen bred, og var ment å samle opp ulike tiltak som ikke lett lar seg kategorisere på forhånd. Jeg har gått manuelt gjennom svarene om gjennomføringsplanen til de som har svart at de har deltatt på andre tiltak, og det viser seg at noen har oppfattet individuelle samtaler og kartlegging som et annet tiltak.

Dessverre mangler en stor andel av besvarelsene informasjon i gjennomføringsplanen om hva det «andre tiltaket» er. 27 av de 100 som svarer de har deltatt på andre tiltak har ikke fylt inn noe i gjennomføringsplanen, og 8 har fylt inn individuelle samtaler eller samfunnsnyttig tjeneste. Blant de 65 som har informasjon om andre tiltak er denne til dels mangelfull. Datamaterialet tillater altså ikke analyse av hvordan ulike «andre tiltak» vurderes. Svarene kan tolkes som en generell vurdering av tiltakene.

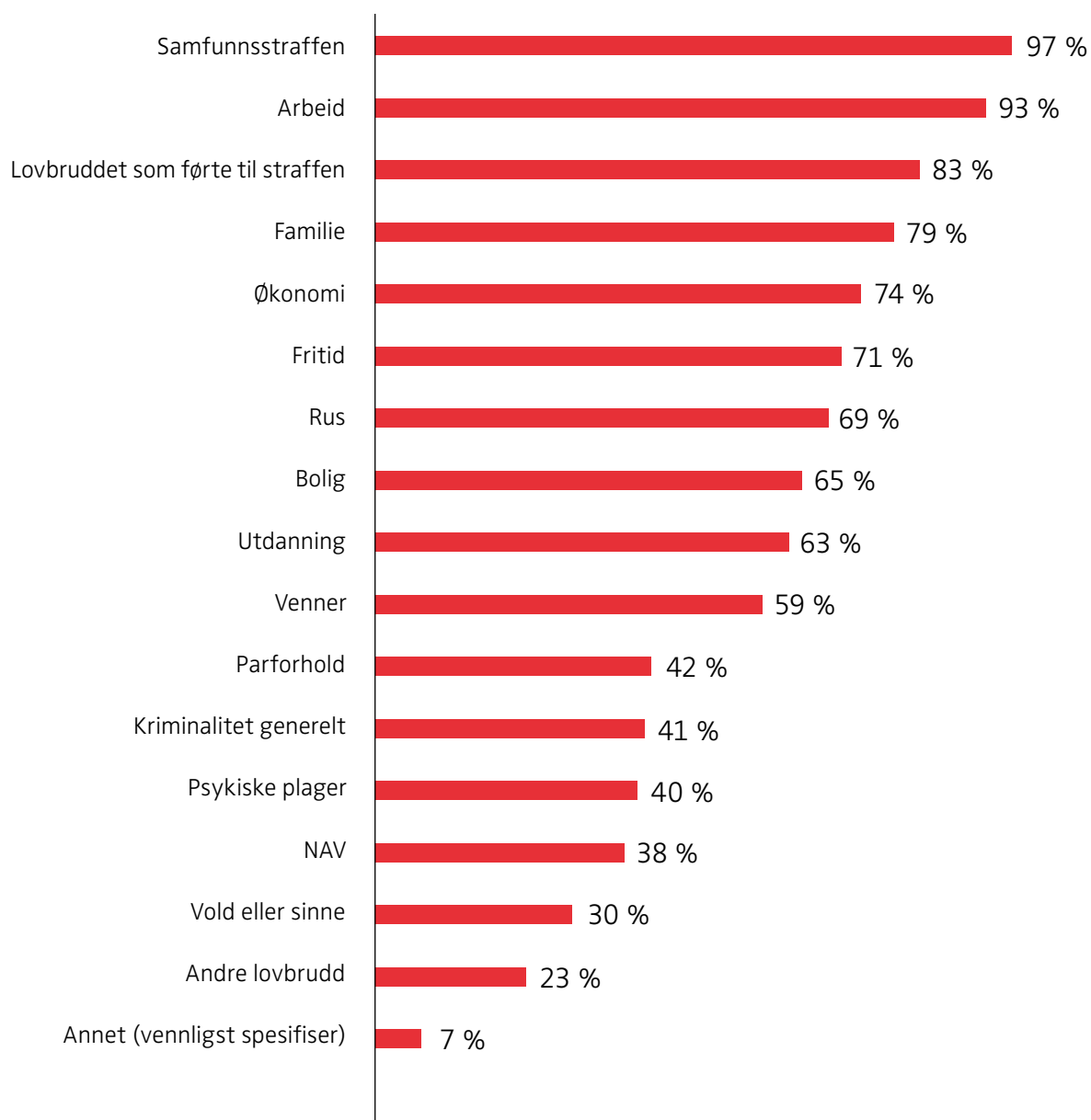
	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg bruker ofte det jeg har lært på tiltakene	31 %	43 %	12 %	14 %
Tiltakene passet godt for meg	56 %	31 %	7 %	6 %
Tiltakene var krevende å delta på	6 %	26 %	10 %	57 %
Jeg ønsker å delta på noen av tiltakene også etter at straffen er fullført	29 %	24 %	11 %	35 %
Tiltakene fungerte ikke for meg	4 %	8 %	19 %	69 %
Jeg har hatt nytte av å delta på tiltakene	61 %	26 %	7 %	6 %

Tabell 24: Oppsummering av spørsmål om andre tiltak.

Hvor fornøyd er du, totalt sett, med de andre tiltakene du har deltatt på?	
Veldig fornøyd	70 %
Litt fornøyd	20 %
Hverken/eller	9 %
Litt misfornøyd	0 %
Veldig misfornøyd	1 %

Tabell 25: Fornøydhet med andre tiltak.

Som de to tabellene ovenfor viser, er de domfelte som har svart på undersøkelsen generelt fornøyd med de ulike andre tiltakene de har som del av straffegjennomføringen sin. 26 av de 100 som svarte at de hadde deltatt på andre tiltak ga kommentarer i det åpne spørsmålet. Fem av kommentarene var negative, mens de resterende 21 var positive. Kommentarene dreier seg om forskjellige typer tiltak, noen forklarer hvordan de opplevde et gitt tiltak mens andre gir mer generelle vurderinger (f.eks. «meget bra»). Hvilke temaer tas opp i de individuelle samtalene? I spørreskjemaet ba vi alle krysse av på en liste for alle temaer de hadde snakket med saksbehandler om. Spørsmålet ble utformet basert på intervjuer med saksbehandlere om hva de tok opp og diskusjon i referansegruppa. I samtalene kommer man antakelig inn på en mengde temaer, listen nedenfor er derfor de temaene vi prioriterte å undersøke.

Figur 9: Andel som svarer at et gitt tema har blitt tatt opp under samtaler med saksbehandler.

Temaene som tas opp mest er samfunnsstraffen, arbeid og lovbruddet som førte til straffen. Andre vanlige temaer er familie, økonomi og fritid. Problemer som rusmiddelbruk, psykiske plager eller rus tas opp i færre saker, men det er heller ikke alle domfelte som har problemer med disse temaene. Når nesten 70 % av domfelte har snakket om rus i de individuelle samtalerne tyder dette på at temaet tas opp i de fleste saker der det er relevant.

Alternativet «annet» er lite brukt, noe som tyder på at listen fanger opp de største temaene som diskuteres mellom saksbehandler og domfelt. Blant de 23 som har spesifisert et tema under «annet» er det i hovedsak tre temaer som nevnes: planer for fremtiden, helse og endring.

1-5	163	52 %
6-10	96	31 %
11-15	34	11 %
16 -20	9	3 %
20 eller flere samtaler	9	3 %

Tabell 26: Antall samtaler med saksbehandler, alle besvarelser

Vi spurte også om hvor mange samtaler domfelte og saksbehandler hadde hatt. 52 % av de som besvarte undersøkelsen hadde hatt 1-5 samtaler. De fleste som svarte var i sluttfasen av straffegjennomføringen – i gjennomsnitt hadde respondentene gjennomført 65 % av straffen. Antallet samtaler man har bestemmes naturligvis i hovedsak av straffens lengde, men de færreste har over 15 samtaler.

	1-5 samtaler	6-10 samtaler	11-15 samtaler
Samfunnsstraffen	96 %	96 %	100 %
Lovbruddet som førte til straffen	75 %	86 %	97 %
Arbeid	91 %	96 %	91 %
Familie	74 %	79 %	88 %
Bolig	60 %	65 %	82 %
Fritid	61 %	79 %	82 %
Økonomi	71 %	75 %	82 %
Venner	45 %	70 %	76 %
Rus	64 %	67 %	76 %
Utdanning	61 %	60 %	71 %
Parforhold	34 %	42 %	62 %
Psykiske plager	34 %	42 %	59 %
Vold eller sinne	25 %	29 %	44 %
Kriminalitet generelt	34 %	49 %	44 %
Andre lovbrudd	15 %	28 %	38 %
Annet (vennligst spesifiser)	13 %	15 %	21 %
NAV	10 %	10 %	21 %

Tabell 27: Temaer som tas opp fordelt på antall samtaler.

Ved å fordele domfeltes samtaler over et gitt tema på antall samtaler de har hatt med saksbehandleren får vi et bilde av hvilke temaer som tas opp på et tidlig stadium og hvilke som tas opp ved senere tidspunkt i straffen. Arbeid er et tema som tas opp tidlig og i nesten alle straffene, uavhengig av hvor mange samtaler de har hatt. Mer personlige temaer som venner, fritid og særlig parforhold diskuteres oftere når antallet samtaler øker.

HVEM ER DE VANLIGSTE SAMARBEIDSPARTNERNE I SAMFUNNS- STRAFFEN?

NAV	14 %
Annet (vennligst spesifiser)	12 %
Psykiater/psykolog	8 %
Fastlege	7 %
Rusinstitusjon	5 %
Skole/universitet	3 %
Barnevern	2 %
Politiet	2 %
Oppfølgingsteam	2 %
Sykehus	1 %

Tabell 28: Andel straffegjennomføringer som inneholder samarbeid med en gitt aktør.

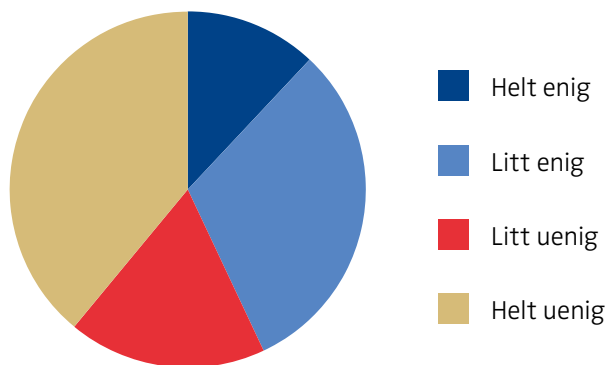
Tabellen ovenfor viser at ingen av kategoriene som ble valgt ved spørreundersøkelsens start brukes som samarbeidspartnere i utstrakt grad. NAV er den eneste samarbeidspartneren som brukes i mer enn 10 % av sakene. 32 % av domfelte oppgir å være uten sysselsetting, men det er antakelig ikke alle disse sakene det er behov for samarbeid mellom saksbehandleren, NAV og domfelte.

I «Annet»-kategorien er det spesifisert en rekke ulike institusjoner og hjelpetiltak. De største er rusbehandlingstiltak (åtte saker) og konfliktrådet (seks saker).

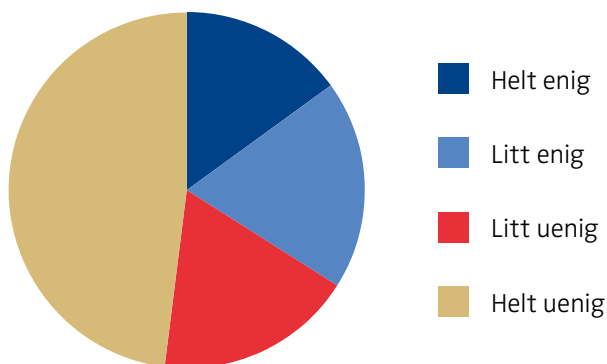
HVORDAN OPPLEVER DOMFELTE SAMFUNNSSTRAFFEN GENERELT?

I tillegg til spesifikke spørsmål om hvordan domfelte opplevde enkelttiltak, ble det også stilt spørsmål som straffen generelt.

SAMFUNNSSTRAFF HAR VÆRT KREVENDE Å GJENNOMFØRE

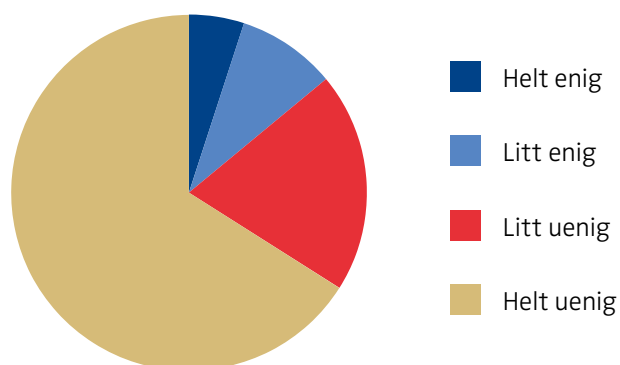
STRAFFEREAKSJONEN JEG FIKK VAR FOR STRENG

Figur 10: Spørsmål om straffens intensitet.

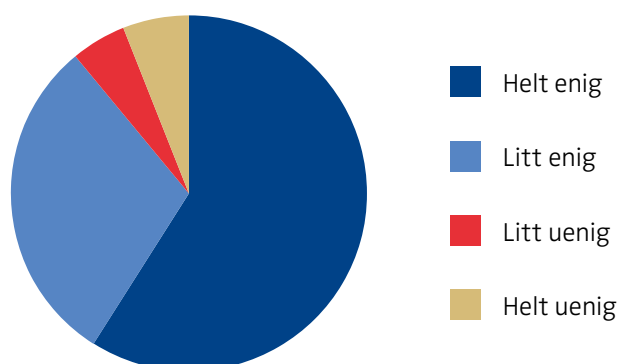
Litt over halvparten av de som svarte var uenige i at straffen var krevende eller for streng. 12 % var helt enige i at straffen var krevende. En tredjedel av de som svarte var helt eller delvis enige i at straffereaksjonen var for streng. Rundt halvparten var helt uenig i at straffereaksjonen var for streng. De som svarte har generelt ikke vurdert samfunnsstraffen som veldig streng eller krevende.

SAMFUNNSSTRAFFEN HAR VÆRT BORTKASTET TID FOR MEG

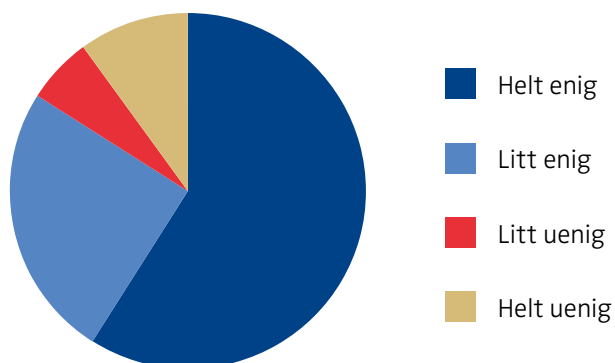
SAMFUNNSSTRAFFEN INNEHOLDER TILTAK JEG SYNES ER NYTTIGE

Figur 11: Spørsmål om straffens nytte.

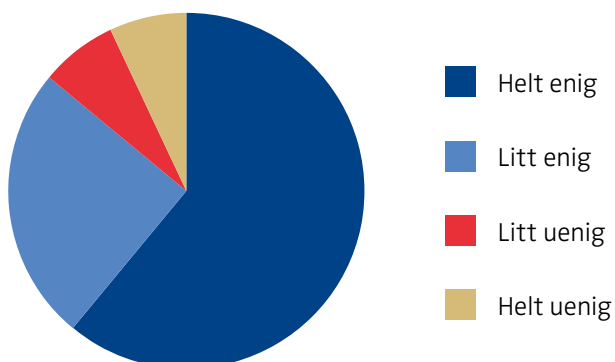
86 % var helt eller litt uenige i at samfunnsstraffen var bortkastet tid. 89 % var helt eller litt enige i at straffen inneholdt tiltak som var nyttige.

SAMFUNNSSTRAFFEN HAR MOTIVERT MEG TIL Å IKKE BEGÅ LOVBRUDD

SAMFUNNSSTRAFFEN HAR HJULPET MEG TIL Å GJØRE OPP FOR MEG

Figur 12: Spørsmål om straffens effekt.

De aller fleste var enige i at straffen har motivert dem til ikke å begå lovbrudd. 16 % var litt eller helt uenige i dette. Tilsvarende var de fleste enige i at straffen har hjulpet dem til å gjøre opp for seg. Kun 14 % var litt eller helt uenige.

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Samfunnsstraff har vært krevende å gjennomføre	12 %	31 %	18 %	39 %
Samfunnsstraffen har hjulpet meg til å gjøre opp for meg	61 %	25 %	7 %	7 %
Samfunnsstraffen har vært bortkastet tid for meg	4 %	9 %	20 %	66 %
Samfunnsstraffen har motivert meg til å ikke begå lovbrudd	59 %	25 %	6 %	10 %
Straffereaksjonen jeg fikk var for streng	15 %	19 %	18 %	48 %
Samfunnsstraffen inneholder tiltak jeg synes er nyttige	59 %	30 %	5 %	6 %

Tabell 29: Oppsummering av svarene på generelle spørsmål om samfunnsstraffen.

87 av de som svarte valgte i tillegg å svare på et åpent spørsmål som gjaldt straffegjennomføringen generelt. 15 av disse kommentarene var negative til deler av samfunnsstraffen, 8 var nøytrale og 64 var positive.

Åtte av de negative kommentarene dreide seg om tidsbruk, at domfelte mente samfunnsstraffen tok lang tid eller at gjennomføringstiden var en utfordring. De resterende syv negative kommentarene tok opp ulike sider ved lovbruddet eller straffen. Tre av kommentarene er gjengitt nedenfor:

«Første samtale med konfliktrådet var pyton, men kanskje det kan komme noe positivt ut av det dersom det blir megling med mine offer.»

«Med tanke på at jeg er uenig i at min handling skulle være ulovlig til å begynne med, så føler jeg straffen er litt streng. Håper på en endring i lovverket innen noen år.»

«Det gikk ca. 2 år fra forholdet ble begått til straffegjennomføring, derfor oppleves det ikke som om jeg gjør opp for meg. Tok avstand fra straffbare forhold før igangsetting av straffen.»

De resterende kommentarene dreier seg for det meste om sider ved samfunnsstraffen domfelte opplevde som positive. 26 av de positive kommentarene er veldig korte og inneholder generelle positive vurderinger, for eksempel «alt i alt har det vært bra», «bare positivt» eller «godt fornøyd». Jeg har kategorisert de resterende svarene etter tema.

Individuelt tilrettelagt samfunnsstraff

12 av kommentarene trakk frem individuell tilrettelegging av straffen som positivt, for eksempel at man fikk være med familien sin, at straffen ble tilpasset sykdom eller at man kunne gjennomføre på tross av rusproblemer. Jeg gjengir tre av kommentarene:

«Veldig fornøyd med hvordan jeg har fått gjennomføre den. Det har blitt lagt stor vekt på behandlingen i rusinstitusjonen, det har ikke blitt satt kjepper i hjulene for den. Godkjenning av behandlingen som en del av samfunnsstraffen har motivert til å bli værende i den.»

«Har fungert bedre enn forventet, har klart å gjennomføre noe for første gang. Har fått styrket tro på meg selv»

«Fornøyd med plassen jeg gjennomfører samfunnsnyttig tjeneste, passer meg fysisk og jeg får lyst på livet når jeg jobber sammen med andre som er i vanlig jobb. Vil ikke ha 100% uføretrygd resten av livet dersom det er mulig med en deltidsjobb. De timene jeg er på samfunnsstraff tenker jeg ikke på dop.»

Kommentarer om samfunnsstraffen som reaksjonsform

16 av svarene dreide seg om samfunnsstraffen som reaksjonsform, og da særlig fordelene domfelte mente samfunnsstraffen har sammenliknet med fengsel. Her er det enkelte lengre kommentarer, jeg gjengir tre eksempler nedenfor:

«Synes at samfunnsstraff/gjennomføringen/opplegget har vært en god måte for meg og gjøre opp på. Tror dette er en bedre måte å straffes på enn å sitte i fengsel og miste kontakten med dagliglivet i tillegg til at man danner nye bekjenskaper som ikke er sunn for fremtida. Syns som nevnt over at jeg fikk altfor streng straff, men nå når den nesten er over er jeg likevel godt fornøyd med opplegget og at jeg har fått være på et så flott sted som [oppdragsgiveren]»

«Det å gjøre opp for seg er mer positivt enn å sitte i et fengsel med medfanger. Enklere å havne i kriminelt miljø i ettetid.»

«Innholdet hadde vært nyttig for mange, det er ikke sånn jeg så for meg at samfunnsstraff ville være. Trodde det skulle være mer arbeid. Så for meg å plukke søppel.»

Relasjonen til saksbehandler

12 kommentarer dreide seg om relasjonen til saksbehandleren, særlig at saksbehandleren hadde vært fleksibel og at samtalene hadde vært gode. Nedenfor følger to eksempler på disse kommentarene:

«Synes det har vært bra. Bra at saksbehandler har taushetsplikt og at jeg kan prate med saksbehandler og at vi har en fin dialog.»

«Takker for et godt samarbeid med [saksbehandlers navn]. Det har vært svært positivt å bli kjent med en slik flink dame.»

Andre kommentarer

8 av kommentarene tar opp andre sider ved samfunnsstraffen. Noen av dem dreier seg om enkelttiltak, andre dreier seg om forhold som er litt på siden av selve samfunnsstraffen. Jeg gjengir to eksempler nedenfor:

«Nei, men den strengeste straffen er den lange tapsperioden jeg har fått på førerkortet. Denne straffen føles mye strengere enn samfunnsstrafftimene. Synes min tapsperiode straffes relativt strengere i forhold til ruspåvirket kjøring med tanke på tapsperiode.»

«Viktig med tydelig og god informasjon på forståelig norsk, ikke fagspråk.»

HVORFOR ER DOMFELTE SÅ POSITIVE TIL SAMFUNNSSTRAFFEN?

Generelt vurderte domfelte alle de ulike tiltakene i samfunnsstraffen positivt. Det gjelder både oppdragsgivere, kurs, programmer, andre tiltak og straffen generelt. Tidligere undersøkelser har også funnet at samfunnsstraffen blir positivt vurdert. Højdahl og Kristoffersen (2006) tolker dette delvis som et resultat av forventning. Mange forventer en meningsløs og kjedelig samfunnsstraff, og blir positivt overrasket når straffen viser seg å inneholde mer enn monotont arbeid. At samfunnsstraffen er mer meningsfylt enn forventet kan være en årsak til at mange gir såpass positive svar.

Spørsmålene bør allikevel tolkes i lys av at mange domfelte besvarte skjemaet sammen med saksbehandleren. Saksbehandlere har stor grad av innflytelse på straffegjennomføringen, og domfelte kan se undersøkelsen som en mulighet til å blidgjøre saksbehandleren. På den andre siden er en slik undersøkelse også en mulig arena hvor domfelte kan gjøre motstand mot straffen. Antakelig forstår de fleste som besvarer undersøkelsen at den ikke kan brukes direkte mot dem – og om de virkelig er misfornøyde med måten samfunnsstraffen fungerer så kan dette være en av de få mulighetene de har til å si fra «oppover i systemet».

De åpne spørsmålene gir oss et lite innblikk i dette. Her er det noen få domfelte som griper muligheten til motstand, og kaller oppdragsgiverne for «drittsekker» eller «surebøtter». De aller fleste bruker imidlertid muligheten til å kommunisere takknemlighet, til å beskrive oppdragsgivere som «positive», «rause» eller til og med «fantastiske». Jeg har valgt å gjengi mange av kommentarene for å vise denne tendensen. I lys av de åpne kommentarene mener jeg det er mest riktig å tolke de positive vurderingene av samfunnsstraffen som uttrykk for

at domfelte opplever straffen som relativt positiv. Selv om domfelte fylte ut skjemaet mens saksbehandler var i nærheten, mener jeg man ikke bør se de positive vurderingene som kun resultat av lave forventninger til straffen og ønske om å blidgjøre saksbehandleren.

Vurderingene av straffen bør likevel ses i sammenheng med situasjonen domfelte er i når de svarer. Når innholdet i straffen for eksempel blir vurdert som nyttig, skjer dette antakelig med tanke på andre elementer i straffeprosessen og eventuelle andre hjelpetiltak. Iverksettelse av samfunnsstraff er avslutningen på en prosess i straffesystemet, en prosess som antakelig har inneholdt lite individuell tilrettelegging eller prat om nytte for den enkelte. Noen domfelte har også erfaring fra ulike hjelpetiltak, for eksempel barnevern eller NAV, som kanskje danner sammenlikningsgrunnlag når de skal vurdere samfunnsstraffen.

BØR SAMFUNNSSTRAFFENS INNHOLD VÆRE STRAFFENDE?

Domfelte vurderer straffen generelt som nyttig og lite krevende. Er det en ulempe ved samfunnsstraffen at domfelte ikke opplever den som særlig ubehagelig?

I lovverket er det ikke noe krav om at straffens innhold skal være ubehagelig. Det straffende elementet i samfunnsstraffen består i at Kriminalomsorgen legger beslag på domfelles fritid. I intervjuene med friomsorgskontorene trakk også flere frem at det å gjennomføre en samfunnsstraff i seg selv oppleves som straffende. De pekte på at domfelte må møte presis til alle avtaler eller møte sanksjoner. Noen trakk også frem at prosessen fra siktelse til rettssak og så ventetiden til straffen blir iverksatt, oppleves som ubehagelig. For friomsorgskontorene er det ikke viktig at straffens innhold også skal oppleves negativt.

Hva er forutsetningene for at straff skal virke?

Psykologiske studier av straffende tiltak tyder på at straff i seg selv er lite effektivt for å forhindre ny kriminalitet. (McGuire, 2002a). Dette begrunnes både i grunnleggende kognitiv-behavioristiske prinsipper for atferdsendring, empiriske studier av straffende tiltak sammenliknet med andre tiltak og i studier av hvordan straff oppleves for personer fra grupper som på en eller annen måte står i opposisjon til «storsamfunnet». Nedenfor oppsummeres noen forutsetninger som bør være til stede for at straff skal være effektivt.

Individnivå	Gruppenivå	Samfunnsnivå
Umiddelbar reaksjon	Straffet gruppe bør ha sterk tilhørighet til samfunnet	Befolkningen må ha kunnskap om straffen
Uunngåelig reaksjon	Straffeprosessen må oppleves legitim	Befolkningen må kunne foreta objektive risikovurderinger
Svært intens reaksjon	Straffen må tolkes entydig negativt	
Opplevelse av alternativer		

Tabell 30: Forutsetninger for at straff skal være effektivt.

Individnivå

For at straff skal være effektivt i å forhindre kriminalitet for enkeltindivider bør noen forutsetninger være oppfylt. Straffen bør være umiddelbar, uunngåelig, svært intens og peke på alternative handlingsmønstre (Andrews & Bonta, 2010, s. 443-447). At straffen bør være umiddelbar vil si at den må skje straks etter at lovbruddet er begått. Om man for eksempel vil bruke straff for å få en person til å slutte å røyke, bør man straffe rett etter at sigaretten er tent.

At straffen bør være *uunngåelig* vil si at den må skje hver gang en uønsket handling blir utført. I eksempelet hvor man skal endre røykevaner bør man straffe personen hver gang en sigarett tennes, uten unntak. Om det finnes en systematisk måte å unndra seg straff på, for eksempel å røyke utendørs, så kan straffen like gjerne oppmuntre til dette.

At straffen bør være *svært intens* vil si at den bør oppleves som svært ubehagelig. Om man skal endre røykevaner bør straffen for eksempel være såpass intens at det ikke er mulig å opparbeide seg tolerans mot den, og at den i det minste er såpass ubehagelig at det oppveier nytelsen ved å røyke.

Straffen bør oppmuntre til *alternativ atferd*. Dette kan for en røyker for eksempel innebære at e-sigaretter eller røykeplastre gjøres lett tilgjengelige. I Kriminalomsorgen er situasjonen mer komplisert, men i det minste bør straffen peke på ikke-kriminelle alternativer til å nå domfeltes mål. Straff er kun nyttig for å stanse spesifikke handlingsmønstre. Om man ikke samtidig oppmuntret til ønskede alternativer, oppnår man ikke målet med straffen. Det finnes for eksempel svært mange ulovlige måter å skaffe seg penger på, og om man straffer én av disse måtene er det ikke dermed sagt at den straffede velger en lovlig måte å tjene penger på.

Gruppenivå

Prinsippene på individnivå gjelder uavhengig av hvilken sammenheng straffen skjer i. Men for mennesker er det vel så viktig å se på de sosiale forholdene rundt en straff – hvordan straffen tolkes i de subkulturene den straffede tilhører. Jeg har trukket frem tre viktige prinsipper for straff på gruppenivå fra Sherman (1993) og Andrews og Bonta (2010).

For at straff skal lykkes i å endre handlingsmønstre bør de man straffer oppleve en sterk *tilhørighet til samfunnet*. Om man opplever at man tilhører en gruppe som er isolert fra storsamfunnet, en gruppe som ikke blir respektert eller som kanskje har interesser som går på tvers av storsamfunnets interesser, kan straffen forsterke følelsen av isolasjon. Om man for eksempel er del av en etnisk minoritet i et samfunn hvor man opplever at den etniske

majoriteten har det meste av innflytelsen, vil en straff kunne ses på som ytterligere bekræftelse på en marginalisert posisjon.

Dette henger sammen med hvorvidt man oppfatter straffen som del av en *legitim prosess*. Straffeprosessen kan ses som rettferdig og forståelig, eller den kan oppleves som urettferdig, kaotisk og tilfeldig. Dersom en person som ikke er enig i at det bør være kriminelt å dyrke cannabis blir straffet for dette, oppleves kanskje ikke straffen som legitim. En person med dårlige språkkunnskaper som blir presentert med kompliserte lovtekster og en tilsynelatende kaotisk rettsprosess vil kanskje heller ikke oppleve straffen som legitim.

For at straff skal virke bør den også oppfattes som *entydig negativ*. Det vil si at den som straffes tilhører et nettverk hvor straffen ses på som uønsket. Domfelte som ikke ønsker å fortelle om samfunnsstraffen sin til familien vet antakelig at straffen vil ses på som noe entydig negativt og skamfullt. I enkelte subkulturer kan dette være motsatt, for eksempel i tilfeller hvor domfelte ønsker seg fengselsstraff fremfor andre reaksjoner fordi det gir status å ha sittet inne. Straffen blir da delvis et middel for å oppnå noe positivt, og ikke en entydig negativ reaksjon.

Om man følger disse prinsippene ser man at det å straffe marginalisert ungdom med lite samfunnskunnskap som tilhører subkulturer hvor straff ikke ses på som negativt antakelig ikke vil ha stor effekt. På den andre siden sier de samme prinsippene at det å straffe en person i full jobb som har god samfunnskunnskap og et nettverk som ser negativt på straff antakelig vil ha en større effekt.

Samfunnsnivå

Når man diskuterer straff kommer ofte det allmennpreventive hensynet opp som argument, nemlig at straffen eller straffenivået bør sende et signal til samfunnet. For at straffen skal fungere avskrekkende i et samfunn bør to forutsetninger være oppfylt.

For det første, og kanskje mest opplagt, bør befolkningen ha *kunnskap om straffen*. Dersom man ikke vet hva konsekvensene av en gitt handling er, kan man heller ikke ta det med i vurderingen av om man skal utføre handlingen. En undersøkelse har funnet at nordmenn tror straffenivåene er lavere enn de er (Olaussen, 2010). Befolkningen har altså begrenset kunnskap om straff, slik at for eksempel justeringer i forskjellig straffenivå er informasjon som dessverre svært sjelden når fram til den delen av befolkningen den burde virke avskrekkende for.

Skal straff virke avskrekkende bør potensielle lovbrøyttere også foreta en *objektiv risikovurdering* når de vurderer hvorvidt de skal gjennomføre en kriminell handling. Forskning viser imidlertid at mennesker sjelden foretar risikovurderinger før de handler (Andrews & Bonta, 2010, s. 447). Kriminelle handlinger begås sjelden i en sammenheng hvor det er god tid til å veie fordelene mot ulempene, i stedet er man fokusert på selve gjerningen og har et mer abstrakt forhold til risikoen for å bli tatt.

For de relativt milde lovbruddene som ofte fører til samfunnsstraff er det ofte små marginer i handlingens alvorlighetsgrad som bestemmer om man dømmes til fengselsstraff eller samfunnsstraff. For eksempel vil det antakelig være vanskelig for en person som begår et innbrudd å vurdere nøyaktig hvor mye vedkommende bør stjele for å eventuelt dømmes til en mild straffereaksjon.

Forskning på effekten av straffende tiltak

Som vi har sett er forutsetningene for at straff skal virke sjelden tilstrekkelig oppfylt. Forskning på straffende tiltak viser også at disse tiltakene sjelden har noen effekt.

En studie så på forholdet mellom hvor mange man utfra bakgrunnsvariabler forventer skal begå ny kriminalitet og hvor mange som faktisk ble dømt for ny kriminalitet (McGuire, 2002a). Forhold som kjønn, alder, lovbruddskategori og antall tidligere dommer sier mye om risikoen at en gitt person får nye dommer senere. Dersom straffereaksjoner har en effekt på videre kriminell atferd bør vi forvente at ulike reaksjoner fører til ulik endring i risiko for å begå ny kriminalitet – for eksempel at strenge straffer fører til at færre enn man skulle forvente får nye dommer. Det viste seg at strengere dommer ikke hadde noen synlig effekt på tilbakefallsprosent. Bakgrunnsvariablene forutsa tilbakefallsprosenten nesten perfekt, helt uavhengig av domstypen. Enkelt sagt betyr det at det ikke spiller noen rolle om man gir en streng eller mild straff – det er andre faktorer som avgjør om man begår nye kriminelle handlinger.

Vi har også norske tall som tyder på det samme. En studie fra Statistisk Sentralbyrå så på hvor stor tilbakefallsprosent man skulle forvente ut fra bakgrunnsvariable og hvor mange som faktisk fikk ny dom fordelt på datidens mulige straffereaksjoner (Møglestue, 1996). Også her fant man at type dom – i denne studien ubetinget fengsel, betinget fengsel, bot eller overført barnevern – hadde lite å si for tilbakefallsprosenten dersom man kontrollerte for bakgrunnsvariablene.

Selv om straff i teorien altså kan fungere for å motvirke kriminalitet under gitte omstendigheter er disse omstendighetene sjelden tilstrekkelig til stede. Forskning viser at andre typer tiltak er mer effektive til å endre domfeltes atferd. Dette er tema for neste del i rapporten.

DEL 3: HVILKE TEORIER BØR MAN BRUKE FOR Å FORSTÅ SAMFUNNSSTRAFFEN?

Den nyeste stortingsmeldingen om straff bærer navnet «Straff som virker», og går gjennom den viktigste forskningen på effektiviteten av ulike tiltak (St.meld. nr. 37 (2007-2008), 2008, s. 67-90). Stortingsmeldingen konkluderer ikke entydig om hva slags tiltak som skal prioriteres, men legger vekt på at mange aktører bør samarbeide for å hjelpe domfelte tilbake til samfunnet – den såkalte «tilbakeføringsgarantien». Stortingsmeldingen ga tydelig uttrykk for at straff skulle «motvirke handlinger som er kriminalisert» (St.meld. nr. 37 (2007-2008), 2008, s.19). At straff på et eller annet vis bør motvirke kriminalitet, hersker det stort sett enighet om, men hvordan og hva slags straff som er effektiv, er det mange meninger om.

For å få et inntrykk av hvordan Kriminalomsorgen har valgt å prioritere utviklingen av tiltak internt har jeg gått gjennom de viktigste dokumentene om fagutvikling fra de siste årene.

I fagstrategien for 2004-2007 står det:

Kriminalomsorgen skal ta utgangspunkt i de såkalte «What works?»-miljøene slik de har utviklet seg i Canada, deler av USA og England. Dette fagmiljøet er det mest fremtredende når det gjelder risiko- og behovsvurderinger, motivasjonsarbeid, tiltak og metodikk på kriminalomsorgens område. Tiltakene og metodikken skal tilpasses norske forhold, tradisjoner og kultur. (Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, 2004, s. 9)

Dette ble fulgt opp i utviklingen av ordningen for akkreditering av programmer. I dokumentet som beskriver prosedyrene for hvordan et program skal akkrediteres står det:

I løpet av siste del av 90-tallet har forskningen som har fått samlebetegnelsen «What Works», kommet sterkt i fokus (blant annet MCGUIRE 1995). Resultatene som er presentert fra denne forskningen har økt tiltroen til mulighetene for å motivere, påvirke og behandle mennesker med lovbruddsproblematikk. «What Works»-forskningen har vist at positive effekter er mulig og har angitt retningslinjer for hvordan, og med hvilke metoder, endringsarbeid skal drives for å bli virkningsfullt. På bakgrunn av dette har flere av våre naboland etablert systemer for godkjenning av programmer. Målet er bl.a. å støtte utviklingen og levedyktigheten til kriminalitets- og misbruksrelaterte program som baserer seg på teorier og metoder som har vist seg å være effektive. (Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, 2006, s. 4)

Akkrediteringsordningen som ble lansert i 2006 ble revurdert i 2012. En arbeidsgruppe foreslo da en rekke mulige forbedringer, og videreførte forankringen i What works-forskning (Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, 2012).

I dokumenter som angir hvordan straffegjennomføringen konkret skal være kriminalitetsforebyggende har Kriminalomsorgen sentralt altså basert seg på What works-bevegelsens teorier. Dette viser seg i målene direktoratet setter for regionene. For eksempel er den eneste angitte resultatindikatoren for målet «En kunnskapsbasert kriminalomsorg» antallet akkrediterte programmer som blir gjennomført (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2013, s. 11). Til en viss grad settes det likhetstegn mellom kunnskapsbasering og basering i What works-forskningen.

What works-tankegangen brukes ikke bare i vurderingen av tiltak, men også direkte i utviklingen av dem. Dette skrives tydelig i dokumentene fra Kriminalomsorgens utdannings-senter (KRUS) som beskriver hvordan ulike tiltak skal gjennomføres. I heftet som beskriver Russamtalen står det for eksempel:

Bruk av kognitiv atferdsmetodikk overfor rusbrukere har støtte i «What Works»-forskningen. Med «What Works» siktes det til forskning som omhandler både utredning, klassifisering, tilbakeføring, behandling og implementeringsspørsmål. Resultatene fra denne forskningen viser at endringsprogrammer som gjør bruk av kognitiv atferdsmetodikk har best effekt. (Lauritzen, Sørøy, Helgesen, Høegh-Krohn og Gløtvold, 2010, s. 20)

Russamtalen baserer seg på samtaleteknikkene Bygging av mestringstillit (BaM) og Motiverende intervju (MI). For å begrunne hvorfor disse teknikkene er effektive henvises det igjen til What works-forskningen:

Det er ennå ikke gjennomført forskning på BaM, men den baserer seg på en metodikk som gjennom «What Works»-forskningen er dokumentert virksom. MI er ikke et kognitivt atferdsprogram, men en samtalemetodikk basert på kognitiv teori og tradisjon. (Lauritzen et al., 2010, s. 21)

Et annet eksempel er Program mot ruspåvirket kjøring (RK), som også er utviklet av KRUS. I håndboka til RK står det:

«What works» forskning, kompetanse og erfaringer som allerede er opparbeidet innenfor kriminalomsorgen, har vært sentralt som utgangspunkt for utviklingen av programmet.» (Lauritzen & Toreld, 2012, s. 25.)

What works-forskningen siteres også som et viktig bakteppe i utviklingen andre programmer som drives i Friomsorgen. Det gjelder for eksempel VINN (Granheim, 2007, s. 23) og Brott-brytet (Olbjörns & Norberg, 2009, s.21). What works-forskningen suppleres riktignok med andre perspektiver. Et eksempel på dette er VINN, som har base i flere ulike teorier om endring (Højdahl, Magnus, Hagen & Langeland, 2013). I det store og hele er imidlertid både vurderingen og utviklingen av tiltak som skal være kriminalitetsforebyggende i Kriminalomsorgen basert på What works-bevegelsens forskning. Om man tenker seg at stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) ber Kriminalomsorgen om å levere «straff som virker», er Kriminalomsorgens svar å orientere fagutviklingen etter et spesifikt perspektiv på straffegjennomføring, nemlig What works-bevegelsens perspektiv.

HVA ER WHAT WORKS-BEVEGELSEN?

Mange av de mest omfattende studiene av hvor stor effekt ulike tiltak har for å forebygge ny kriminalitet blant domfelte er gjort av forskere i den såkalte «What works»-bevegelsen. Denne bevegelsen startet som et forsøk på å besvare kritikk av rehabiliterende tiltak. I 1974 ble det publisert en etter hvert berømt artikkel av Robert Martinson som tydet på at rehabiliterende tiltak generelt sett ikke hjalp mye for å forebygge nye kriminelle handlinger (Martinson, 1974, s. 25). Funnene i artikkelen ble popularisert i slagordet «Nothing works» - og den ble brukt som argument for å gi opp forsøk på å rehabilitere de som begår kriminelle handlinger. I stedet ble det, særlig i England og USA, fokusert på å være tøff mot domfelte og gi harde straffer for lovbrudd (Andrews & Bonta, 2007, s. 9). Martinson var ikke alene om å mene at rehabiliterende tiltak hadde begrenset nytte. Senere og mer systematiske studier av rehabiliterende tiltak fant også at det kun var en liten effekt av slike tiltak, og at noen tiltak faktisk kunne føre til økt andel tilbakefall (Whitehead & Lab, 1989).

For å svare på denne kritikken av rehabilitering gjorde en gruppe kanadiske forskere en analyse av tidligere studier hvor de så nærmere på hvilke tiltak som fungerte og hvilke som ikke fungerte.⁵ De baserte seg på en antakelse om at tiltak som rettet seg mot de gruppene som hadde høyest risiko for tilbakefall og som jobbet målrettet med faktorer man antok hadde direkte sammenheng med ny kriminalitet, ville være de mest effektive tiltakene. De mente også at behaviorelt funderte programmer, altså programmer basert i behavioristisk psykologi, ville være blant de mest effektive.

De fant at selv om effekten for alle tiltak samlet sett var liten, så var det stor forskjell på de ulike typene tiltak – i en studie fant de at tiltak de vurderte som effektive og målrettede førte til kun halvparten så mange tilbakefall som kontrollgrupper (Andrews & Bonta, 1990). Siden har det blitt gjennomført en rekke systematiske studier med tilsvarende resultater (McGuire, 2002b). Funnene til de kanadiske forskerne har inspirert en rekke andre til å gjen-

---

⁵ De systematiske studiene som ble gjort var såkalte 'meta-analyser', en metode for å studere statistisk effekten av en gitt behandling på tvers av mange separate studier.

nomføre tilsvarende forskning, og de har også lagt grunnlaget for ulike modeller om hvorfor noen tiltak fungerer for å forhindre ny kriminalitet. Det finnes ikke én definitiv definisjon som representerer hele bredden i disse studiene og modellene, derfor velger jeg å betegne studiene som deler av en 'What works-bevegelse'.

De systematiske studiene til What works-bevegelsen har fått stor innflytelse internasjonalt. Studiene har dannet grunnlag for en stor omorganisering i det som nå heter National Probation Office i England og Wales for at praksis i det som tilsvarer Friomsorgen der skal stemme bedre overens med What works-bevegelsens råd (Mair, 2004). What works-inspirerte tiltak er implementert i en rekke land; i USA, Australia og Canada og også i Skandinavia. Studier gjennomført i europeiske land tyder på at funnene til What works-bevegelsen for det meste også gjelder i Europa (Redondo, Sánchez-Meca & Garrido, 1999).

Hva sier What works-bevegelsen konkret om hvilke typer tiltak som nytter?

I Norge er det særlig arbeidet til de kanadiske psykologene Andrews og Bonta som har dannet grunnlaget for utviklingen av tiltak. Deres «RNR-modell» er antakelig den mest innflytelsesrike modellen som har kommet fra What works-bevegelsen (Polaschek, 2012).

Denne modellen knytter sammen de viktigste årsakene til at noen personer begår kriminelle handlinger med metoder for å forhindre ny kriminalitet. I sin fulle versjon inkluderer modellen en serie prinsipper for god rehabiliteringspraksis og en teori om hvorfor enkelte individer begår kriminelle handlinger mens de fleste ikke gjør det (Andrews & Bonta, 2010). Jeg vil gjengi en forenklet versjon av modellen her for å gi et konkret eksempel på perspektivet Andrews og Bonta har på kriminalitet og kriminalitetsforebygging, før jeg drøfter hvor godt modellen passer med friomsorgskontorenes praksis. Min gjengivelse er basert på artikler av modellskaperne og av kommentatorer (Andrews & Bonta, 2007; Andrews & Bonta, 2010; McNeill, 2009; Polaschek, 2012).

Risiko	Behov	Målretting
Bruk mer ressurser på domfelte med høy risiko. Unngå å plassere domfelte med lav og høy risiko sammen.	Jobb fortrinnsvis med de åtte spesifiserte kriminogene faktorene.	Bruk sosial lærings-baserte, behaviorelle og kognitivt-behaviorelle tiltak. Juster tiltak til å passe gruppen som deltar og konteksten tiltaket foregår i.
<p>OVERORDNEDE PRINSIPPER: Respekter domfelte og det normative ved straff. Baser alle tiltak på evidensbasert psykologisk forskning. Ikke baser tiltak på hverken avskrekking eller gjenoppretting.</p> <p>ORGANISATORISKE ELEMENTER: Tiltak i samfunnet bør få fortrinn. Ansatte bør ha både gode relasjonsferdigheter og gode ferdigheter til strukturering av interaksjon. Ledelsen i kriminalitetsforebyggende organisasjoner bør opprette strukturer som støtter RNR-basert praksis.</p>		

Tabell 31: Forenklet oppsummering av RNR-modellen. Basert på Andrews & Bonta, 2010, s. 46-47.

Tabellen ovenfor gir en veldig kort versjon av RNR-modellen. RNR står for Risk-Need-Responsivity, og disse tre nøkkelordene oppsummerer mye av modellen. Den baserer seg på at det gjøres en statistisk, skjematisk risikovurdering av alle domfelte, basert på faktorer som lovbruddskategori, tidligere domfellelser og levekår. Tiltak skal iverksettes hovedsaklig overfor de som vurderes som å ha høy eller moderat risiko for å begå nye kriminelle handlinger. Tiltakene skal rettes mot åtte faktorer som tidligere studier har vist har en direkte sammenheng med risikoen for å begå kriminelle handlinger. RNR-modellen ser på risikofaktor og behov som to sider av samme sak – det som er umiddelbar årsak til kriminalitet bør også være umiddelbart mål for behandling. Disse faktorene er gjengitt i tabellen nedenfor.

	Risikofaktor	Behandlingsmål
Antisosal historikk	Antisosiale handlinger tidlig i livet. Tidligere domfellelser.	Nye strategier for å mestre vanskelige situasjoner.
Antisosialt personlighetensmønster	Impulsivitet, rastløshet, aggressivitet, mangel på omtanke.	Selvkontrollferdigheter, sinnemestring og problemløsning.
Antisosal kognisjon	Antisosiale holdninger og verdier, identitet som passer med kriminalitet.	Øve på prososiale tanker, bygge identitet som ikke passer med kriminalitet.
Antisosialt nettverk	Prokriminelle venner, isolasjon fra antikriminelle andre. Sosial støtte til kriminell atferd.	Redusere kontakt med prokriminelle, mer kontakt med antikriminelle.
Familie	Dårlige relasjoner, relasjoner som ikke reagerer på kriminell atferd.	Bygge positive relasjoner.
Skole eller jobb	Lite mestring på skole/jobb, lite involvering i skole/jobb.	Øke mestringsfølelse og involvering i skole/jobb.
Fritid	Mangel på ikke-kriminelle fritidsaktiviteter.	Øke deltakelse i ikke-kriminelle aktiviteter.
Rus	Misbruk av alkohol eller andre rusmidler.	Redusere eller stanse misbruk.

Tabell 32: Oppsummering av RNR-modellens åtte største risikofaktorer og tilhørende behandlingsmål.

Tiltak som skal forhindre ny kriminalitet bør i følge RNR-modellen ta opp risikofaktorene direkte, og ikke bruke ressurser på å forandre deler av domfeltes liv som ikke har med faktorene å gjøre. Et eksempel som gjengis flere ganger i RNR-litteraturen er at mange domfelte kan oppleve negative følelser som stress, angst eller depresjon. Disse følelsene fører ikke i seg selv direkte til ny kriminalitet. Derfor bør de ikke være gjenstand for tiltak i regi av en straffegjennomførende organisasjon. Lavt utdanningsnivå eller inntektsnivå er andre eksempler på faktorer som kanskje kjennetegner mange domfelte, men som i følge RNR-modellen ikke fører til ny kriminalitet – og derfor ikke bør være gjenstand for endringsarbeid.

RNR-modellen foreskriver målrettede tiltak. Det vil si at tiltakene bør bruke metoder som har vist seg å fungere for å endre atferd. Kognitiv og behavioristisk psykologi kan vise til store mengder forskning som tar opp atferdsendring. Forskningen har resultert i en rekke standardiserte teknikker som skal fungere på tvers av ulike sammenhenger. Dette er årsaken til at manualene for programmer utviklet etter RNR-modellen er såpass detaljerte. Man ønsker at kurslederne skal bruke undervisningsmetoder som er dokumentert virkningsfulle for ulike deltakere, fremfor å basere seg på egenutviklede undervisningsmetoder.

HVOR ENKELT ER DET Å BRUKE WHAT WORKS-PERSPEKTIVET I SAMFUNNSSTRAFFEN?

I del 1 av denne rapporten gikk jeg gjennom tiltakene de ulike friomsorgskontorene har tilgjengelig. Oppsummert og litt forenklet kan man si at friomsorgskontorene jobber etter en modell hvor man samarbeider med lokale aktører for å skape en straffegjennomføring tilpasset domfeltes behov – og ser på styrking av domfelte som en iboende del av kriminalitetsforebyggingen. Dette artikuleres på litt ulike måter ved ulike kontorer, men den overordnede måten å tenke på straffegjennomføring er ganske lik.

Prioriteringene fra Kriminalomsorgen sentralt bryter ikke direkte med dette perspektivet på straff. I dokumentene fra Kriminalomsorgen jeg har gjennomgått står det imidlertid heller ikke noe om hvilken rolle samarbeid og individuell tilrettelegging bør ha i straff. Det som i disse dokumentene har blitt prioritert fra Kriminalomsorgens side er heller å finne frem til tiltak som fungerer for mange domfelte, og å gjennomføre disse tiltakene internt i Kriminalomsorgen. Det er dermed en viss avstand mellom hva friomsorgskontorene sier er viktig i en god straffegjennomføring og hva som prioriteres i fagutviklingen.

Ett av styringsdokumentene legger imidlertid stor vekt på samarbeid og tilrettelegging: I stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) står samarbeid om tilbakeføring sentralt, og det oppsummeres som følger:

I tråd med resultatene fra norske og internasjonale levekårsundersøkelser blant innsatte og domfelte, kan de viktigste elementene i tilbakeføringsgarantien defineres slik:

1. Tilfredsstillende bolig.
2. Muligheter for utdanning eller opplæring.
3. Arbeid, arbeids- og velferdsforvaltningens tjenester og virkemidler.
4. Sosiale tjenester, herunder individuell plan.
5. Helsetjenester, herunder om nødvendig behandling for psykiske lidelser og rusproblemer.
6. Økonomisk rådgivning og bistand ved gjeldsproblemer.

(St.meld. nr. 37 (2007-2008), 2008, s. 176)

Som vist i del 1 av denne rapporten inneholder samfunnsstraffen for det meste tiltak som passer inn i tilbakeføringsgarantiens elementer. Tilbakeføringsgarantien er hovedsakelig ment for domfelte som har sonet i fengsel, men innholdet minner om de faglige prioriteringene friomsorgskontorene har gjort i samfunnsstraffen. Spørsmålet blir da, hvor nyttige er What works-bevegelsens teorier for å forstå og utvikle den typen straffegjennomføring som friomsorgskontorene driver?

Risikovurdering eller ressurskartlegging

What works-forskningen og RNR-modellen baserer seg i stor grad på risikomåling. Domfelte med stor risiko for gjentakelse skal få mer intensiv behandling enn andre. I RNR-modellen er risikofaktorer også tett knyttet til type oppfølging en gitt domfelt bør få (Andrews, Bonta & Wormith, 2006). I land som måler risiko brukes typisk sett et verktøy som måler ulike deler av en domfelts liv og deretter gir en sannsynlighet for tilbakefall for personer med disse kjennetegnene. Om en domfelt for eksempel er mann, dømt for vold og har tre tidligere dommer så gir verktøyet informasjon om hvor mange voldsdømte menn med tre tidligere dommer som statistisk sett begår ny kriminalitet. I England og Wales brukes verktøyet Offender Group Reconviction Scale (OGRS), som anslår sannsynligheten for at en gitt domfelt skal få en ny dom i løpet av to år fra løslatelse eller iverksatt straff i frihet (Copas & Marshall, 1998).

I norsk kriminalomsorg måles ikke den enkeltes risiko for tilbakefall. I skrivende stund benytter de fleste friomsorgskontorer et enkelt kartleggings skjema i datasystemet Kompis. I Norge har man valgt å legge vekt på de ressursene domfelte har fremfor hvilken risiko de utgjør. Fra 2015 skal alle kontorer også begynne å bruke et spesielt utviklet kartleggings-skjema kalt BRIK (Behov- og ressurskartlegging i Kriminalomsorgen) (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2013). Dette skjemaet legger blant annet vekt på hva den enkelte domfelte selv ønsker å endre i livet sitt.

Risikomåling basert i statistikk, såkalt aktuarisk risikomåling, er altså sentralt i What works-bevegelsens metoder men fraværende i samfunnsstraffen. Dette gjør det vanskelig å sortere domfelte etter risiko slik for eksempel programmer basert i RNR-modellen egentlig krever.

Helhetlig tenkning eller kriminogene enkeltfaktorer

What works-bevegelsen og særlig RNR-modellen legger stor vekt på hvilke enkeltfaktorer kriminalomsorgen bør arbeide med. De åtte risikofaktorene bør jobbes med, mens andre deler av domfeltes liv faller i bakgrunnen. What works-forskningen bruker nesten utelukkende andel som begår ny kriminalitet – residivprosent – som mål på hvorvidt et tiltak har vært vellykket. Dette kan gi en noe grovkornet analyse av domfeltes møte med straffen. (Farrall, 2003a; Farrall, 2003b).

Som vist i del 1 av rapporten er friomsorgskontorene opptatt av å se domfeltes liv som helhet. Historien fra Nord-Trøndelag friomsorgskontor om å bistå moren til en domfelt med å gjenopprette kontakt med sin familie er et konkret eksempel. I intervjuene med friomsorgskontorene var det tydelig at positiv endring i livet til de domfelte var et viktig mål. Friomsorgskontorene jobber for at de domfelte skal leve et liv med mindre kriminalitet. Positive endringer i en domfelts liv utover dette vil imidlertid antakelig også ses på som tegn på en vellykket straffegjennomføring – selv om domfelte begår ny kriminalitet.

Spesifikke metoder eller relasjon

What works-bevegelsen baserer seg på en versjon av kognitiv-behavioristisk behandling som legger vekt på bruken av detaljspesifiserte undervisningsmetoder og samtaleteknikker (Gorman, 2001). Manualene til programmene som har blitt utviklet etter What works-bevegelsens anbefalinger i Norge er eksempler på dette (eks. Lauritzen & Toreld, 2012; Lauritzen et al, 2010). Friomsorgskontorene legger på sin side vekt på å bygge en god relasjon mellom domfelte og saksbehandler, og på individuelle samtaler som tar opp en rekke ulike temaer.

Det er ingen motsetning mellom å ha en god relasjon og å jobbe kognitiv-behavioristisk. I forskning på kognitiv-behavioristiske tilnærminger til arbeid med domfelte ses relasjonen på som en sentral del av arbeidet (Milkman & Wanberg, 2007, s. 12). I manualene som brukes for å drive programmer i Norge står det imidlertid lite om hva som kjennetegner en god relasjon og hvordan instruktører skal skape en god relasjon i en gruppe. Utover at programmer bør basere seg på kognitiv-behavioristiske prinsipper sier heller ikke responsivtets-delen av RNR-modellen noe substansielt om hva som kjennetegner en god relasjon mellom instruktør og domfelt (Ward & Maruna, 2007).

Rehabilitering eller risikominimering

What works-bevegelsen legger vekt på å minimere risikoen domfelte utgjør for samfunnet. Friomsorgskontorenes utøvelse av samfunnsstraffen legger vekt på å se ressursene til domfelte og knytte domfelte til ulike samarbeidspartnere.

What works-bevegelsen generelt, og psykologene Andrews og Bontas arbeider spesielt, står ikke i direkte motsetning til måten samfunnsstraffen drives i Norge. Å arbeide med straff i samfunnet, fremme relasjon og se på domfeltes liv som helhet nevnes som viktig i originalverkene som beskriver RNR-modellen i detalj (Andrews & Bonta, 2011). De trekker for eksempel frem Multi-systemisk terapi (MST) frem som en spesielt god terapiform (Andrews & Bonta, 2010, s. 257). MST er en terapimodell hvor man tenker økologisk – det vil si at man jobber med klienten på mange ulike arenaer. Terapiformen er basert i Bronfenbrenners økologiske modell, en modell som ser på helheten i menneskers utvikling gjennom livet

(Bronfenbrenner, 1979). Utfordringene jeg har nevnt med å bruke What works-bevegelsens forskning direkte i samfunnsstraffen dreier seg om hva som da kommer i fokus, og hva som havner i bakgrunnen. RNR-modellen er obligatorisk lesing for alle som skal lage kurs eller programmer for domfelte. Men man kan si, litt forenklet, at RNR-modellen slutter når domfelte går ut døra etter at kurskvelden er over. Som en kommentator til What works-bevegelsens inntog i England og Wales har skrevet: For å få til en reell rehabilitering må man tenke utover korrigerende av den enkeltes atferd. Man trenger en modell som tydeliggjør hvordan samarbeid med lokalmiljøet og relasjonen mellom domfelte og straffegjennomførende organisasjon kan fungere for å både redusere kriminalitet og reintegrere domfelte i samfunnet (Robinson & Raynor, 2006).

KRIMINALITET I ET LIVSLØPSPERSPEKTIV: DESISTANCE THEORY

Jeg har argumentert for at What works-bevegelsens perspektiv ikke strekker helt til som veiledning for Friomsorgen. What works-bevegelsen har imidlertid et fortrinn i at de har utviklet et begrepsapparat og et forskningsgrunnlag som tillater klare anbefalinger. Den eklektiske tilnærmingen i samfunnsstraffen, på den andre siden, gjør at det kan være vanskelig å tenke systematisk om den. Når et friomsorgskontor for eksempel sier at det er viktig med en individuell tilpasning og god relasjon til saksbehandler, hva betyr det helt konkret? Hvilke deler av en individuell tilpasning er gode faglige prioriteringer, og hvilke er dårlige? Etter som man utvikler friomsorgen som faglig organisasjon kan det være nyttig å basere seg på teorier som legger opp til analyser av hele virksomheten.

Én mulig slik teori kan være Desistance Theory. «Desistance» betyr å oppgi noe eller å slutte å befinne seg i en gitt tilstand. I Desistance Theory ser man på hvilke omstendigheter som sammenfaller med det å oppgi kriminelle aktiviteter. Begrepet «Desistance» er, som begrepet «What works», betegnelsen på en samling beslektede modeller og perspektiver som ser på omstendighetene rundt det å slutte å begå kriminelle handlinger. Generelt er Desistance-litteraturen mer opptatt av sosialt arbeid og friomsorg enn What works-litteraturen (McNeill, 2002). Desistance-perspektivet bryter ikke nødvendigvis med What works-bevegelsen, selv om noen av forskerne er klart kritiske til What works (f.eks. McNeill, 2009; Farrall, 2002).

Nedenfor oppsummerer jeg noen av de viktigste trekkene ved teorien, basert på en artikkel fra noen av de viktigste forskerne som arbeider med å utvikle den (McNeill, Farrall, Lightowler & Maruna, 2012).

Når en person som har en lang kriminell «karriere» bak seg slutter å begå kriminelle handlinger, skjer dette sjelden alene. Livet til denne personen endrer seg antakelig på mange måter. Fra kriminalomsorgens perspektiv er det kanskje mest interessant at personen har sluttet

å begå lovbrudd, men fra personens eget synspunkt er det ikke sikkert at lovbruddene er det sentrale. Kanskje personen får barn, får eller bytter jobb – eller kanskje personen får en sykdom som gjør det fysisk vanskelig å begå videre lovbrudd. Desistance Theory ser på det å oppgi kriminalitet som en kompleks prosess, hvor mange ting endrer seg samtidig. Det er ikke noen entydig definisjon på hvor lang «pause» en person må ha fra forrige lovbrudd før man kan si at denne har oppgitt kriminalitet; i stedet forventes det perioder med mer og mindre aktivitet, pauser og tilbakefall.

Om man tar på alvor at hver enkelt person har ulike måter å endre seg på og ulike «veier» til å oppgi kriminalitet, så har dette konsekvenser for hvordan kriminalomsorgen bør drives. Desistance Theory forventer ikke at én type tiltak skal passe for mange. I stedet legges det vekt på å arbeide med den enkeltes særegne utfordringer og se på den enkeltes unike situasjon. Dette kan for eksempel innebære å legge vekt på den kulturelle bakgrunnen til domfelte. Relasjoner med personer som betyr noe i domfeltes liv ses på som del av den unike bakgrunnen til domfelte. Den enkeltes motivasjon til endring er viktig, og arbeid med motivasjon og håp anses helt sentralt i kriminalomsorgen.

Desistance Theory ser heller på domfeltes styrker og hvilke ressurser de har for å endre livet enn på risiko for gjentakelse. Dette kan være både personlige og sosiale ressurser. Personlige ressurser kan være formelle kvalifikasjoner, ferdigheter eller evne til å løse problemer på en sosialt akseptabel måte. Dette er i følge Desistance Theory imidlertid ikke nok – man må også ha sosiale ressurser. Dette kan være et positivt nettverk, positiv forståelse av sosiale relasjoner og generelt muligheten til å ha en positiv identitet og delta aktivt i samfunnet.

Desistance Theory sier at det å oppgi kriminalitet til dels dreier seg om å oppdage at man har kontroll over eget liv. Da må også kriminalomsorgen arbeide sammen med domfelte og bygge selvspekt slik at de kan oppdage sine egne ressurser. Man skal arbeide sammen med domfelte, ikke gjennomføre tiltak mot dem. Språket vi bruker i Kriminalomsorgen bør reflektere dette, både i hvordan vi snakker om tiltakene og hvordan vi snakker om domfelte og kriminalitet.

Denne måten å tenke kriminalitetsforebygging på har blitt lite forsket på i Norge. Jeg har ikke funnet noen norske studier av hva som generelt kjennetegner de som slutter å begå kriminelle handlinger. KSF har tidligere bestilt en forskningsoversikt over effekten av arbeidstrening og utdanning under soning, men den inneholder ikke noe forskning på norske forhold (Hammerstrøm, Munthe-Kaas & Johansen, 2013). Det er gjort noe forskning på sammenhengen mellom å komme i jobb og å oppgi kriminell virksomhet. En studie viste at det å ha eller få en jobb senker risikoen for å begå ny kriminalitet relativt til de som ikke har eller får jobb (Skardhamar & Telle, 2009). Relevant for Friomsorgen er også AFIs evaluering av Tilbakeføring gjennom arbeid, fritid og utdanning (TAFU) (Neumann og Pettersen, 2013).

KONKLUSJON

Rapporten har gjennomgått tiltakene friomsorgskontorene har tilgjengelige under samfunnsstraffen og hvordan de mener tiltakene fungerer. Videre har rapporten sett på hvor ofte de ulike tiltakene brukes, og hvilke domfelte som deltar på dem. Til slutt har rapporten gitt et overblikk over den største psykologiske teorien om straff, drøftet noen svakheter med bruken av teorien og presentert et mulig alternativt perspektiv.

Samfunnsstraffen består for det meste av samarbeid med ideelle organisasjoner eller statlig hjelpeapparat. Friomsorgen har derfor ikke full kontroll over hvilke tiltak som er tilgjengelige, eller hva slags tiltak andre organisasjoner skal drive. Samfunnsstraffen er altså grunnleggende umulig å standardisere. Likevel bør Friomsorgen være klar på hvorfor man prioriterer de ulike tiltakene. Dette er enklest dersom man er tydelig om sine verdier og sin forståelse av hvordan samfunnsstraffen bør hjelpe domfelte.

Saksbehandlerne i Friomsorgen sitter med mye praktisk kunnskap. For å drive god fagutvikling bør man både ta på alvor den praktiske kunnskapen de enkelte saksbehandlere sitter med og samtidig ha en kritisk diskusjon om hvilke typer tiltak man bør prioritere. Friomsorgskontorenes arbeid kan ikke reduseres til enkle modeller. Kriminalitetsforebygging er komplekst, og verktøyene som brukes for å styre, analysere og utvikle samfunnsstraffen må kunne håndtere denne kompleksiteten.

Hittil har hvert enkelt friomsorgskontor til en viss grad vært overlatt til å utvikle samfunnsstraffen på egen hånd. Det er opp til Kriminalomsorgen å sørge for at samfunnsstraffen utvikles videre i samarbeid mellom de ulike kontorene. Jeg håper denne rapporten kan være en del av grunnlaget for dette arbeidet.

LITTERATUR

- Andrews, D. A. (2011). The impact of nonprogrammatic factors on criminal-justice interventions. *Legal and Criminological Psychology, 16*, 1-23.
- Andrews, D. A., & Bonta, J. (2010). *The Psychology of Criminal Conduct (5. utgave)*. Newark, NJ, USA: LexisNexis/Matthew Bender.
- Andrews, D. A., & Bonta, J. (2007). *Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation*. (Rapport fra Public Safety Canada, juli 2007). Ottawa, Canada: Public Safety Canada. Hentet fra: <http://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/rsk-nd-rspnsvty/index-eng.aspx>
- Andrews, D. A., Bonta, J & Wormith, J. S. (2006). The Recent Past and Near Future of Risk and/or Need Assessment. *Crime & Delinquency, 52*(1), 7-27.
- Andrews, D. A., Zinger, I. Hoge, R.D., Bonta, J., Gendreau, P. & Cullen, F.T. (1990). Does correctional treatment work? A clinically relevant and psychologically informed meta-analysis. *Criminology, 28*(3), 369-404.
- ATV. (Udatert). Om oss. Hentet 7. desember 2013 fra: <http://atv-stiftelsen.no/om-oss>.
- Bateman, A. & Fonagy, P. (2013). Mentalization-Based Treatment. *Psychoanalytic Inquiry, 33*, 595-613.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bruer, E. S. (2012a). *Hva nytter i Norge I*. Oslo: Oslo friomsorgskontor.
- Bruer, E. S. (2012b). *Unge domfelte*. Oslo: Oslo friomsorgskontor.
- Bordens, K. S. & Abbott, B. B. (2005). *Research Design and Methods (6. utgave)*. New York, NY, USA: McGraw Hill.
- Copas, J. & Marshall, P. (1998). The Offender Group Reconviction Scale: A Statistical Reconviction Score for Use by Probation Officers. *Journal of the Royal Statistical Society. Series C (Applied Statistics), 47*(1), 159-171.
- DeVellis, R. F. (2003). *Scale Development. Theory and Applications (2. utgave)*. Thousand Oaks, CA, USA: Sage Publications.
- Farrall, S. (2002). *Rethinking What Works with Offenders*. Cullompton, England: Willan Publishing.
- Farrall, S. (2003a). J'accuse: Probation evaluation-research epistemologies. Part one: The critique. *Criminal Justice, 3*(2), 161-179.
- Farrall, S. (2003b). J'accuse: Probation evaluation-research epistemologies. Part two: This time its personal and social factors. *Criminal Justice, 3*(3), 249-268.
- Flick, U. (2002). *An Introduction to Qualitative Research*. London, England: Sage publications.
- Forskrift til lov om straffegjennomføring. (2002). *Forskrift til lov om straffegjennomføring*. Hentet fra: <http://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2002-02-22-183>
- Granheim, P. K. (2007). *Evalueringsrapport – VINN samtalegruppe for kvinner*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS.
- Gorman, K. (2001). Cognitive Behaviourism And The Holy Grail: The Quest For A Universal Means Of Managing Offender Risk. *Probation Journal, 48*(3), 3-9.
- Hammerstrøm, Munthe-Kaas & Johansen (2013). *Effekten av arbeidsdrift, arbeidstrening og utdanning under soning – systematisk litteratursøk med sortert referanseliste*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for helse-tjenesten.

- Højdahl, T. (2013). *Samtaler om uønsket atferd og endring – 'BaM-samtalen'*. (Håndbok 3/2013). Oslo: Kriminalomsorgens utdanningssenter KRUS.
- Højdahl, T., Magnus, J. H., Hagen, R. & Langeland, E. (2013). «VINN» - An accredited motivational program promoting convicted women's sense of coherence and coping. *EuroVista 2013*, 2(3), 177-190.
- Højdahl, T. & Kristoffersen, R. (2006) *Dømt til samfunnsstraff*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningssenter KRUS.
- Justisdepartementet (2008). *Straff som virker*. St.meld. nr. 37 (2007-2008) Oslo: Departementenes servicesenter.
- Karterud, S. (2008). Mentalisering. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 45(11), 1374-1375.
- Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. (2012). *Programvirksomhet i norsk kriminalomsorg. Kartlegging av problematikk – forslag for forbedring*. Oslo: Kriminalomsorgens sentrale forvaltning.
- Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. (2006). *Akkreditering av programmer i den norske kriminalomsorgen – kriterier og prosedyrer*. Oslo: Kriminalomsorgens sentrale forvaltning.
- Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. (2004). *Strategi for faglig virksomhet i kriminalomsorgen 2004-2007*. Oslo: Kriminalomsorgens sentrale forvaltning.
- Kriminalomsorgsdirektoratet. (2013). *Foreløpig disponeringsbrev til regionene i kriminalomsorgen for 2014*. Lillestrøm: Kriminalomsorgsdirektoratet.
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2005). *Om opplæringen innenfor kriminalomsorgen*. St.meld. nr. 27 (2004-2005). Oslo: Departementenes servicesenter.
- Lauritzen, H. C. & Toreld, E. M. (2012). *Program mot ruspåvirket kjøring. Håndbok*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningssenter KRUS.
- Lauritzen, H., Christine, S., Helgesen, J., Høegh-Krohn, S. & Gløtvold, G. A. (2010). *Russamtalen*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningssenter KRUS.
- Olaussen, L. P. (2010). *Straffenivået og folks holdninger til straff i Norge*. Oslo: Institutt for kriminologi og retts-sosiologi. Hentet fra: http://www.jus.uio.no/ikrs/forskning/prosjekter/holdningertilstraff/Rapporten_LPO.pdf
- Olbjörns, K. & Norberg, A. (2009). *Brotts-brytet. En kvalitativ studie om ett av Kriminalvårdens kognitiva behandlingsprogram*. Oppgave levert ved Ersta Sköndal Högskola. Hentet fra: http://www.esh.se/fileadmin/erstaskondal/Uppsatser/socarb/C_uppsatser_09/C_uppsatsolbjornskajsa.pdf
- Polaschek, D. L. L. (2011). Many sizes fit all: A preliminary framework for conceptualizing the development and provision of cognitive-behavioral rehabilitation programs for offenders. *Aggression and Violent Behavior*, 16, 20-25.
- Polaschek, D. L. L. (2012). An appraisal of the risk-need-responsivity (RNR) model of offender rehabilitation and its application in correctional treatment. *Legal and Criminological Psychology*, 17, 1-17.
- Mair, G. (2004). The origins of What Works in England and Wales: a house built on sand? I Mair, G. (Red.), *What matters in Probation?* (Tredje utg., s. 12-34). New York: Routledge.
- Martinson, R. (1974). What works? Questions and answers about prison reform. *The Public Interest*, 35, 22-54.
- Modum Bad. (udatert). *Hva er PREP kommunikasjonskurs?* Hentet 7. desember 2013 fra: http://www.modum-bad.no/hva_er_et_prep_kommunikasjonskurs
- McGuire, J. (2002a). Criminal sanctions versus psychologically based interventions with offenders: A Comparative empirical analysis. *Psychology, Crime & Law*, 8(2), 183-208.
- McGuire, J. (2002b). Integrating Findings from Research Reviews. I McGuire, J. (Red.), *Offender Rehabilitation and Treatment*. Chichester, England: Wiley.

- McNeill, F., Farrall, S., Lightowler, C. & Maruna, S. (2012). *How and why people stop offending: Discovering Desistance*. (IRISS Insights no. 15.) Glasgow, Skottland: The Institute for Research and Innovation in Social Services. Hentet fra: <http://www.iriss.org.uk/resources/how-and-why-people-stop-offending-discovering-desistance>
- McNeill, F. (2009). *Towards Effective Practice in Offender Supervision*. (SCCJR Research Report 01/09). Glasgow, Skottland: The Scottish Centre for Crime & Justice. Hentet fra: <http://www.sccjr.ac.uk/publications/towards-effective-practice-in-offender-supervision/>
- McNeill, F. (2002). *Beyond 'What Works': How and why do people stop offending?* (CJSW Briefing Paper 5: August 2002). Glasgow, Skottland: Criminal Justice Social Work Development Centre for Scotland. Hentet fra: http://www.cjsw.ac.uk/sites/default/files/Briefing%20Paper%205_final.pdf
- Milkman, H. & Wanberg, K. (2007). *Cognitive-Behavioral Treatment. A review and Discussion for Corrections Professionals*. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, National Institute of Corrections.
- Miller, W. R. (1983). Motivational Interviewing with Problem Drinkers. *Behavioural Psychotherapy*, 11, 147-172.
- Miller, W. R. & Rose, G. S. (2009). Toward a Theory of Motivational Interviewing. *American Psychologist*, 64(6), 527-537.
- Møglestue, I. (1996). Stadig flere pådrar seg ny straffereaksjon. *Samfunnsspeilet* 10(3), 8-22.
- Nesvik, S. (2004). *Evaluering av rusprogrammene Rif og Mitt Valg*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS.
- Nelson, G. & Prilietensky, I. (2005). *Community Psychology. In Pursuit of Liberation and Well-being*. Basingstoke, England: Palgrave Macmillan.
- Neumann, C. B. & Pettersen, K. S. (2013). *Tilbakeføringsgarantien i praksis. Evaluering av prosjektet TAFU – Tilbakeføring gjennom arbeid, fritid og utdanning*. (AFI-rapport 11/2013). Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Renick, M. J., Blumberg, S. L. & Markman, H. J. (1992). The Prevention and Relationship Enhancement Program (PREP): An Empirically Based Preventive Intervention Program for Couples. *Family Relations*, 41(2), 141-147.
- Redondo, S., Sánchez-Meca, J. & Garrido, V. (1999). The influence of treatment programmes on the recidivism of juvenile and adult offenders: An European meta-analytic review. *Psychology, Crime & Law*, 5, 251-278.
- Robinson, G. & Raynor, P. (2006). The future of rehabilitation: What role for the probation service? *Probation Journal*, 53(4), 334-346.
- Rokkan, T. (2012). *Straffegjennomføring med elektronisk kontroll. Evalueringsrapport 1: Hvem gjennomfører straff med elektronisk kontroll?* Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS. Hentet fra: http://brage.bibsys.no/krus/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_28871/1/Rapport.02.2012.pdf
- Rollnick, S. & Miller, W. R. (1995). What is Motivational Interviewing? *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 23, 325-334.
- Sherman, L. W. (1993) Defiance, Deterrence, and Irrelevance: A Theory of the Criminal Sanction. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 30(4), 445-473.
- Skardhamar, T. O. & Telle, K. (2009). *Life after prison. The relationship between employment and re-incarceration*. (Discussion Papers 597). Oslo: Statistics Norway, Research Department.
- Straffegjennomføringsloven. (2001). *Lov om gjennomføring av straff m.v. av 18. mai 2001 nr. 21*. Hentet fra: <http://www.lovdatab.no/all/hl-20010518-021.html#map006>
- Sundet, R. & Johansen, A. (2012). *Bruken av KOR-skjemaer i «Familiehjelpa i Stange»*. (Forskningsrapport nr. 3/2012). Drammen: Høgskolen i Buskerud.
- Ward, T. & Brown, M. (2004) The good lives model and conceptual issues in offender rehabilitation. *Psychology, Crime & Law*, 10(3), 243-257.
- Ward, T. & Maruna, S. (2007). *Rehabilitation*. Abingdon, UK: Routledge.
- Whitehead, J. T. & Lab, S. P. (1989). A meta-analysis of juvenile correctional treatment. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 26, 276-295.

KRIMINALOMSORGEN